

חלק ג

השבת

"אמר לו הקדוש ברוך הוא למושה: מתנה טובה יש לי בבית גנזי ושבת שמחה ואני מבקש לתנה לישׂראל" (מסכת שבת נ"ד י" עמוד ב.).

ה' העניק ליום השבת ברכה וקדושה, כפי שנאמר בתורה, לאחר בריאת שמים וארץ: "ויברך אלקים את יום השביעי ויקדש אותו, כי בו שבת מכל מלאכתו אשר ברא אלקים לעשות" (בראשית ב, ג).

בשמירת השבת אנו מביעים את אמונתנו בה', שברא את השמים ואת הארץ. כשם שה' ברא את העולם בששית ימי המעשה ונח ביום השביעי, כך גם אנו שובתים ממלאכה ביום השביעי. וכך נאמר בתורה: "ושמרו בני ישראל את השבת, לעשות את השבת לדרתם, ברית עולם. ביני ובין בני ישראל אות היא לעולם כי ששית ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש" (שמות לא, טו-יז).

השבת הנה גם זכר ליציאת מצרים, כמובא בפסוק: "וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך משם, ביד חזקה וברוע נטויה, על כן צוה ה' אלקיך לעשות את יום השבת" (דברים ה, טו). ביציאת מצרים פסקנו להיות עם עבדים ונהיינו לעם בן-חורין, לעמו של ה'.

יציאת מצרים מהוה יסוד איתנו באמונתנו בה'. בשביתת השבת אנו מביעים את החרות שביציאת מצרים ואת האמונה והדבקות בה' שהוציאנו מעבדות לחרות ונתן לנו את תורתו.

מנוחה וקדושה

לא יום מנוחה גשמית בלבד מעניקה לנו השבת, היא נעלה ומרוממת ואנו מיוחדים אותה להתעלות רוחנית. וכך נאמר בתפלת מנוחה של שבת: "יום מנוחה וקדושה לעמך נתת. אברהם גל, יצחק רגו, יעקב ובניו ינוחו בו. מנוחת אהבה ונדבה, מנוחת אמת ואמונה, מנוחת שלום ושלחה והשקט ובטח, מנוחה שלמה שאתה רוצה בה. יכירו בניך וידעו כי מאתך היא מנוחתם ועל מנוחתם יקדישו את שמך".

בכחו של יום השבת לנתק אותנו משגרת ימי החליו, לאפשר לנו להתרומם מאוירתם של ששת ימי המעשה ולחוש באוירת היום השביעי שכלו "שבת ומנוחה לחיי העולמים". מסגלים אנו גם להעביר את ערכי הרוח ואת טעמן המיוחד של תפלות השבת וסעודותיה לשאר ימות השבוע. על ידי כך הופכת השבת ליום שיימי החל שלפניו ושאחריה, שואבים ממנה התעלות וקדושה.

במשך השבת ישנן מצות ותפלות שהנן מיוחדות ליום זה. נביא תחלה את סדר המצות, התפלות והסעודות של השבת ולאחר מכן את דיני המלאכות שאסור לעשותן ביום קדוש זה.

פרק טז

ההכנות לשבת והדלקת נרות

ההכנות לשבת

א. ביום ששי מתכוננים לקראת בואה של השבת. בהכנות לשבת דומה כאלו מתכוננים אנו לבואו של אורח חשוב לביתנו¹.

"וקראת לשבת ענג, לקדוש ה' מכבד" (ישעיהו נח, יג). המצוה לכבד את השבת מטלת על כל אחד. אפלו אדם שיש לו בני-בית או עוזרים שמכינים בביתו את צרכי השבת, ישתדל להכין בעצמו לפחות דבר אחד לכבוד שבת².

ב. מצוה להקדים ביום ששי בבקר לקנות מצרכים לכבוד שבת. דין זה נלמד מפרשת המן במדבר סיני. לגבי המן כתוב: "והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו" (שמות טז, ה). הבאת המן היתה מיד בבקר, כמו שנגאמר: "ויילקטו אתו בבקר בבקר" (שמות טז, כא) וגם הכנתו היתה בבקר. מאכלים שדרושה להם הכנה רבה, קונים אותם ביום חמישי, וכו', כאשר הימים קצרים עדיף להקדים את הקניות ליום חמישי³.

חכמינו זכרונם לברכה אמרו שכל מזונותיו של האדם קצובים לו, מראש-השנה ועד ראש-השנה (ולכן עליו להזהר שלא יוסיף עליהם, פן לא קצבו לו כל דבר), חוץ מהוצאות שבת ויום-טוב והוצאות בניו לתלמוד-תורה שאם מוסיף, מוסיפים לו. לכן, יכול אדם לקנות לכבוד שבת מאכלים חשובים וטעימים ואל לו לחשש שבגלל הוצאות שבת אלו הוא יפסיד.

מכינים מאכלים ערבים לכל סעודות השבת. מצוה לטעם מפל תבשיל בעת ההכנה לפני שבת, כדי שהמאכלים יהיו מוכנים פראוי (ראה לעיל בפרק י"ג הלכה ח' אימתי מברכים על טעימת מאכלים ואימתי אין מברכים).

כל אדם ירבה כפי יכלתו בבשר, בניו ובשאר המאכלים⁴.

טוב להכין לכל סעודה משלשת סעודות השבת גם דגים, אם אמנם הוא אוהבם ומענין לאוכלם בכל סעודה, שהרי השבת לענג נתנה ולא לצער.

נהוג שהנשים אופות חלות ביום ששי. מנהג זה הוא משום כבוד שבת, וכן כדי שתוכלנה לקיים את מצות הפרשת חלה. דיני הפרשת חלה מובאים להלן בפרק ל"ז הלכות י"ד-י"ח.

ג. מְנַקִּים אֶת הַבַּיִת וּמְסַדְרִים אוֹתוֹ, פּוֹרְשִׁים מִפּוֹת עַל הַשְּׁלֵחָנוֹת וְעוֹרְכִים אוֹתָם לְכַבּוֹד הַשֶּׁבֶת. רְאוּי שְׁתֵּהֵינָה מִפּוֹת עַל כָּל הַשְּׁלֵחָנוֹת שֶׁבַּבַּיִת. יֵשׁ נוֹהֲגִים לְפָרֵשׁ שְׁתֵּי מִפּוֹת עַל הַשְּׁלֵחַן שְׂאוֹכְלִים עָלָיו אֶת סְעוּדוֹת הַשֶּׁבֶת, כְּדִי שֶׁהַשְּׁלֵחַן לֹא יִהְיֶה מְגֻלָּה כַּאֲשֶׁר יִנְעֲרוּ אֶת הַמַּפָּה הַעֲלִיּוֹנָה. הַשְּׁלֵחָנוֹת יִהְיוּ עָרוּכִים וּמְכֻסִּים בַּמַּשָּׂף כָּל הַשֶּׁבֶת, עַד לְאַחַר הַהַבְדָּלָה.⁵

שְׁלֵחַן הַשֶּׁבֶת יִהְיֶה עָרוּף מִבְּעוֹד יוֹם, כְּדִי שֶׁיִּמְצְאוּ אוֹתוֹ עָרוּף וּמְסַדֵּר, כַּאֲשֶׁר שְׁבִים מִבַּיִת-הַכְּנֻסֶת.⁶

מוֹבָא בְּסַפְרִים שְׁבִיּוֹם שְׁשֵׁי יְהִרְהַר הָאָדָם בְּתִשְׁבָּה וְיִיטִיב אֶת מַעֲשָׂיו, כִּי רְאוּי לְקַבֵּל אֶת פְּנֵי שֶׁבֶת-הַמַּלְכָּה, כַּאֲשֶׁר הוּא נָקִי וּמְטַהֵר מֵהַעֲבֵרוֹת.⁷

וְחֻצָּה, תְּסַפְּרֶת, גְּזִיזַת צַפְרָנִים וְעוֹד

ד. מִפְּנֵי כְבוֹד הַשֶּׁבֶת, מִצְוָה עַל הָאָדָם לְרַחֵץ אֶת כָּל גּוּפוֹ בְּמִים חֲמִים בְּעָרֵב שֶׁבֶת (בַּיּוֹם שְׁשֵׁי). אִם אִין לְאָדָם אֶפְשָׁרוֹת לְרַחֵץ אֶת גּוּפוֹ, יְרַחֵץ בְּמִים חֲמִים לְפָחוֹת אֶת פְּנָיו, יְדָיו וְרַגְלָיו.⁸

יֵשׁ הַנוֹהֲגִים לְטַבֵּל בְּמִקְוָה טְהוֹרָה לְכַבּוֹד שֶׁבֶת.

אִם יֵשׁ לְאָדָם שַׁעַר שְׁצָרִיד לְסַפֵּר אוֹתוֹ, מִצְוָה שֶׁיִּסְתַּפֵּר לְכַבּוֹד הַשֶּׁבֶת.

ה. גּוֹזְזִים אֶת הַצַּפְרָנִים בְּעָרֵב שֶׁבֶת.

נִפְרַט פְּרָטִים שׁוֹנִים הַקְּשׁוּרִים לְגְזִיזַת צַפְרָנִים: יֵשׁ שְׂאִינִם גּוֹזְזִים אֶת צַפְרָנֵי הַיְדִים וְהַרְגָּלִים בַּיּוֹם אֶחָד. לָכוֹ, נִכּוֹן לְגַזֵּז אֶת צַפְרָנֵי הַרְגָּלִים בַּיּוֹם ה' וְאֶת צַפְרָנֵי הַיְדִים בַּיּוֹם ו'. יֵשׁ שְׂאִינִם מְסַתְּפִים וְאִינִם גּוֹזְזִים צַפְרָנִים בְּרֵאשׁ חֲדָשׁ.

מוֹבָא בְּגִמְרָא: "הַשׁוֹרֵף צַפְרָנִים - חֲסִיד, הַקּוֹבְרֵן - צִדִּיק וְהַזּוֹרְקוֹ - רָשָׁע". לָכוֹ, אִין לְהַשְׁלִיד אֶת הַצַּפְרָנִים לְאַחַר גְּזִיזַתָּן. אִם לְאַחַר גְּזִיזַת הַצַּפְרָנִים הוּ נָפְלוּ לְאֶרֶץ, יִטְאַטָּא אֶת הַמְּקוֹם כְּדִי לְהִזְיֹן מִמְּקוֹמָן חוּצָה.

לְכַתְּחִלָּה, יִזְהַר לֹא לְטַל אֶת הַצַּפְרָנִים כְּסֻדְרָן אֶלָּא בְּדֻלּוּג. בְּיַד שְׂמַאל יִתְחִיל לְגַזֵּז אֶת הַקְּמִיצָה, שֶׁהִיא הָאֶצְבַּע הַרְבִּיעִית (מְסַמְנֶת בְּאוֹת ד'), וְיִגְזֹז לְפִי סֻדֵּר: דְּבַהֲגִי"א. בְּיַד יְמִין יִתְחִיל בְּאֶצְבַּע, שֶׁהִיא הַשְּׁנֵינָה חֲסוּמָה לְאַגְדָּל, וְיִגְזֹז לְפִי סֻדֵּר: בְּדַאגִי"ה.⁹

ו. בְּדַבְּרֵי יִשְׁעִיהוּ הַנְּבִיא מוֹבָא עַל הַשֶּׁבֶת: "וְכַבְּדוּ מַעֲשׂוֹת דְּרָכֶיךָ" (יִשְׁעִיָּה נח, יג). אֶת מִלַּת "וְכַבְּדוּ" דָּרְשׁוּ חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנִם לְבִרְכָּה: "שֶׁלֹּא יִהְיֶה מְלַבּוֹשֵׁף שֶׁל שֶׁבֶת כְּמְלַבּוֹשֵׁף שֶׁל חַלִּי". יִשְׁתַּדֵּל הָאָדָם שְׂיִהְיֶה לוֹ בְּגָדִים נְאִים לְשֶׁבֶת וְטוֹב שְׂיִחְלִיף לְפָנֵי שֶׁבֶת אֶת כָּל הַבְּגָדִים שֶׁלְבַשׁ בַּיְמוֹת הַחַל. אִם הַדְּבָר אֶפְשָׁרִי טוֹב שְׂתַּהַיְהוּ לוֹ גַּם טְלִית מִיחֻדָּת לְתַפְּלָה בְּשֶׁבֶת.¹⁰

מְכַבְּסִים בְּגָדִים לְכַבּוֹד שֶׁבֶת בַּיּוֹם חֲמִישִׁי, כְּדִי שֶׁבַּיּוֹם שְׁשֵׁי יִהְיֶה פְּנָאֵי לְיַתֵּר הַהֲקָנוֹת לְשֶׁבֶת*¹⁰.

דיני סעודה, עשית מלאכה ונסיעה ביום ששי

ז. כבוד שבת הוא שהאדם יכנס לשבת, כשהוא תיבא לאכל את סעודות השבת ולא כשהוא שבע.

ק.מים פּרטי דינים שונים לגבי אכילת סעודות ביום ששי. נפרט חלק מדינים אלו:

(א) אין לערף ביום ששי סעודות גדולות שלא רגילים בהן בימות החול, כגון: סעודות מרעים, סעודת סיום-מסכת וכדו'.¹¹

(ב) סעודת מצוה שזמנה חל באותו יום ששי, כגון: ברית מילה, פדיון הבן וכדו', עורכים אותה בו-ביום, אך מצוה להקדימה לפני חצות היום.

(ג) סעודה רגילה מתר לאוכלה ביום ששי, אך מצוה להמנע מלאכל סעודה זו ברבע האחרון של היום (כלומר, החל מתחלת השעה הרביעית לאחר חצות היום). בימות החורף הקצרים מצוה להמנע מסעודה גם לפני כו, כדי שיוכל לאכל את סעודות-שבת בתאבון.

(ד) אכילה מועטת, בלי קביעות סעודה, מתרת במשך כל היום.

ח. אין לעשות מלאכה בדרך קבע בערב שבת (כלומר, ביום ששי) משעת המנחה והלאה (הרוצה לסמוך על שיטת הפוסקים שהאסור מתחיל החל ממנחה קטנה בלבד יכול לנהג כן). מלאכות הנעשות בדרך עראי, ככתיבת אגרת-שלומים וכדו' מתרות. כמו כן, מלאכות לצורך שבת, כתיקון בגדים וכדו', מתרות במשך כל היום.¹²

אם האדם נוסע ביום ששי למקום שיודעים על בואו ומכינים עבורו את סעודות השבת, מתר לו לנסע גם דרך ארצה, אולם עליו להזהר שלא יתאחר לבוא סמוך לערב. חשוב מאד לא לצאת לדרך מאחר מדי. על האדם לתכנן את הזמן באפן שאם תארוע לו בדרך תקלה בלתי צפויה, שלא יכנס לחשש חלול שבת.

אם על האדם יהיה מטל להכין את צרכי השבת פאשר הוא יגיע למחוז הפזו, עליו לצאת מקדם כדי שישאר לו זמן מספיק להכנת צרכי שבת.

להלן בפרק כ"א מובאים פרטים שונים שרצוי להכין לפני שבת, כדי לא להכשל במשך השבת במלאכות אסורות.

הדלקת נרות שבת

ט. לפני כניסת השבת מדליקים נרות. האור מביא לשלום-בית ונוסף אורית שלוח. בהדלקת הנרות אנו מכבדים את השבת ומביעים את חשיבותה.

י. עקרה של המצוה הוא, להדליק נרות בחדר שבו אוכלים את סעודת השבת.¹³ על נרות אלו מברכים את ברפת הדלקת הנרות (כמובא להלן). צריך שיהיה אור במדה מספקת גם בשאר החדרים שמשתמשים בהם.

את הנרות מדליקה האשה, כי מצוה זו מטלת בעקר עליה. טוב שהבעל ישים את הנרות בפמוטים ויכין אותם להדלקה. כל בני המשפחה יוצאים ידי חובת המצוה בהדלקת הנרות שבבית.

כאשר אין אשה בבית מדליק האישה¹⁴.

יא. בשעה שהאשה מדליקה את הנרות, חלה עליה קדשת השבת ומאותה שעה נאילץ אסור לה לעשות מלאכה. דיני המלאכות שאסור לעשותן בשבת, מובאים להלן בפרק כ'.

האשה מתפללת תפלת מנוחה לפני הדלקת הנרות, כי לאחר ההדלקה חלה עליה, כאמור, קדשת שבת ושוב אינה יכולה להתפלל תפלת מנוחה¹⁵.

אפן הדלקת הנרות

יב. האשה מדליקה תחלה את הנרות ואחר כך מברכת: "ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם אשר קדשנו במצותיו וצונו להדליק נר של שבת"¹⁶. בשעת הברכה היא מכסה בנדיה את הפנים, כדי שלא תהנה מאור הנרות עד לאחר הברכה¹⁷. חלק מבנות עדות המזרח נוהגות לברך תחלה על הנרות ואחר כך להדליק אותן.

כאשר המדליק הוא איש, שאינו מקבל שבת בעת ההדלקה, ישנו דעות בפוסקים שיברך תחלה ואחר כך ידליק את הנרות.

יג. יש המדליקים שני נרות כנגד "זכור ושמור" ויש המדליקים נרות נוספים¹⁸. "זכור" ו"שמור" הם שני פסוקים שנאמרו בענין השבת. בשמות (כ, ה) כתוב: "זכור את יום השבת לקדשו" ובדברים (ה, יב) כתוב: "שמור את יום השבת לקדשו", שני הפסוקים נאמרו מפי ה' במעמד הר סיני.

במשפחות רבות מדליקים נרות כמספר בני המשפחה (ההורים וילדיהם).

יד. צריך להדליק את רב הפתילה היוצאת מהנר (או את רב הפתילה הנמצאת מעל השמן) כדי שהלהבה תעלה יפה מיד כאשר המדליק מסלק את ידו מהפתילה. אין לפתח דלת או חלון כנגד נר דולק, אם הרוח עלולה לכבות אותו¹⁹. אין לטעם מאומה, אפלו מים, מעת פניסת השבת ועד לאחר הקדוש (לילדים מתר לטעם)²⁰.

יש הנוהגים לשים על השלחן את החלות שיאכלו אותן בסעודת השבת, לפני הדלקת הנרות. באפן זה השלחן אינו נעשה בסיס לדבר האסור (מקצה), ראה להלן בפרק כ' הלכה צ"ז²¹.

דיני אורח

טו. אדם הלך בביתו ואוכל את סעודת ליל שבת במקום אחר, מדליק ומברך על הנרות בביתו. וכו', אורח שיש לו חדר מיחד ללינה ידליק ויברך על הנרות בחדרו,

אף על פי שאינו אוכל בהדר זה, ואף על פי שאשתו מדליקה באותה שבת גרות בביתם²². על אנשים אלו שאינם אוכלים במקום שהדליקו, להדליק גרות גדולים, שידלקו עד השעה שהם יחזרו לביתם או לחדרם, כדי שיהנו מאור הנרות²³.

אורח, שאין לו חדר מיחד ללינה, משתתף במצות הדלקת-הנרות על ידי נתינת פרוטה לבעל-הבית עבור חלקו בגרות או שבעל-הבית מקנה לו במתנה חלק בגרות²⁴. אם אשתו של האורח מדליקה באותה שבת גרות בביתם (ואין לו חדר מיחד במקום הארוח), אין הוא צריך להשתתף במצות הדלקת הנרות.

טז. מספר נשים המדליקות גרות באותו חדר, כל אחת מהן מדליקה ומברכת. יש מבנות עדות המזרח הנהוגות במקרה זה שכל אחת מהן מדליקה גרות שבת (כמובא לעיל), אלא שרק אחת מהן מברכת על הנרות והיא מוציאה את כלן ידי חובה בברכתה²⁵.

מספר אנשים (גברים) המתארחים במקום אחד, אם יש להם חדר מיחד ללינה ובעל הבית אינו לן עמם, רק אחד מהם מדליק את הנרות. הוא מכין בברכתו להוציא את כלם ידי חובה והם מכוונים לצאת בברכתו ידי חובה²⁶. אם בעל הבית לן עמם ואין להם חדר מיחד ללינה הובא דינם לעיל בהלכה ט"ו.

"נר מצוה ותורה אור"

יז. מובא בגמרא (במסכת שבת דף כ"ג עמוד ב') שבזכות מצות הדלקת גרות-שבת מסגלים ההורים לזכות לבנים תלמידי-חכמים. בפסוק נאמר: "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו, כג), על ידי נר מצוה זוכים לאור התורה. לכן, בשעת הדלקת הנרות נוהגות הנשים להתפלל לה' שיוצא אותן ובנים לומדי תורה ההולכים בדרך של תורה וישיעיהן להן בכל²⁷. שעה זו יכולה להיות, עבור האשה, עת של התעלות רוחנית המלנה בתחושה של קרבת ה' המאזין ומקשיב לתחנת עמו ישראל.

זמן הדלקת גרות

יח. מדליקים גרות בזמן המופיע בטבלה, המובאת כאן.

חזבים "להוסיף מן החל על הקדש", כלומר, להפסיק מעשית מלאכות האסורות בשבת זמן מסוים לפני שקיעת השמש. גם במקרה שלא קבלו שבת נאסרים בעשית מלאכה. תוספת זו נקראת בלשון ההלכה "תוספת שבת". הזמנים המופיעים בטבלה כוללים גם את זמן תוספת שבת.

אפשר להקדים להדליק גרות ולקבל את השבת החל מפלג המנחה (שעה ורבע זמנית לפני שקיעת השמש).

אם אחריו ולא הדליקו גרות בזמן הדלקת הנרות והתעכבו עד קרוב לשקיעת השמש, אסור להדליק את הנרות, כי מלאכה זו אסור לעשותה בשבת.

יט. מובא פֶּאן לוח זמנים תְּמִידִי לְהַדְלֶקֶת גְּרוֹת. הַזְמָנִים מוֹפְיָעִים אַחַת לַעֲשָׂרָה יָמִים. תַּאֲרִיד שְׂאִינוֹ מוֹפְיָע בְּלוֹחַ, יֵשׁ לְחַשְׁבוֹ בְּהִתְאֵם לַתַּאֲרִיכִים הַסְמוּכִים לוֹ. הַזְמָנִים הֵנּם לְפִי הַשְּׁעוֹן הַרְגִיל וְלֹא לְפִי שְׁעוֹן הַקְּזָא.

זְמַן הַדְלָקַת גְּרוֹת שַׁבָּת

אילת	באר שבע	חיפה	ת"א	ירושלים		
6.14	6.19	6.22	6.29	6.13	1	י
6.13	6.18	6.21	6.28	6.12	10	ו
6.10	6.14	6.17	6.24	6.08	20	ל
6.03	6.06	6.09	6.16	6.01	1	א
5.56	5.59	6.01	6.08	5.53	10	ו
5.46	5.49	5.50	5.58	5.43	20	ג
5.33	5.35	5.35	5.43	5.28	1	ט
5.22	5.23	5.23	5.32	5.17	10	פ
5.10	5.10	5.10	5.19	5.04	20	ט
4.56	4.56	4.55	5.04	4.49	1	א
4.46	4.45	4.43	4.53	4.38	10	ו
4.35	4.34	4.32	4.41	4.27	20	ק
4.24	4.22	4.19	4.29	4.15	1	נ
4.18	4.15	4.12	4.22	4.08	10	ו
4.13	4.10	4.06	4.17	4.02	20	ב
4.11	4.08	4.03	4.14	4.00	1	ד
4.12	4.08	4.04	4.14	4.00	10	צ
4.15	4.12	4.07	4.18	4.03	20	מ

אילת	באר שבע	חיפה	ת"א	ירושלים		
4.22	4.19	4.14	4.25	4.11	1	י
4.29	4.26	4.22	4.32	4.18	10	נ
4.37	4.35	4.31	4.41	4.27	20	ו
4.48	4.45	4.42	4.52	4.38	1	פ
4.55	4.53	4.50	5.00	4.46	10	ב
5.03	5.02	4.59	5.09	4.54	20	ר
5.09	5.08	5.07	5.16	5.01	1	מ
5.15	5.15	5.14	5.23	5.08	10	ר
5.21	5.22	5.21	5.30	5.15	20	ץ
5.28	5.30	5.30	5.38	5.23	1	א
5.34	5.35	5.36	5.44	5.29	10	פ
5.40	5.42	5.43	5.51	5.36	20	ר
5.46	5.49	5.51	5.59	5.43	1	מ
5.52	5.56	5.58	6.05	5.50	10	א
5.58	6.02	6.05	6.12	5.57	20	י
6.05	6.10	6.12	6.19	6.04	1	י
6.09	6.14	6.17	6.24	6.09	10	ו
6.13	6.17	6.21	6.27	6.12	20	נ

פְּרָק יז

לֵיל שַׁבָּת

קְבֻלַּת שַׁבָּת

א. אֶת תְּפִלוֹת הַשַּׁבָּת, פּוֹתְחִים בְּלֵיל שַׁבָּת בְּאִמִּירַת פְּרָקֵי קְבֻלַּת שַׁבָּת.
קְבֻלַּת שַׁבָּת הִיא סֵדֵר שֶׁל פְּרָקֵי תְהִלָּים, הַפְּיוּט "לְכָה דוֹדִי" (שְׁחַבְרוּ הַמְקַבֵּל רַבִּי שְׁלֹמֹה אֶלְקָבָץ מִצְפָּת) וְעוֹד.

כְּאֲשֶׁר מִתְקַרֵּב הַזְּמַן הַסְּמוּד לְבִין הַשְּׂמִשׁוֹת עַל הַצְּבוּר בְּבֵית-הַכְּנֻסֶת לְקַבֵּל אֶת הַשֶּׁבֶת בְּאֲמִירַת "מְזֻמּוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשֶּׁבֶת" וְיִתֵּר הַמְּזֻמּוֹרִים הַנְּאָמְרִים בְּסֹדֶר קִבְלַת שֶׁבֶת. עַל הַצְּבוּר לֹמַר אֶת קִבְלַת שֶׁבֶת בְּזִמּוֹן וְלֹא לְהַמְתִּין לְאֲנָשִׁים שְׁטָרִם הִגִּיעוּ לְבֵית הַכְּנֻסֶת.

רְאוּי שְׁפָל אָדָם יִזְדַּרְזוּ לְהִגִּיעַ מִבְּעוֹד מוֹעֵד לְבֵית הַכְּנֻסֶת, כְּדִי לְקַבֵּל אֶת הַשֶּׁבֶת עִם הַצְּבוּר בְּזִמּוֹן. יֵשׁ לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה לְפָנֵי קִבְלַת שֶׁבֶת, כִּי לְאַחַר שֶׁהָאָדָם קִבֵּל אֶת הַשֶּׁבֶת אֵין הוּא רִשְׁאֵי לְהִתְפַּלֵּל תְּפִלַּת מִנְחָה.

ב. מֵעַת סִיּוּם אֲמִירַת "לְכָה דוּדִי" כְּשְׂאוּמְרִים "בּוֹאֵי כְּלָה" (אוּ מֵעַת אֲמִירַת "מְזֻמּוֹר שִׁיר לְיוֹם הַשֶּׁבֶת"), אֵין לַעֲשׂוֹת מְלָאכוֹת שְׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹן בְּשֶׁבֶת וְאֶפְלוּ אִם טָרָם שְׂקָעָה הַשְּׂמֶשׁ¹. לְתוֹסֵפֶת זֶה שְׂבָה מוֹסִיפִים מִן הַחַל עַל הַקֹּדֶשׁ וְנֶאֱסָרִים בְּעִשְׂתֵי מְלָאכוֹת, לְפָנֵי שֶׁהִגִּיעָה הַשֶּׁבֶת קוֹרְאִים, כְּאֲמוֹר, "תּוֹסֵפֶת שֶׁבֶת".

כְּמוֹבָא לְעִיל בְּפָרָק ט"ז הַלְכָה י"ח, זְמַן מְסִיָּם לְפָנֵי שְׂקִיעַת הַשְּׂמֶשׁ, נֶאֱסָרִים כָּלִם בְּעִשְׂתֵי מְלָאכָה, גַּם אִם טָרָם אָמְרוּ אֶת פְּרָקֵי קִבְלַת שֶׁבֶת. כְּאֲמוֹר לְעִיל, הַנְּשִׂים הַמְּדַלְקוֹת נֵרוֹת שֶׁבֶת, נֶאֱסָרוֹת בְּעִשְׂתֵי מְלָאכָה מִהַהֲדַלְקָה וְאֵילָךְ.

כְּמוֹ כּו', אִם רַב הַצְּבוּר (שֶׁל בֵּית הַכְּנֻסֶת שֶׁהוּא נוֹהֵג לְהִתְפַּלֵּל בּוֹ) קִבְלוּ אֶת הַשֶּׁבֶת, חָלָה קִדְשֵׁת הַשֶּׁבֶת גַּם עַל הַמְּעוּט שְׂאִינוּ נִמְצָא בְּאוֹתָהּ שְׂעָה בְּבֵית הַכְּנֻסֶת וְכָלִם נֶאֱסָרִים בְּעִשְׂתֵי מְלָאכוֹת, אֵף עַל פִּי שְׁטָרִם שְׂקָעָה הַשְּׂמֶשׁ².

תְּפִלַּת עֲרֵבִית בְּלֵיל שֶׁבֶת

ג. לְאַחַר קִבְלַת שֶׁבֶת מִתְפַּלְלִים תְּפִלַּת עֲרֵבִית שֶׁל לַיִל שֶׁבֶת. אוּמְרִים אֶת קְרִיאַת-שְׁמַע וּבִרְכוּתֶיהָ וּמִתְפַּלְלִים אֶת תְּפִלַּת-הָעֲמִידָה (לְעִיל בְּפָרָק ט', מוֹבָאִים פְּרָטִי תְּפִלַּת עֲרֵבִית שֶׁל יוֹם חַל).

ד. בְּבִרְכַת "הַשְּׂכִיבֵנוּ" אֵינוּ מְסִיָּם כְּבִיּוֹם חַל "שׁוֹמֵר עִמּוֹ יִשְׂרָאֵל לְעַד" אֶלָּא "הַפּוֹרֵשׁ סִבַּת שְׁלוֹם וְכוּ'" (כְּמוֹבָא בְּסִדּוּרִים).

אִם אָמַר בְּטַעוּת אֶת הַנְּסַח שֶׁל יָמֵי הַחַל וְנִזְכַּר בִּ"תוֹף כְּדִי דְבוּר" יֹאמַר מִיָּד אֶת הַנְּסַח שֶׁל שֶׁבֶת "הַפּוֹרֵשׁ סִבַּת שְׁלוֹם וְכוּ'". אִם נִזְכַּר לְאַחַר מִכּוֹן, אֵינוּ חוֹזְרִ³. שְׁעוֹר "תוֹף כְּדִי דְבוּר" הוּא זְמַן אֲמִירַת הַמְּלִים: "שְׁלוֹם עֲלֶיךָ מוֹרֵי וְרַבִּי"⁴.

ה. בְּכָל תְּפִלוֹת הָעֲמִידָה הַנְּאָמְרוֹת בְּשֶׁבֶת (עֲרֵבִית, שְׁחֲרִית, מוֹסָף וּמִנְחָה) יִשְׁנֹן שְׁבַע בְּרָכוֹת. שְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת הַשְּׁבַח רֵאשׁוֹנוֹת וְשְׁלֹשׁ בְּרָכוֹת הַהוֹדָּה אַחֲרוֹנוֹת כְּבִימֵי הַחַל (רְאֵה לְעִיל בְּפָרָק ז'), וּבִינֵיהֶן בְּרָכָה אַחַת הַכּוֹלְלָת אֶת עֵינֵי הַשֶּׁבֶת וּבִקְשׁוֹת הַמְּתַאֲמִימוֹת לְיוֹם קְדוֹשׁ זֶה. נִסַּח הַבְּרָכָה הָאֲמֻצָּעִית שׁוֹנָה בְּכָל אַחַת מִתְּפִלוֹת הַשֶּׁבֶת (כְּמוֹבָא בְּסִדּוּרִים).

ו. אִם טַעָה בַתְּפִלַּת הָעֲמִידָה בְּשֶׁבֶת (בְּעֲרֵבִית, בְּשְׁחֲרִית אוּ בְּמִנְחָה מְלַבֵּד מוֹסָף) וְהִמְשִׁיד לְהִתְפַּלֵּל כְּבִיּוֹם חַל וְאָמַר "אַתָּה חוֹנֵן וְכוּ'", כְּאֲשֶׁר נִזְכַּר, גּוֹמֵר אֶת הַבְּרָכָה

שְׁנוֹכַר בָּהּ וּמִתְחִיל אֶת תְּפִלַּת הַשַּׁבָּת, הַחֵל מִתְחַלֵּת הַבְּרָכָה הָאֲמֻצָּעִית הַמְתוֹסֶפֶת בְּשַׁבָּת. עַל שְׁלֹשׁ הַבְּרָכוֹת הָרֵאשׁוֹנוֹת: "מִגֵּן אֲבָרְהָם", "אֵתָה גְבוּר" וְ"אֵתָה קְדוּשָׁה" אֵינּוּ חוֹזְרִים.⁵ דִּין הַטּוֹעָה בַּתְּפִלָּה מוֹסֵף יוֹבֵא לְהֵלֵךְ בְּפֶרֶק י"ח הַלְכָה י"ד.

ז. לְאַחַר תְּפִלַּת הָעֲמִידָה אוֹמְרִים אֶת פְּרֻשַׁת "וַיִּכְלוּ" (בְּרֵאשִׁית ב, א-ג) בְּעֲמִידָה וּבְקוֹל רִם. טוֹב לְאוֹמְרָה בִּיחַד עִם הַצְּבוּר, וּלְפָחוֹת יֵאמְרוּ אוֹתָהּ שְׁנַיִם יַחַד.⁶

לְאַחַר שְׁסִימּוֹ הַצְּבוּר אֶת אֲמִירַת "וַיִּכְלוּ" אוֹמֵר שְׁלִיחַ הַצְּבוּר בְּקוֹל רִם בְּרָכָה מְעִין שְׁבַע". בְּבְרָכָה זוֹ רְמוּזִים בְּקִצְרָה עֲנִינִיהוּ שֶׁל שְׁבַע בְּרָכוֹת תְּפִלַּת הָעֲמִידָה ("מִגֵּן אֲבוֹת בְּדַבְרוֹ, מִחִיָּה מֵיָּתִים בְּמֵאֲמָרוֹ וְכוּ"). אֵין לְדַבֵּר בְּשַׁעָה שְׁאוֹמְרִים "וַיִּכְלוּ" וְ"בְרָכָה מְעִין שְׁבַע".⁷ בְּרַבֵּת "מִגֵּן אֲבוֹת" (בְּרָכָה מְעִין שְׁבַע) נִאֲמָרַת רַק בַּתְּפִלָּה בְּצְבוּר וּבְמִנְיֵן קְבוּעִים⁸ (בִּירוּשָׁלַיִם קַיִם מְנַהֵג שְׁאוֹמְרִים אֶת "מִגֵּן אֲבוֹת" בַּתְּפִלָּה בְּצְבוּר גַּם בְּמִנְיֵן שְׁאֵינּוּ קְבוּעִים).

מוֹבָא בְּחַז"ל (מִסְכַּת שַׁבָּת קִיט ע"ב) שֶׁשְׁנֵי מַלְאָכֵי הַשָּׁרַת, מַלְאָךְ טוֹב וּמַלְאָךְ רָע, מְלוּוִים אֶת הָאָדָם בְּשַׁעָה שֶׁהוּא חוֹזֵר מִבֵּית-הַכְּנֶסֶת לְבֵיתוֹ בְּלֵיל-שַׁבָּת. כְּאֲשֶׁר נִכְנָסִים לְבֵית וּמוֹצְאִים בוֹ גַר דּוֹלֵק, שְׁלַחַן עָרוּף וּמִטָּה מַצְעֵת, הַמַּלְאָךְ הַטּוֹב אוֹמֵר: "יְיָהִי רָצוֹן שִׁיְהִיָּה כֶּף גַּם בְּשַׁבָּת הַבָּאָה", וְהַמַּלְאָךְ הָרָע עוֹנֶה בְּעַל כָּרְחוּ: "אָמוּן".

לפני הקדוש

ח. כְּאֲשֶׁר חוֹזְרִים הַבֵּיתָה, לְאַחַר תְּפִלַּת עַרְבִית, נַהֲגוּ לְפָתַח בְּפִיוֹט: "שְׁלוֹם עֲלֵיכֶם מַלְאָכֵי הַשָּׁרַת" וּבְפֶרֶק "אֵשֶׁת חַיִל" (מִשְׁלֵי ל"א). בְּסִדּוּרִים מוֹבָאִים פְּרָקֵי תְּפִלָּה נוֹסְפִים.

י. הַנּוֹהֲגִים לְבָרֵךְ בְּלֵיל שַׁבָּת אֶת הַבָּנִים וְהַבָּנוֹת בְּנֶסֶח: "וַיְשִׁימָךְ אֱלֹקִים כְּאֲפָרַיִם וּכְמִנְשָׁה" לְבוֹ, אוֹ "וַיְשִׁימָךְ אֱלֹקִים כְּשָׂרָה, רַבְקָה, רַחֵל וְלֵאָה" לְבַת. לְאַחַר מִפְּנֵי אוֹמְרִים אֶת פְּסוּקֵי בְרַכַּת כְּהֻנָּה: "וַיְבָרְכֶךָ ה' וַיְשִׁימָרְךָ. יָאֵר ה' פְּנֵינוּ אֱלֹהֵינוּ וַיְחַנְּדֵנוּ. וַיִּשְׂאֵנוּ ה' פְּנֵינוּ אֱלֹהֵינוּ וַיִּשְׂאֵנוּ לְךָ שְׁלוֹם" (בְּמִדְבָר ו, כד-כו).

הקדוש

ט. מִיָּד לְאַחַר מִפְּנֵי מְקַדְּשִׁים עַל הַיַּיִן.⁹ נֶסֶח הַקְּדוּשָׁה מְצוּי בְּסִדּוּרִים. כְּאֲמוֹר לְעִיל, אֵין לְטַעַם מְאוּמָה מְזִמֵּן כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת וְעַד לְאַחַר הַקְּדוּשָׁה.

הַרְמַב"ם פּוֹתֵב בְּהַלְכוֹת שַׁבָּת (פְּרָק כ"ט, הַלְכוֹת א', ו):

"מִצּוֹת עֲשֵׂה מִן הַתּוֹרָה לְקֹדֵשׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת בְּדַבְּרִים. שְׁנֵאָמַר: זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקֹדֵשׁוֹ (שְׁמוֹת כ. ח). כְּלוּמַר. זְכַרְהוּ זְכִירַת שַׁבָּת וְקְדוּשָׁתוֹ וְכוּ. מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים וּפְרוּשֵׁי מִדְּבָרֵי חוֹזְרֵי לְקֹדֵשׁ עַל הַיַּיִן".

י. נְשִׂים חֲבִיבוֹת בְּקְדוּשָׁה וּבְכָל מִצְוֹת הַשַּׁבָּת.¹⁰

דיני הקדוש

יא. על הגביע של הקדוש להכיל לפחות "רביעית" יין (שעור "רביעית" לפי החזון-איש הוא 150 סמ"ק ולפי הרב תיים נאָה הוא 86 סמ"ק). בשעת הקדוש יש להקפיד שהגביע יהיה מלא עד שפתו ב¹¹.

כמו כן, יש להקפיד שהגביע יהיה שלם. לפני הקדוש מדיחים היטב את הגביע במים מבפנים ומבחוץ.

היין של הקדוש לא יהיה פגום, פלומר, שלא ישתה אדם מהיין שפגביע לפני הקדוש. אם שתי מהגביע, נתן לתקן זאת על ידי הוספת יין לגביע והיין שוב ראוי לקדוש¹².

המקדש מקבל את הגביע בשתי ידיו (משום חבוב מצוה) וכשמתחיל לברך נוטל אותו בימינו. על פי הקבלה נכון להעמיד את הגביע על פה יד ימין כשהאצבעות זקופות סביבה. את הגביע מגביהים לפחות טפח מעל גבי השלחן.

כשמתחילים לומר את גסח הקדוש עומדים מעט לכבוד ה', כי בתחלת גסח הקדוש אומרים את המלים: "יום הששי ויכלו השמים" שראשי התבות שלהם הם שם ה'. מצויים מנהגים שונים לגבי ישיבה או עמידה בעת אמירת גסח הקדוש (הנסח מופיע בסדורים).

אם נותר יין בגביע לאחר הקדוש, לפני שפחזירים את היין מהגביע לבקבוק, נוהגים להוסיף לו מעט יין מהבקבוק (כדי לתקן אותו מפגמו) ואחר כך שופכים אותו לבקבוק.

יציאה ידי חובה בקדוש

יב. כאשר מספר אנשים מסבים לסעודת שבת, נוהגים רבים שבעל-הבית או אחד מהמסבים אומר בקול רם את הקדוש ומוציא את השאר ידי חובה, הטעם הוא כי: "ברב עם הדרת מלוך" (משלי יד, כח), פבד הוא לה' שאנשים רבים מתקבצים יחד בברכה אחת. על המקדש לכוון בלבו להוציא את המסבים ידי חובה. הם מקשיבים לברכותיו, מכוונים בלבם לצאת ידי חובה ולאחר הברכות הם עונים "אמן". האנשים היוצאים ידי חובה אינם עונים: "ברוך הוא וברוך שמו" באמצע שמיעת הברכה.

יג. לאחר אמירת הקדוש ישתה המקדש מלא לוגמיו יין ("מלא לוגמיו" הוא רב רביעית). יש לשותות את היין מבלי לשחות הרבה. בדיעבד, אם הפסיק באמצע שתיית היין שעור זמן של "כדי אכילת פרס" לא יצא¹³.

אם המקדש לא טעם מהיין ואחד המסבים שתה במקומו מלא לוגמיו יין, יצאו כל המסבים ידי חובה. מצוה מן המבחר שמלבד זאת, יטעם כל אחד מהמסבים מעט מיין הקדוש.

בְּדִיעֲבַד, בְּאֶשֶׁר אֶחָד מֵהַמְסֻבִּים לֹא שָׁתָה מְלֵא לִוְגָמָיו, שְׁתִּית כָּל הַמְסֻבִּים יַחַד מִצְטַרְפֶּת וְהֵם יוֹצְאִים יָדֵי חוֹבָה, אִם כֵּלָם יַחַד שָׁתוּ וְיִן בְּשֵׁעוֹר רַב "רְבִיעִית" בְּתוֹךְ זְמַן שֶׁל "כְּדֵי אֲכִילַת פָּרֶס", רָאָה בְּטַבְלַת הַשְּׁעוּרִים לְעִיל בְּסוּף פֶּרֶק ט"ו¹⁴.

הַלְכוֹת נוֹסְפוֹת

יד. אִם אִין יִין, אוֹמְרִים אֶת הַקְדוּשׁ בְּלִיל שְׁבֵת, עַל הַפֶּת. בְּמִקְרָה זֶה, נוֹטְלִים יְדִים לְסֵעוּדָה לְפָנֵי הַקְדוּשׁ וּבִמְקוֹם בְּרַפְת "בּוֹרָא פְּרִי הַגָּפְן", מְבָרְכִים אֶת בְּרַפְת "הַמוֹצֵיא לַחֵם מִן הָאָרֶץ". נֶסַח הַקְדוּשׁ, מְלַבֵּד בְּרַפְת "בּוֹרָא פְּרִי הַגָּפְן", אִינוּ מְשַׁתְּנָה. בְּשֵׁעַת אֲמִירַת הַקְדוּשׁ מְנִיחִים אֶת הַיְדִים עַל הַפֶּת עַד לְגִמְרַת הַקְדוּשׁ¹⁵.

טו. בְּאֶשֶׁר מְקַדְשִׁים עַל הַיִּין, בְּרַפְת "בּוֹרָא פְּרִי הַגָּפְן" שֶׁל הַקְדוּשׁ פּוֹטְרֶת גַּם אֶת הַיִּין שְׁשׁוֹתִים בְּתוֹךְ הַסֵּעוּדָה וְאִין צְרִיף לְבָרַךְ עָלָיו. כְּמוֹ כּוּ, אִין צְרִיף לְבָרַךְ בְּרַכָּה-אַחֲרוֹנָה עַל כּוֹס הַיִּין שֶׁל הַקְדוּשׁ, כִּי בְרַפְת-הַמְזוּן שֶׁבְּסוּף הַסֵּעוּדָה פּוֹטְרֶת אוֹתוֹ¹⁶.

טז. פּוֹרְשִׁים מִפֶּה עַל הַשְּׁלַחַן מִתַּחַת לַפֶּת וּמִפֶּה נוֹסְפֶת פּוֹרְשִׁים עַל הַפֶּת. הַפֶּת תִּהְיֶה מְכֻסָּה עַד לְאַחַר הַקְדוּשׁ וּבְרַפְת הַמוֹצֵיא. אֶחָד הַטְּעָמִים לְכֶסוּי הַפֶּת בְּמִפֶּה הוּא שֶׁה"לָחֵם-מִשְׁנָה" הוּא זָכָר לְפָן שְׁיָרֵד בְּמִדְבָּר לְבָנֵי יִשְׂרָאֵל. הַפָּן בְּמִדְבָּר הִזָּה מְכֻסָּה בְּשִׁכְבַּת טַל מַעְלָיו וּמִתַּחְתּוֹ¹⁷.

דִּינֵי הַסֵּעוּדָה

נְטִילַת יְדִים וְ"הַמוֹצֵיא"

יז. "אִין קְדוּשׁ אֶלָּא בְּמִקוֹם סֵעוּדָה", כְּלוֹמֵר, שְׁיֵשׁ לְסַעַד מִיַּד לְאַחַר הַקְדוּשׁ, בְּמִקוֹם שֶׁבּוּ קִדְשׁוֹ עַל הַיִּין¹⁸.

(דִּינֵי נְטִילַת יְדִים, בְּרַכּוֹת הַסֵּעוּדָה וּבְרַפְת-הַמְזוּן מוּבָאִים לְעִיל בְּפָרְקִים י"א, י"ב). נוֹטְלִים אֶת הַיְדִים לְסֵעוּדָה, מְבָרְכִים אֶת בְּרַפְת "עַל נְטִילַת יְדִים", מְנַגְּבִים אֶת הַיְדִים וְלְאַחַר מִפָּן, מְבָרְכִים אֶת בְּרַפְת "הַמוֹצֵיא" עַל "לָחֵם מִשְׁנָה". שְׁנֵי כִפְרוֹת שְׁלֵמִים שֶׁל לָחֵם, חִלוֹת, לְחֻמְנִיּוֹת, פְּתוֹת וְכְדוֹ' נְחֻשְׁבִּים כְּ"לָחֵם-מִשְׁנָה". "לָחֵם מִשְׁנָה" הוּא זָכָר לְפָן, שְׁיָרֵד בְּמִדְבָּר סִינֵי בַיּוֹם שְׁשִׁי בְּכַמּוֹת כְּפוּלָה, עֶבֶר יוֹם שְׁשִׁי וְעֶבֶר הַשְּׁבֵת¹⁹.

בְּצִיעַת הַפֶּת

יח. בְּשֵׁעַת בְּרַפְת "הַמוֹצֵיא" אוֹחִז הַמְבָרַךְ אֶת שְׁנֵי הַכִּפְרוֹת בְּיָדוֹ. רַבִּים נוֹהֲגִים שֶׁהַמְבָרַךְ שֶׁם בְּשֵׁעַת הַבְּרַכָּה כֶּפֶר אֶחָד עַל הַכֶּפֶר הַשֵּׁנִי. לְאַחַר סִיּוּם הַבְּרַכָּה בּוֹצֵעַ הַמְבָרַךְ בְּלִיל שְׁבֵת אֶת הַכֶּפֶר הַתַּחְתּוֹן. הַמְבָרַךְ מְנִיחַ אֶת הַכֶּפֶר הַתַּחְתּוֹן, שְׁעָלָיו בּוֹצֵעִים, קְרוֹב יוֹתֵר מֵאֶשֶׁר הַכֶּפֶר הָעֲלִיוֹן²⁰. אֶת דִּין בְּצִיעַת הַפֶּת בְּסֵעוּדוֹת שְׁבֵת בַּיּוֹם רָאָה לְהַלְוֹ בְּפָרֶק י"ח הַלְכָּה י"ח.

אֵין לַחֲתוּךָ אֶת כְּפָרוֹת הַלֶּחֶם-מִשְׁנֶה עַד לְאַחַר בְּרֵכַת "הַמוֹצֵיא". נוֹהֲגִים לְסַמֵּן בְּסִפְיוֹ עַל הַפֶּת לִפְנֵי הַבְּרָכָה אֶת הַמְּקוֹם שֶׁבוֹ יַחֲתִיכוּ אֶת הַפֶּת²¹.
אֵין לְהַפְסִיק בְּדַבּוֹר מִתַּחֲלוֹת נְטִילַת הַיָּדַיִם וְעַד לְאַחַר הַבְּלִיעָה מֵהַפֶּת, כַּמוֹבָא לְעִיל בְּפָרָק י"א הַלְכָה ט'.

יְצִיאָה יְדֵי חוֹבָה

יט. כְּאֲשֶׁר מְצוּיִים כַּמָּה מְסַבִּים לְסַעוּדָה, יְכוּל בְּעַל הַבֵּית אוֹ אֶחָד מֵהַמְּסַבִּים לְבָרֵךְ בְּקוֹל אֶת בְּרֵכַת "הַמוֹצֵיא" וּלְכוּן בְּלִבּוֹ לְהוֹצִיא אֶת שְׁאֵר הַמְּסַבִּים יְדֵי-חוֹבָה, הַנוֹכַחִים מְכוּנִים בְּלִבָּם לְצִאת יְדֵי חוֹבָה בְּשִׁמְיעַת בְּרֵכְתוֹ וְעוֹנִים "אָמֵן" לְאַחַר סִיּוּם הַבְּרָכָה²².

כְּאִמּוֹר לְעִיל, רַבִּים נוֹהֲגִים שְׂאֶחָד מוֹצִיא אֶת הַשְּׂאֵר יְדֵי חוֹבָה כִּי "בְּרַב עַם - הִדְרַת מְלֹךְ".

הַבּוֹצֵעַ יַחֲלַק לְכָל אֶחָד מֵהַמְּסַבִּים לְפָחוֹת "כְּזֵיוֹת" מֵהַפֶּת.

אֵין הַמְּסַבִּים רְשָׁאִים לְטַעַם מֵהַפֶּת עַד שְׂיִטְעַם הַבּוֹצֵעַ, אֲלֵא אִם כּוֹ, יֵשׁ לִפְנֵי כָּל אֶחָד מֵהֶם שְׁנֵי כְּפָרוֹת שְׁלָמִים ל"לֶחֶם מִשְׁנֶה"²³.

הַסְּעוּדָה

כ. "וְקִרְאתָ לַשֵּׁבֶת עֲנִי" (שְׁעִיחוּ נח, יג), מְצוּחָה לְעַנֵּג אֶת הַשֵּׁבֶת בְּמֵאֲכָלִים וּבְמִשְׁקָאוֹת עֲרָבִים. לְכַבּוֹד הַשֵּׁבֶת מְרַבִּים בְּדָגִים, בְּבִשָּׂר, בְּזֵיִן וּבְשֵׂאֵר הַמֵּאֲכָלִים שֶׁהָאָדָם מֵתַעֲנֵג מֵאֲכִילָתָם²⁴.

לְכַתַּחֲלָה, יֵאָכֵל אָדָם בְּסַעוּדַת הַשֵּׁבֶת לְפָחוֹת מֵעַט יוֹתֵר מ"כַּפִּיָּצָה" פֶּת.

כא. בְּבְרֵכַת-הַמְזוּן מוֹסִיפִים אֶת נֶסַח "רִצָּה וְהַחֲלִיצוּנוּ", כַּמוֹבָא בְּסַדוּרִים. לְעִיל בְּפָרָק י"ב הַלְכָה ט' מוֹבָאֵת טַבֵּלַת-דֵּינָיִם שְׁבָה מְפֻרֵט פִּיֶּצֶד יְנַהֵג מִי שֶׁשָּׂכַח לְהוֹסִיף אֶת "רִצָּה וְהַחֲלִיצוּנוּ" בְּבְרֵכַת הַמְזוּן²⁵.

כב. כְּאֲשֶׁר מְבָרְכִים בְּרֵכַת הַמְזוּן בְּזִמּוֹן, כְּלוֹמֵר, כְּאֲשֶׁר לְפָחוֹת שֶׁלְּשָׂה אֲנָשִׁים מְזַמְנִים וּמְבָרְכִים יַחַד, מְצוּחָה מִן הַמְּבַחֵר לְבָרֵךְ אֶת בְּרֵכַת הַמְזוּן עַל "כּוֹס שֶׁל בְּרָכָה". הַמְזַמֵּן מַחְזִיק בְּיָדוֹ בְּשַׁעַת הַבְּרָכָה כּוֹס אוֹ גְּבִיעַ מִלֵּא יָיִן וּלְאַחַר בְּרֵכַת הַמְזוּן הוּא מְבָרֵךְ אֶת בְּרֵכַת "בוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן" וְשׁוֹתֶה אֶת הַיָּיִן, רָאָה לְעִיל בְּפָרָק י"ב הַלְכָה ח'.

סַעוּדוֹת הַשֵּׁבֶת תּוֹרְמוֹת רַבּוֹת לְעֲצוּבָה שֶׁל הַמְּשַׁפָּחָה, לְחֻזוֹק רִוַחְנִיּוּתָהּ וּלְהַקְנִיַת עֲרָכֵי חֲנוּךְ נְעִלִים לְיְלָדִים. הַמְּסַבִּים שְׂרִים זְמִירוֹת שֵׁבֶת (נֶסַח מוֹבָא בְּסַדוּרִים) וְשִׁירֵי קִדְשׁ, מְעִלִים רְעִיוֹנוֹת בְּפִרְשֵׁת-הַשְּׁבִיעַ וּבְעֵנְיָנִים נוֹסְפִים הַמְּבִיאִים לְחַבּוּב דְּבָרֵי הַתּוֹרָה וְלְהַעֲשִׂרַת הַיָּדַע בְּהַלְכָה וּבִאֲגָדָה. בְּכַחוֹ שֶׁל סַעוּדוֹת הַשֵּׁבֶת לְהוֹיֵת מְקוֹר-אוֹר לְכָל יָמֵי הַשְּׁבוּעַ.

זְמִירוֹת שַׁבָּת

כג. זְמִירוֹת הַשַּׁבָּת חֲבָרוּ עַל יְדֵי הָאָר"י הַקָּדוֹשׁ וְעַל יְדֵי גְדוּלֵי תוֹרָה וּמְקַבְּלִים נוֹסְפִים. בְּפִיּוּטִים אֵלוּ בָּאִים לְיַד בְּטוֹי קִדְשֵׁת הַשַּׁבָּת וְשָׂבַח לְבוֹרָא עוֹלָמִים שְׁהַנְחִיל לַעֲמוֹ יִשְׂרָאֵל יוֹם קָדוֹשׁ זֶה. מִבְּעִים בְּהֶם גַּם הַעֲרָגָה וְהַכְּסוּפִים שֶׁל נֶפֶשׁ הָאָדָם מִיִּשְׂרָאֵל לְאָבִיו שֶׁבְּשָׂמִים וְרִגְשׁוֹת הַקָּדֹשׁ שְׁאוֹתֶם חֵשׁ הַיְהוּדִי בְּיוֹם הַשַּׁבָּת, כְּפִיּוּטוֹ שֶׁל רַבִּי אֲבָרְהָם אֲבֹן עֶזְרָא: "צִמְאָה נֶפְשִׁי לְאַלְקִים לֹא-לֵחִי, לְבִי וּבִשְׂרִי יִרְנְנוּ אֶל אֱ-לֹהֵי חַיִּי" וְעוֹד. בְּזִמְרוֹת הַשַּׁבָּת מְדַגְּשֵׁת גַּם הָאֱמוּנָה בְּחַי' שֶׁבְּרָא אֶת עוֹלָמוֹ בְּשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה וְשַׁבָּת בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי. בְּדַגְמַת הַפִּיּוּט: "מְנוּחָה וְשִׂמְחָה אֹר לַיהוּדִים, יוֹם שַׁבְּתוֹן יוֹם מַחְמָדִים, שׁוֹמְרֵיו וְזוֹכְרֵיו הֵמָּה מְעִידִים, כִּי לְשָׁשָׁה כָּל בְּרוּאִים וְעוֹמְדִים".

מְנוּחַת הַשַּׁבָּת קְשׁוּרָה בְּקִשְׁר בַּל יִנְתַּק לְזַמֵּן הַגְּאֻלָּה הַשְּׁלֵמָה: "מֵעַיִן עוֹלָם הַבָּא - יוֹם שַׁבָּת מְנוּחָה". גַּם בְּזִמְרוֹת הַשַּׁבָּת מְבִיעִים אֲנִי אֶת כְּסוּפֵינוּ לְיוֹם שְׂבוֹ נִזְכָּה לְמְנוּחָה נְצִחִית: "בְּמִשְׁנֵה לַחֵם וְקָדוֹשׁ רַבָּה, בְּרַב מְטַעְמִים וְרוּחַ נְדִיבָה, יִזְכּוּ לְרַב טוֹב הַמְתַּעַנְגִּים בָּהּ, בְּבִיאַת גּוֹאֵל לַחַיִּי הָעוֹלָם הַבָּא".

פָּרָק יח**סֵדֵר יוֹם הַשַּׁבָּת****תַּפְלַת שַׁחֲרִית**

א. בַּשַּׁבָּת בְּבִקְר מִתְפַּלְלִים אֶת תַּפְלַת שַׁחֲרִית. דִּינֵי תַּפְלַת שַׁחֲרִית מוּבָאִים לְעִיל בְּפָרָק ז'.

נִסַּח הַתַּפְלָה בַּשַּׁבָּת שׁוֹנָה מִתַּפְלַת יְמֵי הַחֹל, כְּמִבְאָר לְחֵלן:

בְּפִסְוִקֵי דְזִמְרָה נוֹסְפִים פְּרָקִים שׁוֹנִים. בְּסִיּוֹם פְּסוּקֵי דְזִמְרָה לִפְנֵי בְּרַפְת "וַיִּשְׁתַּבַּח" אוֹמְרִים אֶת תַּפְלַת "נִשְׁמֹת כָּל חַיִּי" (לְעִיל בְּפָרָק ז' הַלְכוֹת י"י"ד מוּבָא כִּיצַד יְנַהֵג מִי שְׁאַחַר וְהִגִּיעַ לְבֵית-הַכְּנֶסֶת בְּאֲמִצַּע אוֹ בְּסוֹף פְּסוּקֵי דְזִמְרָה).

בְּבִרְכָה הָרִאשׁוֹנָה שֶׁלִּפְנֵי קְרִיאַת-שְׁמַע (בְּרַפְת "וַיִּצְרֵ") אוֹמְרִים קְטָעִים הַמְתַּאִיִּמִים בְּתַכְנֵם לְיוֹם הַשַּׁבָּת.

גַּם נִסַּח תַּפְלַת שְׁמוּנָה-עֶשְׂרֵה שׁוֹנָה מִהַנְּסַח שֶׁל תַּפְלַת יְמֵי הַחֹל, כְּמוּבָא בְּסֵדוּרִים.

דִּין טוּעָה בְּתַפְלַת הַעֲמִידָה בַּשַּׁבָּת מוּבָא לְעִיל בְּפָרָק י"ז הַלְכָה ו'.

קְרִיאַת הַתּוֹרָה

ב. לְאַחַר תַּפְלַת שַׁחֲרִית, קוֹרְאִים בְּתוֹרָה אֶת פְּרֻשֵׁת הַשְּׁבוּעַ¹. הַתּוֹרָה נְחַלְקֶת לְפְרָשִׁיּוֹת וּבְכָל שַׁבָּת קוֹרְאִים פְּרָשָׁה אַחֲרַת. הַפְּרָשָׁה שְׁאוֹתָהּ קוֹרְאִים בַּשַּׁבָּת שֶׁל אוֹתוֹ שְׁבוּעַ, קְרוּיָה: פְּרֻשֵׁת הַשְּׁבוּעַ². סִיּוֹם קְרִיאַת כָּל הַתּוֹרָה חַל בְּכָל שָׁנָה בְּשִׂמְחַת-תּוֹרָה.

לעיל בפרק ז' הלכות פ"ט-ק' מובאים באופן מפורט דיני הקריאה בתורה.
 ג. קוראים בתורה רק בזמן, כלומר, בצבור של עשרה אנשים.³ התפלות
 הנאמרות בעת הוצאת ספר התורה לפני הקריאה והקנטתו לארון הקדש לאחר
 הקריאה מובאות בסדורים.
 ד. שבעה אנשים (מלבד המפטר, כמובא להלן) נקראים בזה אחר זה, לעלות
 לספר התורה בשעת קריאת התורה בשבת.⁴ עגנו זה נקרא: "עלילה לתורה". ראשון
 העולים לתורה הוא כהן והשני לוי.⁵

העולה לתורה מברך את ברכות התורה לפני הקריאה ואחריה, כמובא לעיל
 בפרק ז' הלכות צ"ג-צ"ז.⁶

משום כבוד ספר התורה גוללים אותו בין עליה לעליה ואין משאירים אותו
 פתוח. באשר משתהים זמן ארוך יותר, כגון בעת אמירת קדיש לאחר הקריאה או
 באשר אומרים את נסח "מי שברך וכיו" בין עליה לעליה, מכסים את ספר התורה.⁷
 בני עדות המזרח מכסים את הכתב במטפחת בין עליה לעליה וכאשר יש הפסק
 גדול סוגרים את הספר.

בבאור הלכה סימן קל"ו מובא סדר החיובים, כלומר, סדרם של האנשים
 שחייבים לקרואם לעלות לתורה כגון: חתן ביום חתונה, חתן בשבת שלפני החתונה,
 נער שנעשה בר-מצוה ועוד.

ה. בסיים קריאת הפרשה אומרים חצי-קדיש⁸. וחוזרים וקוראים את הפסוקים
 האחרונים של פרשת השבוע. האדם העולה לתורה בעליה זו נקרא: "מפטר"
 ל"מפטר" יכולים לקרא לתורה גם לכהן או ללוי.

בשבתות מיוחדות, כגון באשר חג או ראש-חודש חלים בשבת מוציאים בתחלה
 שני ספרי תורה מארון הקדש. בספר התורה הנוסף קוראים למפטר את ענינו
 המיוחד של היום, כמבאר להלן בהלכות ראש חודש והחגים.

ו. בסיים הקריאה מגביהים את ספר התורה ומראים את הכתב לצבור
 בבית-הקנטת. לאחר מכן גוללים את ספר התורה. בני עדות המזרח ועוד מגביהים
 את ספר התורה ומראים את הכתב לצבור, לפני קריאת התורה.⁹

ההפטר

ז. לאחר שגלו את ספר התורה קוראים את ההפטר¹⁰. ההפטר הוא קטע
 מספרי הנביאים הקשור בתכנון לפרשת השבוע או לענינו של היום (כגון: לראשי
 חודשים החלים בשבת, לחגים ועוד). נסח ההפטרות מובא בחמשים¹¹.
 לפני ההפטר ואחריה מברך המפטר את ברכות ההפטר, נסח ברכות אלו
 מובא בסדורים ובחמשים. מצוה על העולים לתורה והמפטר שיברכו בקול רם כדי
 שכל הקהל ישמעו ויוכלו לענות "אמן"¹².

ח. אָסוּר לְדַבֵּר בְּשַׁעַת קְרִיאַת הַתּוֹרָה, הַחֲפִטָּה וּבִרְכוּתֶיהָ. עַל הַמַּתְפַּלְלִים לְהַקְשִׁיב לְכָל דְּבָרֵי הַקְרִיאָה בַּתּוֹרָה וְהַחֲפִטָּה.

”שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרַגּוּם”

ט. חַיֵּב אָדָם לִלְמַד בְּכָל שָׁבוּעַ אֶת פְּרֻשַׁת הַשָּׁבוּעַ, מִלְּבַד שְׁמִיעַת קְרִיאַת הַפָּרָשָׁה בְּבֵית-הַכְּנֶסֶת. שְׁתֵּי פְעָמִים קוֹרְאִים אֶת פְּסוּקֵי הַתּוֹרָה וּפְעַם אַחַת, כְּהַסְבֵּר וּפְרוּשׁ, קוֹרְאִים אֶת תְּרַגּוּם אוֹנְקֵלוֹס, בְּשִׁפְהַ הָאֲרָמִית. הַתְּרַגּוּם מוּבָא בְּחֻמְשֵׁים. לְלַמּוֹד זֶה קוֹרְאִים: ”שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרַגּוּם” וּבְרָאשֵׁי תַבּוּת: שְׁמוֹת¹³.

בְּסֵדֶר לַמּוֹד ”שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרַגּוּם” יֵשׁ הַקּוֹרְאִים כָּל פְּסוּק שְׁתֵּי פְעָמִים וּלְאַחַר מִכּוֹן, הֵם קוֹרְאִים אֶת הַתְּרַגּוּם שֶׁל פְּסוּקִים אֵלּוּ וְיֵשׁ הַקּוֹרְאִים שְׁתֵּי פְעָמִים כָּל פְּרָשָׁה (פְּתוּחָה אוֹ סְתוּמָה) וּלְאַחַר מִכּוֹן קוֹרְאִים אֶת תְּרַגּוּמָה¹⁴.

י. מִי שֶׁלֹּמַד אֶת פְּרוּשׁ רִשׁ”י בְּמִקּוֹם הַקְרִיאָה בַּתְּרַגּוּם, הַדְּבָר נֶחְשָׁב לוֹ כְּמוֹ תְּרַגּוּם (וּפְסוּקִים שְׁאִין לָהֶם פְּרוּשׁ רִשׁ”י, יִקְרָא אוֹתָם שְׁלֹשׁ פְּעָמִים), אֲדָּ יִרְא-שְׁמַיִם יִקְרָא גַם אֶת הַתְּרַגּוּם וְגַם אֶת פְּרוּשׁ רִשׁ”י¹⁵.

מִי שֶׁאִינוֹ מִבְּיֵן אֶת פְּרוּשׁ רִשׁ”י, רְאוּי שֶׁיִּלְמַד פְּרוּשׁ אַחַר בְּשִׁפְהָ שְׁהוּא מִבְּיֵן. יֵשׁ לִלְמַד פְּרוּשׁ הַמְּבָאָר אֶת הַפְּרָשָׁה עַל פִּי פְּרוּשׁ רִשׁ”י וּשְׂאָר הַמְּפָרְשִׁים הַבְּנוּיִים עַל דְּבָרֵי הַתְּלַמוּד (כְּגוֹן פְּרוּשׁ ”צְאִינָה וְרְאִינָה” וְכוּ’).

יא. מִצְוָה מִן הַמְּבַחֵר לְהַשְׁלִים אֶת קְרִיאַת ”שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרַגּוּם” בְּעָרֵב שַׁבָּת (יוֹם ו’) אוֹ לִקְרָא בְּכָל יוֹם מִיְמֵי הַשָּׁבוּעַ חֶלֶק מֵהַפְּרָשָׁה וּלְהַשְׁלִים אוֹתָהּ בְּעָרֵב שַׁבָּת. אִם לֹא קָרָא בְּעָרֵב שַׁבָּת, מִצְוָה מִן הַמְּבַחֵר לְהַשְׁלִימָה עַד לְסַעֲוִדַת שַׁחֲרִית בְּשַׁבָּת.

אִם לֹא הַשְׁלִים עַד לְסַעֲוִדָה, יִשְׁלִים זֹאת עַד לְתַפְלַת מְנַחָה בְּשַׁבָּת. אִם לֹא הַשְׁלִים עַד מְנַחָה יִשְׁלִים בְּשַׁלְשֶׁת הַיָּמִים הָרִאשׁוֹנִים שֶׁלְאַחַר הַשַּׁבָּת וְאִם אַחַר גַּם זְמַן זֶה יִשְׁלִים אֶת פְּרֻשׁוֹתָיו עַד לְשִׁמְחַת תּוֹרָה¹⁶.

אֶת קְרִיאַת ”שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרַגּוּם” שֶׁל פְּרֻשַׁת הַשָּׁבוּעַ הַבָּא, יִכּוֹלִים לְהַתְחִיל לִקְרָא הַחֵל מִתְּפִלַּת מְנַחָה בְּשַׁבָּת. הַסְּבָה הִיא שֶׁבְּתַפְלַת מְנַחָה בְּשַׁבָּת קוֹרְאִים אֶת תַּחֲלַת פְּרֻשַׁת הַשָּׁבוּעַ הַבָּא, וְלָכֵן, נֶחְשָׁב הַקּוֹרָא מֵאוֹתָהּ שְׁעָה וְאֵילָף ”שְׁנַיִם מִקְרָא וְאַחַד תְּרַגּוּם”, כְּמִשְׁלִים פְּרֻשׁוֹתָיו עִם הַצְּבוּר¹⁷.

תְּפִלַּת מוּסָף

יב. לְאַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית וּקְרִיאַת הַתּוֹרָה אוֹמְרִים אֶת ”אֲשַׁרְי יוֹשְׁבֵי בֵּיתְךָ” וּתְפִלוֹת נוֹסְפוֹת כְּמוּבָא בְּסִדּוּרִים וּמַתְפַּלְלִים אֶת תְּפִלַּת הַעֲמִידָה (”שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה”) שֶׁל מוּסָף¹⁸. תְּפִלָּה זוֹ נֶאֱמָרַת כְּנֶגֶד קַרְבֵּן מוּסָף שֶׁהָיָה מִקְרִיבִים בְּשַׁבָּת בְּבֵית-הַמִּקְדָּשׁ. בְּנִסּוּחַ הַתְּפִלָּה מוּבָאִים פְּסוּקִים הַעוֹסְקִים בְּקַרְבֵּן מוּסָף שֶׁל שַׁבָּת, וְכֵן תְּפִלָּה לְהַ

שְׁשִׁיב אֶת עֲבוֹדַת בֵּית-הַמִּקְדָּשׁ וְשִׁנְזָכָה לְהַקְרִיב לִפְנֵי אֶת הַקְּרָבָנוֹת שֶׁאָנוּ חִיבִים בָּהֶם, תְּמִידִים כְּסֻדְרָם וּמוֹסָפִים כְּהִלְכָתָם.

יג. זְמַן תְּפִלַּת מוֹסֵף הוּא לְאַחַר תְּפִלַּת שַׁחֲרִית וְאִין לְאַחַר אוֹתָהּ יוֹתֵר מִסוּף הַשְּׁעָה הַשְּׁבִיעִית, כְּלוּמַר, שְׁעָה זְמַנִּית אַחַת לְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם (זְמַן חֲצוֹת הַיּוֹם מוּבָא בְּלוּחוֹת זְמַנֵי הַהִלְכָה). בְּדִיעָבֵד, אִם לֹא הַתְּפִלָּה מוֹסֵף לִפְנֵי סוּף הַשְּׁעָה הַשְּׁבִיעִית, מִתְּפִלָּה לְאַחַר מִכּוּ, עַד הַשְּׁקִיעָה¹⁹.

יד. אִם טְעָה בְּתְפִלַּת הַעֲמִידָה בְּמוֹסֵף וְהִמְשִׁיךְ לְהַתְּפַלֵּל כְּבִיּוֹם חַל ("אֲתָהּ חוֹנֵן וְכוּ'"), פּוֹסֵק מִיַּד כְּשִׁנְזָכַר וְאִפְלוּ אִם נִזְכַּר בְּאַמְצַע הַבְּרָכָה, וּמִתְחִיל אֶת הַבְּרָכָה הָאֲמֻצָּעִית שֶׁל תְּפִלַּת שֶׁבֶת: "תִּכְנַת שֶׁבֶת רְצִית קְרָבָנוֹתֶיךָ וְכוּ'²⁰".

לְאַחַר תְּפִלַּת הַעֲמִידָה וְחִזְרַת הַש"ץ אוֹמְרִים אֶת "אִין בְּאַלְקִינוּ", "עֲלִינוּ לְשַׁבַּח" וְעוֹד, כְּמוּבָא בְּסֻדְרוּרִים.

הַקְדוּשָׁה

טו. לִפְנֵי סְעוּדַת שַׁחֲרִית בְּשֶׁבֶת מְקַדְּשִׁים עַל הַיַּיִן וּמְבָרְכִים אֶת בְּרַבַּת "בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן". יֵשׁ נוֹהֲגִים לְפָתַח אֶת הַקְדוּשָׁה, לִפְנֵי בְּרַבַּת "בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן" בְּאַמִּירַת פְּסוּקִים הַעוֹסְקִים בְּעֲנֵן הַשֶּׁבֶת. אִין לְפָתַח אֶת הַקְדוּשָׁה בְּמַלִּים "עַל כֵּן בָּרַךְ מֹשֶׁה וְכוּ'", כִּי לֹא מִתְחִילִים מֵאַמְצַע פְּסוּק אֶלָּא מִתְחִלְתוֹ²¹. נִסַּח פְּסוּק זֶה וְיֹתֵר הַפְּסוּקִים הַנֶּאֱמָרִים לִפְנֵי הַקְדוּשָׁה, מוּבָא בְּסֻדְרוּרִים.

אִם מְצוּיִים כְּמָה מְסַבִּים, יְכוּל בְּעַל הַבַּיִת אוּ אֶחָד מֵהַמְּסַבִּים לְבָרֵךְ בְּקוֹל וּלְהוֹצִיא אֶת הַשָּׂרָר יְדֵי חוּבָה (פְּרָטִים נוֹסְפִים רְאֵה לְעִיל בְּפָרֵק י"ז הַלְכוֹת י"ב-י"ג, בְּדִינֵי הַקְדוּשָׁה בְּלִיל-שֶׁבֶת).

טז. בְּקְדוּשָׁה בְּשֶׁבֶת בְּשַׁחֲרִית, בְּמִקּוּם שְׂאִין הַיַּיִן מְצוּי, מְקַדְּשִׁים עַל מִשְׁקָה שֶׁהֶאֱנָשִׁים רְגִילִים לְשִׁתּוֹתוֹ וְהוּא נִחְשָׁב בְּאוֹתוֹ מְקוּם כְּמִשְׁקָה חָשׁוּב, וְכַהֲגִדְרַת הַהִלְכָה: "חֲמַר מְדִינָה". מְבָרְכִים עֲלֵיו אֶת בְּרַבַּת "שֶׁהַכֹּל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ" וְלֹא אֶת בְּרַבַּת "בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן". בְּשֶׁבֶת בְּשַׁחֲרִית אִין מְקַדְּשִׁים עַל פֶּת, אֶלָּא אִם כּוּ, אִין לְהַשִּׁיג לֹא יֵין וְלֹא "חֲמַר מְדִינָה". בִּירָה לְבָנָה נִחְשָׁבֶת כִּי "חֲמַר מְדִינָה" (יֵשׁ נוֹהֲגִים לְקַדֵּשׁ עַל בְּרַנְדֵי וְכוּ'). רְאוּי לְבָרֵךְ אֶצֶל אֲדָם בְּקֵי בְּהִלְכָה אֵלוּ מִשְׁקָאוֹת נוֹסְפִים כְּשִׂרִים לְקְדוּשָׁה בְּשֶׁבֶת בְּשַׁחֲרִית בְּכָל מְקוּם וּמְקוּם²².

יז. אִין לְאָכַל אוּ לְשִׁתּוֹת מְאוּמָה לִפְנֵי הַקְדוּשָׁה, אוּלַם בְּבִקּוּר לִפְנֵי הַתְּפִלָּה מִתָּר לְשִׁתּוֹת (אֶת הַמִּשְׁקִים הַמְתָּרִים בְּשִׁתֵּיהֶם לִפְנֵי הַתְּפִלָּה, כְּמוּבָא לְעִיל בְּפָרֵק ד' הַלְכוֹת ג'-ה'), שֶׁהָרִי בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, טָרַם חֲלָה עַל הָאָדָם חוֹבַת קְדוּשָׁה²³.

כְּאַמּוֹר, חוֹבַת קְדוּשָׁה אֵינָה חֲלָה לִפְנֵי הַתְּפִלָּה, שֶׁהָרִי בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אֲסוּר לְסַעֵד. לְכוּ, מִי שֶׁמִּתָּר לוֹ לְאָכַל לִפְנֵי הַתְּפִלָּה, כְּגוֹן, מִי שֶׁאוּכַל מִטְעָמִים רְפוּאִיִּים, חֲלָה עֲלָיו חוֹבַת קְדוּשָׁה לִפְנֵי הַתְּפִלָּה וְעֲלָיו לְקַדֵּשׁ עַל הַיַּיִן אִם הוּא רוּצָה לְאָכַל.

סְעוּדַת שְׁחֵרִית בְּשַׁבָּת

יח. יְהִיָּה שְׁלַחְנוּ עָרוּף בְּבִקְרַי יוֹם הַשַּׁבָּת, כְּדִי שְׁיִמְצְאוּנוּ מִסֻּדָּר וּמוֹכֵן לְסַעַד בְּבוֹאוֹ מִבֵּית הַכְּנֶסֶת, הַדָּבָר נִחְשָׁב כְּתוֹסֶפֶת בְּכַבּוּד הַשַּׁבָּת.

דִּינֵיהָ שֶׁל סְעוּדַת שְׁחֵרִית בְּשַׁבָּת שְׁנַיִם לְדִינֵי סְעוּדַת לַיִל שַׁבָּת (רְאֵה לְעֵיל פָּרָק י"ז): **"אֵין קְדוּשַׁת אֵלָּא בְּמָקוֹם סְעוּדָה"** כְּלוֹמֵר, שְׁיֵשׁ לְסַעַד מִזֶּד לְאַחַר הַקְּדוּשָׁה בְּמָקוֹם שֶׁבוֹ קְדָשׁוֹ, מְבָרְכִים אֶת בְּרַכַּת "הַמּוֹצֵיא" עַל "לֶחֶם-מִשְׁנֶה" (בְּשַׁבָּת בַּיּוֹם בּוֹצְעִים אֶת הַכֶּפֶר הָעֲלִיוֹן) וּמוֹסִיפִים אֶת **"רִצָּה וְהַחֲלִיצָנוּ"** בְּבִרְכַּת הַמְּזוּן.

לְעֵיל בְּפָרָק י"ב הַלֶּכֶה ט' מוּבָאֵת טְבֵלַת דִּינֵים שֶׁפָּה מְפָרֵט כִּי צִדָּד יִנְהַג מִי שֶׁשָּׁכַח לְהוֹסִיף אֶת **"רִצָּה וְהַחֲלִיצָנוּ"** בְּבִרְכַּת-הַמְּזוּן וְנִזְכָּר לְאַחַר מִכּוֹן.

יט. אִם הָאָדָם לֹא אָכַל לְאַחַר הַקְּדוּשָׁה פֶּת, אֵלָּא אָכַל מִיַּיִן מֵאַפָּה (עוֹגוֹת וְכֻדּוּמָה) בְּשַׁעוֹר "כְּפִיָּת" וְנִמְעָלָה (שַׁעוֹר "כְּפִיָּת" מוּבָא בְּטְבֵלַת הַשַּׁעוֹרִים לְעֵיל בְּסוּף פָּרָק ט"ו), הוּא יֵצֵא וְדִי חוֹבֵת "קְדוּשַׁת בְּמָקוֹם סְעוּדָה"²⁴. אֵלָּא שְׁעָדָן צָרִיךְ הוּא לְקַיֵּם מִצְוֹת שֶׁלֹּשׁ סְעוּדוֹת בְּשַׁבָּת, וְלָכוֹ, עָלָיו לְאָכַל סְעוּדָה עִם פֶּת וּלְבָרֵךְ אֶת בְּרַכַּת "הַמּוֹצֵיא" עַל לֶחֶם-מִשְׁנֶה (מִלְבָּד הַסְּעוּדָה הַשְּׁלִישִׁית שְׁיֵאֱכַל לְאַחַר מִכּוֹן).

מֵאַה בְּרִכּוֹת בְּכָל יוֹם

כ. בְּכָל יוֹם וַיּוֹם צָרִיךְ הָאָדָם לְבָרֵךְ מֵאַה בְּרִכּוֹת לְפָחוֹת, כּוֹלֵל הַבְּרִכּוֹת שֶׁמְבָרְכִים בְּשַׁעַת הַתְּפִלָּה²⁵. מִכֵּיִן שֶׁבְּשַׁבָּת בְּכָל אַחַת מִתְּפִלוֹת הָעֲמִידָה יֵשׁ רַק שְׁבַע בְּרִכּוֹת (שֶׁלֹּא בְּבִיּוֹם חַל שְׁיֵשׁ בְּתִפְלַת הָעֲמִידָה תִּשְׁע־עֶשְׂרֵה בְּרִכּוֹת), חִסְרוֹת בְּשַׁבָּת בְּרִכּוֹת רַבּוֹת לְהַשְׁלֵמַת הַמֵּאַה. לָכוֹ, יִשְׁלִים אֶת מֵאַה הַבְּרִכּוֹת עַל דִּי בְּרִכּוֹת עַל פִּירוֹת, מְגִדִים וְרִירוֹת טוֹבִים בְּמִשְׁךְ הַיּוֹם²⁶. כְּאֶשֶׁר הוּא מְבָרֵךְ עַל מֵאֲכָלִים שׁוֹנִים יֵשׁ לְהַזְהִיר שֶׁלֹּא לְבָרֵךְ "בְּרַכָּה שְׁאִינָה צְרִיכָה", כְּמוּבָא לְעֵיל בְּפָרָק י" הַלְכוֹת ו'י'.

לְמוֹד תּוֹרָה בְּשַׁבָּת

כא. בְּטוֹר אֶרֶח-חַיִּים סִימָן ר"צ מוּבָאִים דְּבָרֵי הַמְּדוּרָשׁ:

"אֲמַרְהָ תוֹרָה לִפְנֵי הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא. רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם. כְּשֵׁיִכְנוּ יִשְׂרָאֵל לְאָרֶץ. זֶה רַק לְכַרְמוֹ וְזֶה רַק לְשָׂדֵהוּ. אֵינִי מֵה תְּהָא עָלַי? אָמַר לָהּ יֵשׁ לִי זוּג שְׁאֵינִי מְזוּג לָךְ וְשַׁבָּת שְׁמָה. עֲבָשְׁבָת הֵם בְּטָלִים מִמְּלַאכְתָּם וַיְכוּלִים לְעַסֵּק בְּתוֹרָה."

אַחֲרֵי סְעוּדַת שְׁחֵרִית בְּשַׁבָּת "קוֹבְעִים מְדוּרָשׁ", כְּלוֹמֵר קוֹבְעִים שַׁעוֹרִים לְלִמּוּד הַתּוֹרָה.

חַיּוּב לְמוֹד הַתּוֹרָה בְּשַׁבָּת מְטוּל עַל גְּלָם, אוּלַם הוּא חָל בְּמִיחָד עַל הָאֲנָשִׁים הָעוֹסְקִים בְּפִרְנֶסֶתָם בְּמִשְׁךְ כָּל יָמוֹת הַשָּׁבוּעַ. עֲלֵיהֶם לְהַקְדִּישׁ אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְלִמּוּד הַתּוֹרָה. עֲלֵיהֶם לְהַשְׁתַּלֵּם בְּעֶשֶׂר בְּלִמּוּד הַהֲלָכוֹת הַמְּעֻשִׂיוֹת, כְּדִי שְׁיִדְעוּ לְקַיֵּם אֶת הַמִּצְוֹת בְּדַקְדּוּק רַב וְלְהַזְהִיר מֵאַסוּרִים²⁷.

תַּפְלַת מְנַחָה

כב. בַּמְנַחָה בַּשָּׁבֶת אוֹמְרִים אֶת **"אֲשֶׁרִי יוֹשְׁבֵי בֵיתְךָ"** וְאֶת **"וּבֹא לְצִיּוֹן"** (יֵשׁ הָאוֹמְרִים לִפְנֵי "אֲשֶׁרִי" אֶת פְּטוּם הַקְּטוּרֶת וְכוּ', כַּמוּבָא בַּסְּדוּרִים).

לְאַחַר מִפְּנֵי, **קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה**. לִפְנֵי הוֹצֵאת סֵפֶר הַתּוֹרָה מֵאֲרוֹן הַקֹּדֶשׁ אוֹמְרִים תַּפְלוֹת וּפְסוּקִים שׁוֹנִים, בִּינֵיהֶם כָּלוּל גַּם הַפְּסוּק: **"וַיֹּאנִי תַפְלַתִּי לָךְ ה' עַת רְצוֹן, אֱלֹקִים בָּרַב חֶסֶדְךָ, עֲנֵנִי בְּאֵמֶת יִשְׁעֶךָ"** (תְּהִלִּים סט, יד). פְּסוּק זֶה נֹאמֵר עַל פִּי הַמְדַרְשׁ שֶׁבּוּ מוּבָא שְׁדוּד אָמַר לִפְנֵי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: **"רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, אִין אֲמַהּ זוּ (עַם יִשְׂרָאֵל) כְּעוֹבְדֵי-כּוֹכָבִים שְׁשׁוּתִים וּמְשַׁתְּפָרִים וּפּוֹחֲזִים, וְאָנוּ לֹא כּוֹ, אִף עַל פִּי שְׁאַכְלָנוּ וְשִׁתִּינוּ, "וַיֹּאנִי תַפְלַתִּי וְגו'"**²⁸.

כג. לְאַחַר מִפְּנֵי קוֹרְאִים בַּתּוֹרָה אֶת תַּחֲלַת הַפְּרָשָׁה שֶׁל הַשְּׁבוּעַ הַבָּא. שְׁלֹשָׁה אֲנָשִׁים: כְּהֵן, לְוִי וְיִשְׂרָאֵל עוֹלִים לַתּוֹרָה. פְּרָטִים נוֹסְפִים בְּהַקְשֵׁר לְקוֹרְיַת הַתּוֹרָה, הַגְּבַהֶת הַתּוֹרָה וְהַגְּלִילָה, רָאָה לְעִיל בְּפֶרֶק ז' הַלְכוֹת פ"ט-ק'.

כד. מִתַּפְלָלִים אֶת תַּפְלַת הַעֲמִידָה וְשְׁלִיחַ-הַצְּבוּר חוֹזֵר עַל הַתַּפְלָה. לְאַחַר מִפְּנֵי אוֹמְרִים אֶת שְׁלֹשֶׁת פְּסוּקֵי **"צִדְקַתְךָ"**, כַּמוּבָא בַּסְּדוּרִים. אִין אוֹמְרִים **"צִדְקַתְךָ"** בַּמְנַחָה בַּשָּׁבֶת בְּמִקְרָה שְׂאֵם הִיָּה חַל בַּתְּאֲרִיךְ שֶׁל הַשָּׁבֶת יוֹם חַל, לֹא הִיוּ אוֹמְרִים בּוּ תַחֲנוּן. הִיָּמִים שְׂאִין אוֹמְרִים בְּהֵם תַּחֲנוּן מוּבָאִים לְעִיל בְּפֶרֶק ז' הַלְכָה פ"ז, וּבְפֶרֶק ח' הַלְכָה ג'²⁹.

תַּפְלַת **"עֲלִינוּ לְשַׁבַּח"** מְסִימַת אֶת תַּפְלַת מְנַחָה. פְּרָטִים נוֹסְפִים הַקְשׁוּרִים בַּתַּפְלַת מְנַחָה, מוּבָאִים לְעִיל בְּפֶרֶק ח'.

כה. יֵשׁ הַנוֹהֲגִים לוֹמַר בַּשָּׁבֶתוֹת הַחֲרֹף אֶת הַפֶּרֶק **"בְּרַכֵּי נַפְשִׁי"** וְאֶת פְּרָקֵי "שִׁיר הַמַּעֲלוֹת" שֶׁבַּסֵּפֶר תְּהִלִּים (כַּמוּבָא בַּסְּדוּרִים). בַּשָּׁבֶתוֹת הַקִּי הַחַל מֵהַשָּׁבֶת שֶׁלְאַחַר חַג הַפֶּסַח, יֵשׁ הַנוֹהֲגִים לְלַמֵּד פֶּרֶק אֶחָד מִמִּסְכַּת אַבּוֹת. **מִסְכַּת אַבּוֹת** הִיא אַחַת מֵהַמִּסְכָּתוֹת שֶׁבַּשָּׁשָׁה סְדְרֵי מְשֻׁנָּה, הִיא כּוֹלֶלֶת דְּבָרֵי מוֹסֵר וְהַנְהַגוֹת טוֹבוֹת שֶׁנִּמְסְרוּ עַל יְדֵי הַתַּנַּאִים. בְּלוּחוֹת הַשְּׁנָה מְצִיָּן מֵהוּ הַפֶּרֶק שְׁלוֹמְדִים בְּכָל שָׁבֶת וְשַׁבַּת.

סְעוּדָה שְׁלִישִׁית

כו. מְצָוָה לֶאֱכֹל בַּשָּׁבֶת שְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת. זְמַנָּה שֶׁל הַסְּעוּדָה הַשְּׁלִישִׁית מִתְחִיל מִזְמַן מְנַחָה גְדוֹלָה דִּהְיִינוּ חֲצִי שְׁעָה זְמַנִּית לְאַחַר חֲצוֹת הַיּוֹם³⁰.

אִין מְקַדְּשִׁים עַל הַיּוֹ לִפְנֵי הַסְּעוּדָה הַשְּׁלִישִׁית³¹. יֵשׁ לְהַתְחִיל לֶאֱכֹל סְעוּדָה זוּ לִפְנֵי שְׁקִיעַת הַשֶּׁמֶשׁ. אִם הַתְחִילוּ לֶאֱכֹל מִבְּעוֹד יוֹם, נִתֵּן לְהַמְשִׁיךְ לֶאֱכֹלָה גַּם לְאַחַר הַשְּׁקִיעָה.

בַּתַּחֲלַת הַסְּעוּדָה בּוֹצְעִים עַל הַכֶּפֶר הָעֲלִיוֹן שֶׁל שְׁנֵי כְּפָרוֹת הַ"לְחָם מְשֻׁנָּה", כְּמוֹ בַּסְּעוּדַת שָׁבֶת בְּבִקְרָה. גַּם כְּאֲשֶׁר הָאָדָם סוֹעֵד בְּמִשְׁעָף הַשָּׁבֶת יוֹתֵר מִשְׁלֹשׁ סְעוּדוֹת, עָלִיו לְבַצֵּעַ עַל "לְחָם מְשֻׁנָּה" בְּכָל סְעוּדָה וְסְעוּדָה³².

על האדם לאכול את סעודת שבת בבקר באפן שיהיה לו תאבון לאכול את הסעודה השלישית. מי שהוא שבע מאד וקשה לו לאכול פת בסעודה השלישית, יכול לאכול בסעודה זו מיני מאפה וכדו'³³.

כז. בברכת המזון מוסיפים את "רצה והחליצנו"³⁴ לעיל בפרק י"ב מובאת טבלה שבה מפרט כיצד ינהג מי ששכח להוסיף את "רצה והחליצנו" בברכת המזון בסעודה השלישית.

גם אם הסעודה נמשכה לאחר שהחשיף מוסיפים את "רצה והחליצנו" בברכת-המזון. אולם אם האדם התפלל ערבית לפני ברכת המזון, שוב אינו מוסיף את "רצה והחליצנו" שהרי לגביו פסקה כבר קדשת השבת³⁵.

אם יום א' של ראש חודש חל ביום ראשון (פלומר, במוצאי שבת), ראוי שלא לאכול בסעודה השלישית לאחר שהחשיף פת. הסבה היא, שאם האדם לאכל פת לאחר שהחשיף, קיימת בעיה הלכתית אם יש להוסיף בברכת-המזון את "רצה והחליצנו" או את "יעלה ויבוא"³⁶. באשר האדם לא אכל לאחר שהחשיף פת, הוא מוסיף רק את "רצה והחליצנו".

פֶּרֶק יט

מוֹצָאֵי שַׁבָּת

זְמַן צֵאת הַשַּׁבָּת

א. מצרפת טבלת זמנים תמידית לזמן צאת השבת. הזמנים בטבלה הם לפי השעון הרגיל ולא לפי שעון הקיץ. הזמן מופיע אחת לעשרה ימים. תאריך שאינו מופיע בטבלה יש לחשבו בהתאם לתאריכים הסמוכים לו.

אין לעשות מלאכה במוצאי שבת לפני הזמן המופיע בטבלה (ראה להלן בקטע: אכילה ועשיית מלאכה במוצאי שבת).

זְמַן צֵאת הַשָּׁבֶת

אילת	באר שבע	חיפה	ת"א	ירושלים		
7.25	7.30	7.34	7.33	7.30	1	י
7.23	7.29	7.33	7.31	7.29	10	ו
7.19	7.24	7.28	7.27	7.24	20	ל
7.11	7.16	7.19	7.18	7.15	1	א
7.03	7.07	7.10	7.09	7.07	10	ו
6.53	6.56	6.58	6.58	6.55	20	ג
6.39	6.41	6.43	6.42	6.40	1	ס
6.28	6.30	6.30	6.30	6.28	10	פ
6.15	6.16	6.16	6.17	6.15	20	ט
6.01	6.02	6.01	6.02	6.00	1	א
5.51	5.51	5.50	5.51	5.49	10	ו
5.41	5.40	5.38	5.40	5.38	20	ק
5.30	5.29	5.27	5.28	5.27	1	נ
5.24	5.23	5.20	5.22	5.20	10	ו
5.20	5.18	5.15	5.17	5.16	20	ב
5.19	5.16	5.13	5.15	5.14	1	ד
5.20	5.17	5.14	5.16	5.15	10	צ
5.24	5.21	5.17	5.19	5.18	20	מ

אילת	באר שבע	חיפה	ת"א	ירושלים		
5.31	5.28	5.24	5.27	5.25	1	י
5.37	5.35	5.31	5.33	5.32	10	נ
5.45	5.43	5.40	5.42	5.40	20	ו
5.54	5.53	5.50	5.52	5.50	1	פ
6.01	6.00	5.58	5.59	5.58	10	ב
6.08	6.08	6.06	6.07	6.06	20	ר
6.14	6.14	6.13	6.14	6.12	1	מ
6.20	6.21	6.20	6.21	6.19	10	ר
6.26	6.27	6.27	6.28	6.26	20	ץ
6.34	6.36	6.36	6.36	6.34	1	א
6.39	6.42	6.43	6.43	6.41	10	פ
6.46	6.49	6.51	6.51	6.48	20	ר
6.54	6.58	7.00	6.59	6.57	1	מ
7.00	7.05	7.08	7.07	7.04	10	א
7.07	7.12	7.16	7.15	7.12	20	י
7.15	7.21	7.25	7.23	7.20	1	י
7.20	7.26	7.30	7.28	7.25	10	ו
7.23	7.29	7.33	7.32	7.29	20	נ

תְּפִלַּת עֲרֵבִית בְּמוֹצָאי שַׁבָּת

- ב. לְאַחַר צֵאת הַכּוֹכָבִים, מְתַפְּלָלִים תְּפִלַּת עֲרֵבִית שֶׁל יוֹם חַל, רְאֵה לְעִיל בְּפָרָק ט"א.¹
- ג. בְּתִפְלַת שְׁמוֹנֶה-עֶשְׂרֵה בְּבִרְכַּת "אַתָּה חוֹנֵן" מוֹסִיפִים אֶת "אַתָּה חוֹנֵנְתָנוּ". בְּנִסְחָה זֶה מְבַדְּלִים בְּתִפְלָה בֵּין הַקֹּדֶשׁ וּבֵין הַחַל וְאוֹמְרִים: "וַתְּבַדֵּל ה' אֱלֹהֵינוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחַל, בֵּין אֹר לְחֹשֶׁךְ, בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעַמִּים, בֵּין יוֹם הַשְּׁבִיעִי לְשֵׁשֶׁת יָמֵי הַמַּעֲשֶׂה וְכוּ"².

דִּינֵי שְׂכַחַת "אַתָּה חוֹנֵנְתָנוּ" בְּמוֹצָאי שַׁבָּת

המקום שבו המתפלל נוזר בטעותו	דינו של המתפלל
לא אמר עדיין את שם ה' של ברכת "חונן הדעת"	חוזר לתחילת "אתה חוננתנו"
נוזר לאחר שאמר את שם ה' של ברכת "חונן הדעת" ¹	אינו חוזר ²

1. ס"י רצ"ד ס"ק ז. 2. ראה בס"י רצ"ד סעיף א' ובביאור הלכה שם כיצד ינהג מי שטעה שתי טעויות:

יבאם להיחזק "אתה חוננתנו" בתפילה נזר בושה נאכל לפניו ויבדל על כזה ועל ימי

ד. בתפלת ערבית אין חזרת הש"י. לאחר תפלת שמונה-עשרה אומר שליח הצבור חצי-קדיש.

לאחר מכן אומרים את: "ויהי לכם וכו', יושב בסתר עליון וכו', ואתה קדוש וכו'", כמובא בסדורים.

הפסוק: "ויהי לכם" נאמר בעמידה³. בפסוק זה: "ויהי לכם ה' אלקינו עלינו וכו'", ברך משה רבנו את ישראל בשעה שסימו את בנית המשכן. על ידי המשכן שרתה השכינה בעם ישראל, ולכן, אומרים לאחר מכן את הפסוקים: "ואתה קדוש יושב תהלות ישראל וכו'", שמשמעותם היא שה' משרה את שכינתו בישראל⁴.

אם חל יום-טוב (חג), האסור בעשיית מלאכה, באחד מימי החל של השבוע הבא, אין אומרים לאחר התפלה פרקים אלו. בני עדות המזרח אומרים את: "ויהי לכם וכו', יושב בסתר וכו', ואתה קדוש וכו'" גם כאשר חל יום-טוב בשבוע שלאחר מוצאי שבת.

קדוש לבנה

ה. באחד מלילות המחצית הראשונה של החודש, כאשר הירח כבר מאיר ונהנים מאורו, מברכים ברכה על התחדשותה של הלבנה, הברכה נקראת: "ברכת קדוש לבנה". מברכים אותה פעם אחת בחודש. אומרים ברכה זו בעמידה תחת כפת השמים⁵.

על פי מולד הלבנה נקבע הלוח העברי וכל החגים והמועדים. מכאן נובעת החשיבות המיוחדת להתחדשות האור מדי חודש על פני הלבנה.

מברכים את הלבנה החל משלשה ימים לאחר המולד. בני עדות המזרח נוהגים להמתין עד שיעברו על הלבנה שבעה ימים⁶. את ברכת הלבנה נתן לברך במחצית הראשונה של החודש⁷. סוף זמן קדוש הלבנה בכל חודש, מופיע בלוחות השנה.

ו. את ברכת קדוש הלבנה אומרים במוצאי שבת. אולם אם באותה שעה מכסים עננים את הלבנה, עד שאין נהנים מאורה של הלבנה, מברכים בלילה אחר⁸. לברכת קדוש הלבנה מצרפות תפלות שונות. הנסח המלא מצוי בסדורים.

הבדלה

ז. לאחר צאת השבת מברכים על כוס יין את ברכת ההבדלה, בברכה זו מבדילים בין הקדש לבין החל.

על כוס ההבדלה להכיל לפחות "רביעית" יין (לפי שעור החזון-איש "רביעית היא 150 סמ"ק ולפי שעור הרב חיים נאה היא 86 סמ"ק). דיני כוס ההבדלה שונים לדיני כוס הקדוש ונכון לאתחז איתה בעת ההבדלה כמו שאוחזים את כוס הקדוש. ממלאים את הנביע עד גדותיו באופן שישפד ממנו מעט יין, לסימן ברכה⁹. יש

להקפיד שהיין להבדלה לא יהיה פגום, כלומר שלא שְׁתָּה אָדָם מהיין שֶׁבְּגִבְעֵי לַפָּנִי כו. אם שְׁתוּ מִהֶנְדִּיעַ, נִתְּן לְתַקֵּן זֹאת עַל-יְדֵי תוֹסֶפֶת מְעַט יין¹⁰.

הַבְּרָכּוֹת בְּהַבְּדֵלָה

ח. בְּנִשְׁחַ הַהַבְּדֵלָה (הַמְצוּי בַּסְּדוּרִים) נֶאֱמָרִים פְּסוּקִים שׁוֹנִים וְלֵאחֶר מִכֵּן מְבָרְכִים עַל הַיַּיִן אֶת בְּרַכַּת "בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן"¹¹.

מְבָרְכִים עַל בְּשָׂמִים הַמְּפִיצִים רֵיחַ טוֹב: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרָא מֵינֵי בְּשָׂמִים" וּמְרִיחִים אוֹתָם מִיַּד לֵאחֶר הַבְּרָכָה.

בְּהַבְּדֵלָה מְבָרְכִים עַל כָּל סוּגֵי הַבְּשָׂמִים אֶת בְּרַכַּת: "בּוֹרָא מֵינֵי בְּשָׂמִים". טוֹב לְהַרְיֵחַ דְּבַר שֶׁבְּרַכְתּוֹ הִיא, לְכַתְּחִלָּה, "בּוֹרָא מֵינֵי בְּשָׂמִים"¹². (דֵּינֵי בְּרָכּוֹת הַרֵיחַ מוּבָאִים לְעִיל בְּפֶרֶק י"ג הַלְכָה ד'). בְּנֵי עֲדוֹת הַמְּזוּרַח מְבָרְכִים גַּם בְּהַבְּדֵלָה אֶת הַבְּרָכּוֹת לְפִי סוּגֵי הַבְּשָׂמִים: "בּוֹרָא עֲצֵי בְּשָׂמִים", "בּוֹרָא עֲשָׂבֵי בְּשָׂמִים" או "בּוֹרָא מֵינֵי בְּשָׂמִים".

ט. לֵאחֶר מִכֵּן מְבָרְכִים עַל הַיַּיִן: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם בּוֹרָא מֵאוּרֵי הָאֵשׁ" וּמְבִיטִים עַל כְּפוֹת הַיַּדִּים וְהַצַּרְנִים לְאוֹר הַיַּיִן¹³.

מִצְוָה מִן הַמְּבַחֵר לְבָרֵךְ אֶת בְּרַכַּת "מֵאוּרֵי הָאֵשׁ" עַל אַבּוּקָה. נֵר שֶׁיֵּשׁ לוֹ שְׁתֵּי פְתִילוֹת נֶחֱשֵׁב כְּאַבּוּקָה. גַּם שְׁנֵי נְרוֹת שֶׁהָאֵשׁ שְׁלֵהֶם נוֹגַעַת זֶז בְּזוֹ נֶחֱשָׁבִים כְּאַבּוּקָה¹⁴.

בְּשַׁעַת בְּרַכַּת הַבְּשָׂמִים וּמֵאוּרֵי הָאֵשׁ יַעֲבִיר אֶת כּוֹס הַיַּיִן וְיַחְזִיקָנָה בְּיַד שְׂמָאל.
י. לֵאחֶר בְּרַכַּת "בּוֹרָא מֵאוּרֵי הָאֵשׁ" מְבָרְכִים אֶת בְּרַכַּת הַהַבְּדֵלָה: "בְּרוּךְ אַתָּה ה' אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם הַמְּבַדֵּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָל וְכוּ". לֵאחֶר גָּמַר בְּרַכַּת הַהַבְּדֵלָה שׁוֹתֵה הַמְּבַדֵּיל אֶת הַיַּיִן.

הַרְגִּילוֹת הֵיא שֶׁהַמְּבַדֵּיל שׁוֹתֵה אֶת כָּל הַיַּיִן שֶׁבְּכוֹס הַהַבְּדֵלָה¹⁵ וְלֵאחֶר מִכֵּן הוּא מְבָרֵךְ בְּרָכָה אַחֲרוֹנָה "עַל הַגֶּפֶן וְעַל פְּרֵי הַגֶּפֶן" (כְּמוּבָא לְעִיל בְּפֶרֶק י"ד הַלְכוֹת ב', ג').

מִי שֶׁאִינוֹ לוֹ יַיִן יְבָרַר אֶצֶל אָדָם בְּקִי בַּהֲלָכָה, עַל אֵלוֹ סוּגֵי מִשְׁקָאוֹת נִתְּן לְבָרֵךְ בְּהַבְּדֵלָה בְּמִקּוֹם יַיִן. סוּגֵי מִשְׁקָאוֹת אֵלוֹ קְרוּיִים בְּשֵׁפֶת הַהֲלָכָה: "חֲמַר מְדִינָה". בְּמִקְרָה זֶה יְבָרֵךְ בְּנִשְׁחַ הַהַבְּדֵלָה אֶת בְּרַכַּת: "שֶׁחֶפֶל נִהְיָה בְּדַבְּרוֹ", וְלֹא אֶת בְּרַכַּת: "בּוֹרָא פְּרִי הַגֶּפֶן". לֵאחֶר הַשְּׁתִיָּה יְבָרֵךְ אֶת בְּרַכַּת: "בּוֹרָא נֶפְשׁוֹת"¹⁶.

יְצִיאָה יְדֵי חוּבָה בְּהַבְּדֵלָה

יא. אִם אָדָם אֶחָד מְבַדֵּיל וּמוֹצִיא אֶת הַשּׁוּמְעִים יְדֵי חוּבָה, יִכּוֹן בְּלִבּוֹ לְהוֹצִיאֵם יְדֵי חוּבָה וְהֵם יִשְׁמְעוּ אֶת בְּרָכוֹתָיו, יִכּוֹנוּ לְצִאת יְדֵי חוּבָה, וְלֵאחֶר הַבְּרָכּוֹת יַעֲנוּ "אָמֵן". אִינוֹ לְהַפְסִיק בְּדַבּוֹר בְּאִמְצַע שְׂמִיעַת הַבְּרָכּוֹת.

נהוג שְׁנָשִׁים אֵינָן מְבַדְּלוֹת לְעֶצְמוֹ וְגַם אֵינָן שׁוֹתוֹת מִיַּיִן הַהִבְדָּלָה, כְּאֲשֶׁר מִצּוּי אִישׁ שֶׁמְבַדֵּיל וּמוֹצִיא אוֹתוֹ יְדֵי חוּבָה. אִישׁ שֶׁכָּפַר יֵצֵא יְדֵי חוּבַת הַבְּדִלָה יִשְׁנֶה דַּעְה בְּפוֹסְקִים שֶׁלֹּא נִבְדֵּיל לְנָשִׁים, אֲלֵא אִם כֵּן יוֹצֵאִים יְדֵי חוּבָה בְּאוֹתָהּ הַבְּדִלָה גַם אֲנָשִׁים, מִבְּגָרִים אוֹ יְלָדִים¹⁷. לְכוּ, אָדָם שֶׁעֲתִיד לְהַבְדִּיל לְאִשְׁתּוֹ בְּבֵיתוֹ, יִתְפַּנּוּ לֹא לְצֵאת יְדֵי חוּבָה בַּהִבְדָּלָה שֶׁהוּא שׁוֹמֵעַ בְּבֵית הַקְּנֻסָּת. אִשָּׁה הַמְבַדְּיָה לְעֶצְמָה (כְּשֶׁאֵין אִישׁ שְׂוִיצִיא אוֹתָהּ יְדֵי חוּבָה), אֵינָה מְבַרְכֶת אֶת בְּרַפְת "בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ" עַל הַנֶּר¹⁸.

אֲכִילָה וְעִשְׂיַת מְלֶאכָה בְּמוֹצָאֵי-שַׁבָּת

יב. אֵין לֶאֱכַל אוֹ לְשַׁתוֹת בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת, עַד לְאַחַר הַהִבְדָּלָה עַל הַיַּיִן, חוּץ מִמַּיִם שֶׁמִּתֵּר לְשַׁתוֹתָם לְפָנֵי הַהִבְדָּלָה¹⁹.

יג. אֲסוּר לַעֲשׂוֹת מְלֶאכָה בְּמוֹצָאֵי-שַׁבָּת לְפָנֵי הַהִבְדָּלָה. אִם הָאָדָם צָרִיךְ לַעֲשׂוֹת מְלֶאכָה (לְאַחַר זְמַן יְצִיאַת הַשַּׁבָּת וְצֵאת-הַפּוֹכְבִּים), וְלֹא אָמַר בְּתַפְלַת עֲרַבִית "אַתָּה חוֹנֵנְתָנִי" אוֹ שֶׁטָּרַם הַתְּפִלָּל עֲרַבִית, יֹאמַר: "בְּרוּךְ הַמְבַדֵּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָלִ" (בְּלִי הַזְכָּרַת שֵׁם ה') וּמִתֵּר לוֹ לַעֲשׂוֹת מְלֶאכָה. אוּלָם לֹא יֹאכַל וְלֹא יִשְׁתֶּה (חוּץ מִמַּיִם), עַד לְאַחַר הַהִבְדָּלָה עַל הַיַּיִן. נָשִׁים שֶׁאֵינָן מְתַפְלְלוֹת עֲרַבִית (וּמִמִּילָא אֵינָן אוֹמְרוֹת "אַתָּה חוֹנֵנְתָנִי") תֹּאמְרֶנָּה בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת לְפָנֵי שֶׁהוּ עוֹשׂוֹת מְלֶאכָה: "בְּרוּךְ הַמְבַדֵּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחָלִ" (כְּמוֹבָא לְעִיל, בְּלִי הַזְכָּרַת שֵׁם ה')²⁰.

כְּאֲשֶׁר יוֹם-טוֹב חַל בְּיוֹם רֵאשׁוֹן, אוֹמְרִים בְּקֹדֶשׁ בְּלִיל יוֹם-טוֹב (שֶׁחַל בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת) גִּסַּח הַבְּדִלָה שָׁבוּ מְבַדְּיִים "בֵּין קֹדֶשׁ לְקֹדֶשׁ" (בֵּין שַׁבָּת לְיוֹם-טוֹב). גִּסַּח זֶה מוֹבָא בְּמַחְזוּרִים.

נוֹהֲגִים בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת שֶׁחַל בְּלִיל יוֹם טוֹב לֹא לְבָרַךְ עַל הַבְּשָׂמִים אוּלָם מְבַרְכִים עַל נֵר אֶת בְּרַפְת "בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ".

סֵדֵר הַבְּרַכּוֹת בְּגִסַּח הַקֹּדֶשׁ (שֶׁהוּא גַם גִּסַּח הַהִבְדָּלָה) הוּא יִקְנֶה²¹, רֵאשִׁי תַבּוֹת שֶׁל הַמַּלִּים: יַיִן ("הַגֶּפֶן"), קֹדֶשׁ, נֵר ("בּוֹרָא מְאוּרֵי הָאֵשׁ"), הַבְּדִלָה ("הַמְבַדֵּיל"), זְמַן ("שֶׁהַחֲיָנוּ").

קְפּוּל הַטְּלִית בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת

יד. מְנַהֵג יִפָּה הוּא לְקַפֵּל מִיָּד בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּת אֶת הַטְּלִית שֶׁהִתְעַטֶּף בָּהּ בְּתַפְלַת שַׁבָּת (בְּשַׁבָּת אֵין לְקַפֵּל אֶת הַטְּלִית, רֵאָה אֶת פְּרֻטֵי הַהִלְכָה לְהַלּוֹ). מְנַהֵג זֶה הוּא כְּדִי לְהַתְחִיל אֶת הַשְּׁבוּעַ בְּדַבַּר מְצוּחָה.

מְלוּהַ מְלָכָה

טו. יְסִדֵּר הָאָדָם אֶת שְׁלַחְנוֹ בְּמוֹצָאֵי-שַׁבָּת וְיֹאכַל. סְעוּדָה זוֹ קְרוּיָה: "מְלוּהַ מְלָכָה". מְלוּיִם אֶת שַׁבָּת-הַמְלָכָה בְּיִצְיָאָתָהּ, בְּעַת שֶׁאֵנּוּ נִכְנָסִים לִמֵּי הַחֹל²¹.

לכתחילה, ישתדל האדם לאכול פת, בסעודת מלנה מלכה, אך אם קשה לו לאכול סעודה נוספת זו, נתן להסתפק במיני מאפה וכדומה²².

יש נוהגים להדליק גרות בסעודת מלנה מלכה ולשיר זמירות המיוחדות למוצאי שבת.

טוב להקדים את סעודת מלנה מלכה סמוך ליציאת השבת, אך אם האדם אינו תאב לאכול, יכול הוא לאחר את הסעודה, אולם נכון הדבר שלא לעסק במלאכה בדרך קבע עד שיאכל את סעודת מלנה מלכה. אין לאחר את הסעודה יותר מחצות הלילה.

פרק כ

מלאכות שבת

"שמור את יום השבת לקדשו"

א. "שמור את יום השבת לקדשו, באשר צוה ה' אלקיך. ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך. ויום השביעי שבת לח' אלקיך לא תעשה כל מלאכה וגו'" (דברים ה, י"ב-י"ד).

רעיונות רבים ויסודות אמונת שראל כלולים בתכניה של שבת-קדש. השבת הנה זכר למעשה בראשית וזכר ליציאת מצרים. היא גם נחשבת למעין עולם הבא וכדברי הפיוט "מעין עולם הבא - יום שבת מנוחה". המנוחה והקדשה של השבת מעניקים לאדם יום של התעלות רוחנית מאוירת החל של ששת ימי המעשה.

בקיום מצותיה של השבת ובהמנועות מעשית אסוריה, נוהגים אנו בהתאם לאפיה המיוחד. פגיעה באסורי השבת משנה לחלוטין את אפי היום המקדש. הרעיונות הנאצלים ופרקי ההגות של יום קדוש זה, שלובים ואחוזים הם בתורת-המעשה, במצות השבת ובאסוריה.

אבות ותולדות

ב. **מן הראוי להדגיש:** ההנחה העממית, שהקשי בבצוע המלאכה הוא סבת האסור, אינה מדויקת כלל. לעתים, אסור לעשות בשבת מלאכה שבצועה קל. התורה אסרה עשית פעולות המהוות מלאכת-יצירה. כללים מדויקים נתנו בהר סיני ולפיהם נקבעו דיני שבת על כל פריטיהם.

הצווי לבנות את המשכן במדבר סיני (שמות לא, א-יא) נאמר בסמוך לאזהרה שלא לחלל שבת. וכו', בתחלת פרכת ויקחה נסמכה האזהרה שלא לחלל שבת למלאכת

בגנו המשפון (שמות לה, א-ג). מסמיכות הפרשיות לומדים, שאסור לבנות את המשפון בשבת ושהמלאכות המשמשות לבניית המשפון אסורות הן בשבת.

ג. במלאכת בגנו המשפון מצויות ל"ט (שלשים ותשע) מלאכות והן משמשות "אבות-מלאכה" של אסורי שבת.

לכל אב מלאכה של אסורי שבת, משתיכים אסורים נוספים הדומים לאב-המלאכה בדרך פעלתם או במטרת פעלתם. אסורים אלו נקראים "תולדות". אסור עשיית התולדות שזה בחמתו לאסור עשיית אב-המלאכה.

בסעיפים הבאים נקדים תחלה את הסבר ל"ט המלאכות בצרוף דגמאות של אסורים הפלולים בהן. בפרוט הדגמאות, הבאנו גם מספר אסורים שאסורים הן"ל, אסורים אלו קשורים ל"ט מלאכות שבת. לאחר באור המלאכות, יובאו דינים ואסורים שכחיים שבהם אנו עלולים להתקל במשך השבת.

לפני פרוט המלאכות נצין שההרגל, נעם-השבת, תוספת ידע הלכתי וקשר עם אדם בקי בהלכה, מקלים מאד על שמירת שבת כהלכתה.

הלכת ל"ט המלאכות

ד. את ל"ט מלאכות שבת מקבל לחלק לפי הקבוצות הבאות, בהתאם לסוגיהן השונים:

- * מלאכות אי-י"א קשורות להכנת מזונותיו של האדם. המלאכות הן: חורש, זורע, קוצר, מעמר, דש, זורה, בורר, מרקד, טוחן, לש ואופה.
- * מלאכות י"ב-כ"ד קשורות להכנת לבושו של האדם. המלאכות הן: גוזז, מלבן [מכבס], מנפץ, צובע, טוחן, מיסד, עושה בתי גירון, ארג, פוצע, קושר, מתיר, תופר וקורע.
- * מלאכות כ"ה-ל"ג קשורות לכתובה או להכנת חמרי כתיבה. המלאכות הן: צד, שוחט, מפשיט, מעבד, ממחק, משרטט, מחתך, פותב ומוחק (מלאכות צד, שוחט, מפשיט, מעבד וכו' שמשו לצרף עשיית קלף הראוי לכתובה).
- * מלאכות ל"ד-ל"ה קשורות לדירתו של האדם והן: בונה וסותר.
- * מלאכות ל"ו-ל"ז קשורות לאש והן: מבעיר ומכבה.
- * מלאכה ל"ח היא מלאכת מכה בפטיש (גמר מלאכה).
- * מלאכה ל"ט היא המוציא מרשות לרשות.

באור ל"ט המלאכות ודגמאות של פעולות אסורות הכלולות בהן

ה. לפני פרוט הפעולות האסורות נצו שבמסגרת זו מובאות דגמאות בלבד. בל"ט מלאכות שבת כלולות פעולות נוספות שלא הזכירו כאן.

א. "חורש" - הכשרת קרקע לזריעה או לנטיעה וכן הסרת דברים המפריעים לגדול הצמחים.

פעולות אסורות: חפירה או עשית תריץ בקרקע (גם על ידי גרירת חפצים כבדים כספסל וכדו'), שעושים תריצים בקרקע, סקול אבנים, סלוק קיסמים או עשבים, זבול, נקוה, ישור הקרקע (מלוי תריצים וגמות או הסרת תלוליות), פזור אדמה, טאטוא גנה, וכן משחקים שבהם משתנה שטח הקרקע כמשחק גלות ועוד.

פעולות אלו וכן הפעולות שבמלאכות הבאות (זורע, קוצר וכו'), אסור לעשותן גם בעציצים, הכשרת קרקע העומדת לבניה, נקלת במלאכת בונה (מלאכה ל"ד), ראה להלן.

ב. "זורע" - זריעה, נטיעה או פעלה אחרת המסייעת לגדול הצמחים.

פעולות אסורות: השלכת זרעים או גרעיני פרות על אדמה הראויה לזריעה, נטיעה, הברכה או הרבכה, זמור או גזום, השקאת צמחים, שימת פרחים במים והוספת או החלפת מים שפרחים עומדים בהם, נכוש עשבים, דלול צמחיה צופפה, זפות עצים וכסוי משתלות.

ג. "קוצר" - עקירת דבר ממקום גדולו.

פעולות אסורות: קצירת תבואה, קטיפת פרות, שבירת ענפים או נסורם וטלטול עציצים עם צמחים העומדים על הקרקע ממקום למקום. אסורה גם רדיית דבש מכורת.

חכמינו זכרונם לברכה אסרו עשית פעולות העלולות להביא לעקירת צמחים או ענפים, כגון: טפוס על עצים או שמוש בהם, רכיבה, שמוש בבעלי-חיים או נטיעה בעגלה שבעל-חיים מושך אותה (מחשש שמא יחתיך זמורה כדי להנהיג את הבהמה).

ד. "מעמר" - אסוף דברים מפזרים או קבוצם ליחידה אחת.

הפעולות האסורות: לקיטת פירות שנשרו, אסוף זרדים או קש, עשית זרי פרחים והשחלת פרות על חוט או כבישתם לגוש אחד (עגולי דבלה).

ה. "דש" - פרוק והפרדה של דבר מחבורו הטבעי.

הפעולות האסורות: דישת תבואה, פרוק פולים מנרתיקיהם (אם הנרתיקים - השרבטים אינם ראויים לאכילה), סחיטת פרות וירקות וחליבת בהמה (את אפן החליבה המתה, יש לברר אצל אדם בקי בהלכה).

ו. "זורה" - הפרדת דברים לסוגיהם השונים או הפרדת פסלת מאכל בעזרת זריה לרוח או נפוח בפה.

ז. "בורר" - ברירה לסוגים שונים או הפרדת פסלת מאכל.

פעולות אסורות: מיון תפוצים לפי סוגיהם השונים, סנון משקים שמערבת בהם פסלת, הצפת מים על פרות וירקות כדי שהפסלת תצוף או תשקע והוצאת פסלת מאכל (אפן הברירה המתרת מובא להלן).

ח. "מרקד" - הפרדת דברים לסוגיהם השונים או הפרדת פסלת מאכל על ידי הרקדה בנפה כגון נפוי קמח וכדומה.

ט. "טוחן" - טחינה או פרוו לחלקים דקים.

פעולות אסורות: טחינת תבואה, קפה ומאכלים מסוגים שונים, שחיקת פלפלים, שיוף מתכת, עץ וכדומה וקציצת ירקות ופרות לחתיכות דקות מאד.

י. "לש" - ערוב מצק ונוזל (כגון מים עם קמח, עפר או מלט וכדו') והפיכתם לבליחה אחת.

פעולות אסורות: לישת בצק או שאר נוזלים ומצקים יחדו. גם פעולת הלישה הראשונה, שהיא יציקת הנוזלים על המצק, מבלי לבחש בתערובת, כוללה לעתים באסור לישה (כמובא בהלכות להלן).

יא. "אופה" (מבשל) - פעולה המשנה באמצעות חם, מאכלים, משקאות או חמרים שונים.

הפעולות האסורות: אפייה, בשול, צליה וטגון, התכת חמרים מצקים כשענה ומתכות, בושש עצים בתנור ועוד (פרטי מלאכת בשול מובאים להלן).

יב. "גוזז" - עקירת דבר ממקום גדולו הטבעי על גוף האדם או על גוף בעלי-חיים.

פעולות אסורות: גזיזת צמר או תלישתו, מריטת נוצות, גזיזת שערות או תלישתן, גזיזת צפרניים, תלישת פסות העור הקטנות שסביב הצפרניים, הסרת שערות ויבלות על-ידי חתוך או על-ידי אמצעים כימיים או חשמליים, תלישת שערות ממעילי פרוו ועוד.

אין להסתרק בשפת במסרק כמו בימי חל, פי על-ידי הסרוק עלולות להתלש שערות (דינים מפרטים בהקשר לסרוק שער מובאים להלן).

יג. "מלפן" (מכבס) - פעולה המביאה לנקוי או לתוספת ברק לבגדים, לאריגים וכדו'.

פעולות אסורות: שרית בדים ובגדים במים או בנוזלים אחרים, שפשוף בדים, נעוץ במים או סחיטתם, גחוך, הסרת כתמים ונקוים, נעור אבק או הברשה של בגדים, כובעים וכדו' (אסור להסיר אבק מנגד שמקפידים על נקיונו), קפול טלית או בגדים בקפלים הקודמים שלהם (בהלכה זו מצויים תנאים ופרטים רבים), שמוש בספוג, תלית כבסים רטובים, סחיטת מים משער הראש או הגוף (לאחר רחצה) ועוד.

- יד. "מנפץ"** - הפְּרֵדָת חֹמֶר מֵצֶק או חֹמֶר סְבוּף לְחוּטִים.
פְּעֻלוֹת אֲסוּרוֹת: סְרִיקַת צְמֵר גְּלָמִי, נְפוּץ גְּבֻעוּלִי פְּשָׁתוֹ וְכֻדוֹ.
- טו. "צובע"** - שְׁנוּי הַצְּבֵעַ הַטְּבֻעִי או הַמְּלַאכּוֹתִי וְכֵן חוּזֵק הַצְּבֵעַ הַקָּסִים שֶׁל חֶפֶץ או שֶׁל נוֹזְלִים.
- פְּעֻלוֹת אֲסוּרוֹת: מְשִׁיחַת צְבֵעַ עַל פְּנֵי הַפְּצִים שׁוֹנִים, צְבִיעַת אַרְיָגִים בְּתוֹף תְּמִיסָה, הַמְּסַת צְבָעִים בְּתוֹף מִים או נוֹזְלִים אַחֲרֵים, עֲשִׂית תְּמִיסוֹת כִּימִיּוֹת הַגּוֹרְמֹת לְתַגּוּבוֹת צְבָעִים, פְּתוּחַ צְלוּמִים וְצְבִיעַת הַפְּנִים, הָעֵינָיִם, הַצְּפָרְנִים וְהַשְּׁפָתִים בְּאִמְצָעוֹת חֹמְרֵי אֲפוּר.
- טז. "טוה"** - עֲשִׂית חוּטִים מִחֹמֶר גָּלֶם עַל-יְדֵי מְשִׁיכָה, מְתִיחָה, שְׂזִירָה, סְבוּב או גְּלִילָה וְכֻדוֹ.
- פְּעֻלוֹת אֲסוּרוֹת: עֲשִׂית חוּטִים וְחֻבְלִים, שְׂזִירַת חוּטִים חֲדָשִׁים או חוּטִים שֶׁנִּפְרְדָּה שְׂזִירָתָם וְכֻדוֹ.
- יז. "מיסד"** - פְּעֻלַת הַכְּנָה לְמַלְאכַת הָאֲרִיגָה, יֵשׁ הַמְּזַהֵים אוֹתָהּ עִם פְּעֻלַת הַעֲבָרַת (יְצִירַת) חוּטֵי הַשְּׂתִי.
- יח. "עושה בתי נירין"** - פְּעֻלַת הַכְּנָה לְמַלְאכַת הָאֲרִיגָה, יֵשׁ הַמְּזַהֵים מְלַאכָה זו עִם פְּעֻלַת הַעֲבָרַת חוּטֵי הַשְּׂתִי בְּמִכּוֹנַת הָאֲרִיגָה.
- יט. "אורג"** - הַעֲבָרַת חוּטֵי הָעֶרֶב דָּרָף חוּטֵי הַשְּׂתִי.
בְּשִׁלְשֵׁת מְלַאכּוֹת אֵלוֹ (עוֹשֶׂה בְּתֵי נִירִין, מִיסָד וְאוֹרֵג) הַקְּשׁוּרוֹת לְתַהֲלִיף הָאֲרִיגָה, נְכַלְלוֹת הַפְּעֻלוֹת הָאֲסוּרוֹת: עֲשִׂית אַרְיָגִים, סְרִיגַת צְמֵר, קְלִיעַת חוּטֵי בְּרוֹזַל (תִּיל), עֲנָפִים גְּמִישִׁים, קֵשׁ (רַפְּיָה) וְכֻדוֹ.
- כ. "פוצע"** - פְּרוּק דָּבָר אֲרוּג או קְלוּעַ לְחוּטִים.
- הַפְּעֻלוֹת הָאֲסוּרוֹת: הַפְּרֵדָת אַרְיָג לְחוּטִים, נְטִילַת חוּט מִהַבְּגָד, מִבַּד או מִתַּחֲבֻשֵׁת, הוֹצָאֵת חוּט מִרְקָמָה, הוֹצָאֵת חוּטֵי הָאֲמָרָה מִהַבְּגָד וְהַפְּרֵדָת חוּטִים שְׁזוּרִים.
- כא. "קושר"** - עֲשִׂית קֶשֶׁר בֶּר-קִימָא (כְּלוּמֶר, בֶּר-קִיּוּם).
- כב. "מתיר"** - הַתֵּרַת קֶשֶׁר בֶּר-קִימָא.
- בְּמַלְאכּוֹת קוֹשֶׁר וּמְתִיר נְכַלְלוֹת פְּעֻלוֹת קְשִׁירָה וְהַתֵּרָה שֶׁל כָּל סוּגֵי הַקְּשָׁרִים שֶׁהֵנָם בְּנֵי-קִימָא (רְאֵה פְּרָטִים נוֹסְפִים לְהֵלן בְּהַלְכוֹת נ"ג-נ"ד).
- כג. "תופר"** - חַבּוּר שְׁנֵי בָּדִים או חֹמְרִים אַחֲרֵים זֶה לָזֶה.
- פְּעֻלוֹת אֲסוּרוֹת: תְּפִירָה בְּחוּט, הַדְּבָקַת נִירוֹת, בָּדִים, עוֹרוֹת וְכָל חֹמֶר אַחַר בְּדָבָק, הַדּוּק חוּט הַתְּפִירָה שְׁנִתְרַפָּה בְּבָגֵד וְהַדּוּק נִירוֹת או חוֹבְרוֹת בְּמִכְשִׁיר הַדּוּק.
- כד. "קורע"** - קָרִיעַת נִירוֹת, בָּדִים וְחֹמְרִים אַחֲרֵים, הַפְּרֵדַת חַבּוּר בְּדָבָק וְכֻדוֹ.
- כה. "צד"** - תְּפִיסוֹת בְּעַלֵי-חַיִּים או צְמָצוּם חֶפֶץ תְּנוּעָתָם בְּאִפְּן שֶׁהָאָדָם יָכוֹל לְתַפְּסֵם בְּקִלּוֹת.

פעולות אסורות: ציד בעלי-חיים (כולל חרקים) בינך או במקשירים, הברחת בעלי-חיים לתוך מקום סגור שאפשר בנקל לתפוס בתוכו, סגירת חלונות בפני צפרים שגלפדו, סגירת מיכלים שנקנסו לתוכם ובובים והעמדת מלפודות או מתקני ציד אחרים.

כו. "שוחט" - פעולה המקצרת את חייו של בעל-חיים.

פעולות אסורות: נטילת נשמה (הריגה) בכל צורה שהיא, וכן הוצאת דג מהמים, השמדת חרקים ועוד. כמו כן, אסורה הוצאת דם, עשיית חבורה (פצע) ואפלו באפן שהדם נצרך (מתחת לעור) ולא יצא לחוץ. אסור ללחץ על פצע כדי שיצא ממנו דם.

כז. "מפשיט" - הפשטת עור של בעל-חיים והסרתו.

(מתוך להסיר בעת האכילה את העור מהעוף המבשל, פי הוא ראוי לאכילה ונחשב כאכל, אך אסור למרט את קצות הנוצות מהעור).

כח. "מעבד" - עבוד עורות וחרמרים אחרים.

פעולות אסורות: עבוד עורות, סיבת עורות (כולל געלים) בשמן, שימת חמרים בתמיסות כימיות לצורך עבוד, כבישת מאכלים, מליחת דגים וכדו'.

כט. "ממחק" - שחיקה והחלקה של עור ושל חמרים אחרים.

פעולות אסורות: החלקת עור והסרת השער ממנו, שמוש במשחות (מכל הסוגים), שמוש בסבון מצק (פרטים נוספים ראה להלן), נקוי סליות געלים בלח במגירת או בברזל ושיוף חמרים בגיר זכוכית.

ל. "משרטט" - עשיית סמונים על חמרים שונים.

פעולות אסורות: רשום קוים וסמונים בדיו, בצבע או בדבר חד ואפלו בצפרן, לשם חתוך או חלקה, על כל סוגי החמרים.

לא. "מחתיך" - חתוך, תלישה, קריעה ועקירה של חמרים שונים לפי מדה רצויה.

הפעולות האסורות: חתוך לפי מדה של אריגים, עור, גר ושאר סוגי החמרים, חדוד עפרונות, קטימת קיסם או ענף דק כדי לחצץ את השנים ועוד.

לב. "פותב" - פתיבת אותיות, מספרים, קוים או צורות, הנחשבות אצל בני-אדם כסימנים מובנים.

פעולות אסורות: רשום אותיות או צורות על-ידי פתיכה, שרטוט, ציור, חריטה או רקימה, וכן יציקת אותיות, הטבעת-חותמת, גזירת אותיות, הדפסה ועוד.

הפתיכה אסורה על כל חמר שנכר עליו הפתב, כגון: גיר, עץ, קרח, חל, אדים שעל החלון, משקאות שעל השלחן ועוד.

חכמינו זכרונם לברכה אסרו עשיית פעולות העלולות לגרם לפתיכה, כגון: דבור בעסקי משא ומתן, עשיית קנינים, מדידה ושקילה, קריאת ענינים מסחריים, קריאת רשימת אנשים קרואים, עריכת משחקים שהדרך בימי חל לכתב בהם ועוד.

לג. "מוחק" - מחיקת או אבוד קֶתב או צורה.

פֻעלות אַסורות: המחיקה אַסורה בְּכָל אִפֶּן, כְּגוֹן, מחיקה בְּמַחַק או בְּנוֹזְלִים פִּימִיִּים, גֵּרוּד, קְרִיעָה וְכדוֹ'.

לד. "בונה" - פֻעלה הַמְשַׁמֶּשֶׁת לְהַתְקַנַּת מְבָנִים או חֲלָקִים מֵהֶם.

פֻעלות אַסורות: עֲבוֹדוֹת וּפְעֻלוֹת הַקְּשׁוּרוֹת לְבְנִיָּה, כְּגוֹן: חֲפִירַת יְסוּדוֹת, יְצִיקַת מֶלֶט, בְּנִית קִירוֹת, הֶרְכַּבַת דְּלָתוֹת וְחִלוּנוֹת, יְשׁוּר או שְׁנוּי בְּקֶרֶע הָעוֹמְדָת לְבְנִיָּה, טְאֵטוּא קֶרֶע לא מְרַצֶּפֶת, תְּקִיעַת מִסְמֵר בְּקִיר, קְדִיחַת חוֹר בְּקִיר או בְּרַצְפָּה, הַחְזָרַת דְּלַת או חִלוֹן שֶׁהִתְפָּרְקוּ בְּבִית, וְכוּ הַחְזָרַת יְדִית שֶׁל דְּלַת או שֶׁל חִלוֹן שֶׁהִתְפָּרְקָה, עֲשִׂית אֲהֲלִים, פְּרִישַׁת פְּסוּיִים וְהַקְּמַת מַחְצוֹת (פְּרֻטִים נוֹסְפִים רָאָה לְהֵלֵךְ בְּפֶרֶק כ' הַלְכוֹת נ"ז-ס"א).

לה. "סותר" - סוֹתֵרָה או פְּרוֹק שֶׁל כָּל מָה שֶׁתֵּאָר בְּמִלְאֲכַת בּוֹנָה.

פֻעלות אַסורות: סוֹתֵרָה (הַרִיסָה או פְּרוֹק) מְבָנִים, הוֹצָאָת מִסְמָרִים מִמְּקוֹמָם וְכוּ'.

לו. "מבעיר" - הַדְּלָקַת אֵשׁ, הַגְּבֵרְתָּהּ או הַאֲרַכַּת קִיוִּמָּה.

פֻעלות אַסורות: הַדְּלָקַת אֵשׁ בְּכָל אִפֶּן שֶׁהוּא, כְּגוֹן עַל יְדֵי: גְּפִירוֹר, מִצִּית, זְכוּכִית מְגֻדָּלַת, חֲשֵׁמֶל, אֲמָצְעִים פִּימִיִּים, וְכוּ הַעֲבֵרַת אֵשׁ מֵאֵשׁ הַדּוֹלְקַת כְּבָר, לְבוּי גְּחָלִים, עֲשׂוֹן, הוֹסְפַת חֲמָרֵי דֶלֶק לְאֵשׁ בּוֹעֶרֶת וְעוֹד.

לז. "מכבה" - כְּבוּי אֵשׁ וְכוּן צְמָצוּם תִּהְלִיף הַפְּעֵרָה או קְצוּר זְמָנו.

הַפְּעֻלוֹת הָאֲסוּרוֹת: כְּבוּי אֵשׁ בְּכָל אִפֶּן, כְּגוֹן עַל יְדֵי שְׁפִיכַת מַיִם, קֶצֶף או חֵל, פְּתִיחַת דְּלַת, נְשִׁיפָה בְּפֶה, דְּרִיכָה בְּרֶגֶל, כְּסוּי בְּשִׁמְיָכָה, הוֹצָאָת חֲמָרֵי דֶלֶק (עֲצִים או נוֹזְלִים דְּלִיקִים) מִהָאֵשׁ וְעוֹד.

לח. "מכה בפטיש" - פֻעלות סוּיִם וְגַמּוּר שֶׁל מְלָאֲכוֹת או שֶׁל כָּלִים וְכדוֹ'.

הַפְּעֻלוֹת הָאֲסוּרוֹת: פֻעלות הַמְּקַבְּלוֹת עַל בְּעֲלֵי מְקַצֵּעַ בְּשַׁעַת גְּמַר פֻעֲלָתָם כְּגוֹן מְרוּק וְצִחְצוּחַ הַכְּלִים, הַשְׁחָזַת סִפְיָנִים, נְפוּחַ כָּלִי זְכוּכִית, הוֹצָאָת חוּטֵי הַהַכְּלָבָה (הַחוּטִים הַמְּחַבְּרִים אֶת הַתִּיכּוֹת הַבְּגָד לִפְנֵי הַתְּפִירָה הַסּוֹפִית) מִהַבְּגָד הַגְּמּוּר, הַכְּפָּאָה בְּפִטִּישׁ עַל הַסֶּדֶן בְּשַׁעַת הָעֲבוּדָה כְּדֵי לְהַחֲלִיקוֹ, חִבּוּר חֲשָׁמְלֵי הַמְּסִים אֶת הַמְּלָאֲכָה, חִבּוּר קוֹת לְכָלִי וְכדוֹ'.

לט. "מוציא מרשות לרשות" - הַעֲבֵרָה (הַכּוֹלְלַת): נְשִׂיאָה, זְרִיקָה, הוֹשָׁטָה, מְשִׁיכָה, דְּחִיפָה וְכדוּמָה) שֶׁל חֶפֶץ מֵרְשׁוֹת הַיְחִיד לְרְשׁוֹת הַרְבִּים או מֵרְשׁוֹת הַרְבִּים לְרְשׁוֹת הַיְחִיד.

אֲסוּר לְהוֹצִיא חֶפְצִים מֵרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת, מִלְּבַד הַבְּגָדִים שֶׁהָאָדָם לְבוּשׁ בָּהֶם. כְּמוֹ כֵּן, אֲכִיר לְטַלְטֵל חֶפֶץ ד' אֲמוֹת בְּרְשׁוֹת הַרְבִּים, גַּם כִּאֲשֶׁר לא מוֹצִיאִים אוֹתוֹ לְרְשׁוֹת אַחֶרֶת (עֲקָרֵי הַלְכוֹת עֲרוּבִין יְבֵאָרוּ לְהֵלֵךְ בְּפֶרֶק כ' הַלְכוֹת פ"ב-פ"ט).

אֲסוּרֵי שַׁבָּת

1. בְּהַמְשֵׁךְ וְהַשְׁלֵמָה לְבֹאוֹר ל"ט מְלָאכוֹת שַׁבָּת שֶׁהֵבֵאנוּ לְעֵיל, נִפְרַט אֶת הַלְכוֹת שַׁבָּת הַשְּׂכִיחוֹת. בְּמִסְגָּרַת זוֹ, לֹא הוּבְאוּ כָּל הַלְכוֹת שַׁבָּת. לָכֵן, אֵין לְהַסִּיק מֵהַלְכוֹת שֶׁתּוּבֵאנָה בְּהַמְשֵׁךְ שֶׁפְּרָטִים שְׁלֹא הוּבְאוּ, הֵנָּם מִתְרִים. בְּאֲשֶׁר מִתְעוֹרָר סַפֵּק, יֵשׁ לְבָרְרוֹ בְּסִפְרֵי הַלְכָּה אוֹ לִפְנוֹת לָרֵב.

פְּרָקֵי הַמְשָׁנָה שֶׁל אֲסוּרֵי שַׁבָּת

- * הַבְּעֵרַת אֵשׁ, כַּבּוּי אֵשׁ וּבִשּׁוּל.
- * מְלָאכוֹת הַקְּשׁוּרוֹת לְהַכְנֵת מְאָכְלִים (סְחִיטָה, טְחִינָה, לִישָׁה וְעוֹד).
- * אֲסוּר בּוֹרֵר.
- * פְּתִיחַת קַפְסָאוֹת, בְּקִבּוּקִים וְאַרְיִזוֹת-מְזוּן.
- * נְקוּי כְּלֵי אֶכֶל וְאֲסוּר הַכְנָה מִשַׁבָּת לְחָל.
- * שְׂמוּשׁ בְּסִבּוּן וּבְמִשְׁחוֹת.
- * כַּבּוּס בְּגָדִים וְצִחְצוּחַ נְעָלִים.
- * שְׂמוּשׁ בְּאוֹר וּבְמִכְשִׁירִים.
- * כְּתִיבָה, מַחִיקָה וְהַדְּבָקָה.
- * תְּפִירָה, גְּזִירָה וְקָרִיעָה.
- * קְשִׁירָה וְהַתְּרָח, שְׁקִילָה וּמִדִּידָה.
- * בְּנִיָּה וּפְרִישַׁת כְּסוּיִים.
- * הַטְּפוּל בְּגוּף (תְּסַפְרָת, גְּזִיזוֹת צְפָרְנִים, אִפּוֹר, סְרוּק וְרַחְצָה).
- * דִּינָים הַקְּשׁוּרִים לְצִמְחִים וּלְאֵילָנוֹת.
- * "וּכְבִּדְתוּ מַעֲשׂוֹת דְּרֻכֶיךָ, מִמִּצַּא חֶפְצֶךָ וְדַבֵּר דְּבָרֶיךָ".
- * הַלְכוֹת עֲרוּבִין.
- * אֲסוּר מְקַצָּה.

הַבְּעֵרַת וּכְבוּי אֵשׁ

2. אֲסוּר לְהַדְּלִיק, לְכַבּוֹת, לְהַגְדִּיל אוֹ לְהַקְטִין אֵשׁ בְּשַׁבָּת. אֲסוּר זֶה כּוֹלֵל אֶת כָּל סוּגֵי הָאֵשׁ, בְּכָל חֲמָרֵי הַהַבְּעָרָה וּבְכָל אֶפֶן. גַּם לְאַחַר הוֹרְדַת סִירֵי הַבִּשּׁוּל מִהָאֵשׁ, אֲסוּר לְכַבּוֹת אוֹתָהּ.

הַעֲשׂוֹן אֲסוּר בְּשַׁבָּת.

אָסוּר בְּשׁוּל

ח. אָסוּר לְבַשֵּׁל מֵאֲכָלִים עַל יְדֵי חֹם הָאֵשׁ אוֹ בְּאִמְצָעוֹת מְקוֹר חֹם אַחֵר. אֵין לְשִׁים בְּשֵׁבֶת עַל אֵשׁ, עַל פְּלִטָּה חֲשֵׁמְלִית אוֹ עַל מִתְקוֹן-בְּשׁוּל בְּקִיטוֹר וְכדוּמָה, מֵאֲכָלִים אוֹ נוּזְלִים, וְאֶפְלוֹ אִם הֵם הוֹתְבִשְׁלוּ כְּבָר לִפְנֵי הַשֵּׁבֶת. אָסוּר לְשִׁים אוֹתָם עַל הָאֵשׁ אֶפְלוֹ לְזִמְן קוֹצֵר בְּיוֹתֵר, וְאֶפְלוֹ אִם בְּאוֹתוֹ זְמַן הֵם לֹא יִסְפִּיקוּ לְהַתְבַּשֵּׁל.

בְּמִלְאֲכַת בְּשׁוּל כְּלוּלִים גַּם אִסוּרֵי אֶפְיָה, צְלָיָה וְטַגוֹן. כְּמוֹ כֵּן, אָסוּר לְהַתִּיף בְּאִמְצָעוֹת חֹם חֲמָרִים מְצֻקִים כְּשֶׁעֲנָה וּמִתְכוֹת, וְכֵן אָסוּר לְיַבֵּשׁ עֲצִים בְּחֹם הָאֵשׁ אוֹ בַתְּנׁוֹר (רְאֵה לְעִיל מְלֹאכָה י"א - מְלֹאכַת אוּפָה/מְבִשֵּׁל).

ט. אָסוּר לְהוֹסִיף לְסִיר הַעוֹמֵד עַל הָאֵשׁ אוֹ עַל מְקוֹר חֹם אַחֵר מֵאֲכָלִים, נוּזְלִים אוֹ תְּבַלְיָנִים¹. כְּמוֹ כֵּן, אֵין לְבַחֵשׁ בְּסִיר הַעוֹמֵד עַל הָאֵשׁ².

כָּלְלֵי אָסוּר בְּשׁוּל רַבִּים הֵם וּמִסְעָפִים. לְדַגְמָה נִזְכָּר שְׁקִימִים הַבְּדִלִים הַלְכְּתִיִּים בֵּין מֵאֲכָל לַח לְמֵאֲכָל יָבֵשׁ, בֵּין מֵאֲכָל שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ לְמֵאֲכָל שֶׁלֹּא נִתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ וְעוֹד. בְּמִסְגֶּרֶת זֶה נִבְיֵא חֵלֶק מִהַמְקָרִים הַשְּׁכִיחִים.

קְדֻרָה עַל גְּבִי קְדֻרָה

י. בְּאִמּוֹר, אָסוּר לְשִׁים בְּשֵׁבֶת מֵאֲכָלִים עַל אֵשׁ, אוֹלָם מֵאֲכָל יָבֵשׁ (בְּלֵי מֶרֶק אוֹ רֻטֵּב), שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁבֶת, מִתֵּר לְהַנִּיחוֹ בְּשֵׁבֶת עַל גְּבִי סִיר שְׂיֵשׁ בּוֹ תְּבַשִּׁיל הַעוֹמֵד עַל הָאֵשׁ מִלְפְּנֵי הַשֵּׁבֶת. לְהִלְכוֹת אֵלוֹ קוֹרְאִים: "דִּינֵי קְדֻרָה עַל גְּבִי קְדֻרָה".

מֵאֲכָל לֹא יָבֵשׁ (כְּגוֹן, מֵאֲכָל שְׂיֵשׁ בּוֹ מֶרֶק אוֹ רֻטֵּב וְכדוּמָה), מִתֵּר לְהַנִּיחוֹ עַל גְּבִי סִיר הַעוֹמֵד עַל הָאֵשׁ אוֹ עַל גְּבִי סִיר הַעוֹמֵד עַל פְּלִטָּה חֲשֵׁמְלִית, רַק בַּתְּנַאי שֶׁלֹּא יוּכַל לְהַתְחַמֵּם שָׁם עַד לְחֹם בְּשִׁעוֹר יָד סוּלְדָת, גַּם כְּאֲשֶׁר יִשְׁהוּ אוֹתוֹ בְּמִקּוֹם זֶה זְמַן רַב מֵאֲד³.

כָּלֵי רֵאשׁוֹן וְכָלֵי שְׁנֵי

יא. אָסוּר לְבַשֵּׁל גַּם בְּ"כָלֵי רֵאשׁוֹן" (כְּלוּמֵר, שְׂאִסוּר לְשִׁים בְּתוֹכוֹ אֶכֶל, מִשְׁקָאוֹת אוֹ תְּבַלְיָנִים). "כָּלֵי רֵאשׁוֹן" שְׂאִסוּר לְבַשֵּׁל בּוֹ, הוּא כָּלֵי שְׁעֵמֵד עַל הָאֵשׁ, אֶפְלוֹ לְאַחֵר שֶׁהִסִּירוֹ אוֹתוֹ מֵהָאֵשׁ, אִם הוּא עֲדוֹן חֵם⁴.

אֵין לְעָרוֹת אֶת הַתְּבַשְׁיָלִים אוֹ אֶת הַחֲמִיץ מִ"כָּלֵי רֵאשׁוֹן" עַל מֵאֲכָלִים אוֹ עַל מִשְׁקָאוֹת, כִּי גַם עָרוֹי מִכָּלֵי רֵאשׁוֹן מִבְּשֵׁל⁵.

מֵאֲכָל יָבֵשׁ (שְׂאִין בּוֹ רֻטֵּב אוֹ מֶרֶק וְכדוּמָה), שֶׁנִּתְבַּשֵּׁל כָּל צָרְכּוֹ לִפְנֵי הַשֵּׁבֶת, מִתֵּר לְשִׁים אוֹתוֹ בַּתּוֹף כָּלֵי רֵאשׁוֹן שְׂאִינוֹ עוֹמֵד עַל הָאֵשׁ⁶.

יב. "כָּלֵי שְׁנֵי" הוּא כָּלֵי שְׂאִלְיוֹ הוֹרֵק הָאֶכֶל מִ"כָּלֵי רֵאשׁוֹן", אִם הוּא עֲדוֹן חֵם⁷. מֵאֲכָלִים "כָּלֵי הַבִּישׁוּל" מִתְבַּשְׁלִים גַּם בְּכָלֵי שְׁנֵי. לְפִי דַעַת הַמְשַׁנֶּה בְּרוּרָה אֵין אֲנִי

בְּקִיָּאִים אֱלוּ מֵאֲכָלִים הֵנָּם קָלִי בִישׁוּל וְאֵלוּ לֹא. לָכוֹ, אִין לְשִׁים בְּכָלִי שְׁנִי (כְּגוֹן, בְּצַלְחַת הַמֶּרְק), כָּל עוֹד שֶׁהוּא חָס בְּשַׁעוֹר שֶׁהֵיךְ סוֹלְדָת בּוֹ, מֵאֲכָלִים שְׁאִינָם מְבוֹשְׁלִים (חוּץ מִמִּים וְשֶׁמֶן), וְכָל שֶׁכֵּן שְׁיֵשׁ לְהִזְהָר שְׁלֹא לַעֲרוֹת עֲלֵיהֶם תְּבִשְׁיִלִים אוֹ מִים חֲמִים מְכָלִי רֵאשׁוֹן (בְּהַלְכָה זֶה מְצוּיִם פְּרָטִי הַלְכָה נוֹסְפִים וַיֵּשׁ לְבָרָרָם אֲצֵל אֲדָם בְּקִי בְּהַלְכָה)⁸.

מֵאֲכָלִים גּוֹשְׁיִים, כְּגוֹן תְּפוּחֵי אֲדָמָה, חֲתִיכוֹת בֶּשֶׂר וְכֵדוֹ, הַמִּנְחִים בִּיכָלִי שְׁנִי וְהֵם חֲמִים בְּשַׁעוֹר שֶׁהֵיךְ סוֹלְדָת בּוֹ, אִין לְשִׁים עֲלֵיהֶם תְּבַלְיִינִים וְכֵדוֹ, כִּי יֵשׁ פּוֹסְקִים הַסּוֹבְרִים שֶׁדָּבָר גּוֹשֵׁי חֵם נִחְשָׁב כִּיכָלִי רֵאשׁוֹן⁹.

הַכֵּנֶת תַּה וְקֶפֶה בְּשֶׁבֶת

יג. בְּמִשְׁנֵה בְרוּרָה¹⁰ מְבֹאֶרֶת הַדְּרָךְ הַרְאוּיָה לְהַכְנִית תַּה בְּשֶׁבֶת:

מְבִשְׁלִים לִפְנֵי הַשֶּׁבֶת אֶת הַתְּמַצִּית (אֶת עֲלֵי הַתַּה אוֹ אֶת שְׁקִיּוֹת הַתַּה). בְּשַׁעַת הַכֵּנֶת הַתַּה בְּשֶׁבֶת, יֵשׁ לְשַׁפֵּף תַּחֲלָה אֶת הַמִּים לְכוֹס וְאַחֲרֵי-כֵן לְשַׁפֵּף לְתוֹכָם אֶת הַתְּמַצִּית שֶׁהוֹכְנָה מִלִּפְנֵי הַשֶּׁבֶת. אִין לַעֲרוֹת עַל הַתְּמַצִּית מִים חֲמִים מִהַכָּלִי הַרֵאשׁוֹן (מִהַקְּמָקוֹם אוֹ מִמִּיחָם הַמִּים).

אִם הַתְּמַצִּית חֲמָה בְּשֶׁבֶת, טוֹב יוֹתֵר לְשַׁפֵּף תַּחֲלָה לְכוֹס אֶת הַתְּמַצִּית וְאַחֲרֵי כֵן אֶת הַמִּים (כְּדִי לְהִזְהָר גַּם מִחֲשֵׁשׁ צוֹבֵעַ)¹¹. לְבִנְי עֲדוֹת הַמְזוֹרָח" הַנוֹהֲגִים לִפֵּי מֶרֶן הַחֲמִיבֵר, מִתֵּר לְשַׁפֵּף תַּחֲלָה אֶת הַתְּמַצִּית וְאַחֲרֵי כֵן אֶת הַמִּים, רַק פְּאַשֶׁר הַתְּמַצִּית חֲמָה בְּשַׁעוֹר "יָד סוֹלְדָת".

הַכֵּנֶת קֶפֶה בְּשֶׁבֶת עֲלוּלָה לְהִיּוֹת כְּרוּכָה בְּאִסוּר בְּשׁוּל. רַבִּים מְשַׁתְּמְשִׁים בְּשֶׁבֶת רַק בְּקֶפֶה נֶמֶס וְלֹא בְּקֶפֶה רְגִיל. שְׁמִים אֶת הַקֶּפֶה הַנֶּמֶס בְּכָלִי שְׁנִי. כְּלוּמֵר, תַּחֲלָה שׁוֹפְכִים אֶת הַמִּים חֲמִים לְכוֹס וְאַחֲרֵי כֵן שְׁמִים בְּתוֹכָם אֶת הַקֶּפֶה הַנֶּמֶס.

גַּם הַשְּׂמוּשׁ בְּקֶקָאוֹ עֲלוּל לְהִיּוֹת כְּרוּךְ בְּאִסוּר בְּשׁוּל. מִן הַרְאוּי לְקַבֵּל הַדְּרָכָה מַעֲשִׂית בְּעֵנִינִים אֱלוּ.

כִּיצַד לְנַהֵג בְּמֵאֲכָל שְׁאִינוֹ מְבִשָּׁל כָּל צְרָפוֹ

יד. יֵשׁ לְדַאֵג שֶׁהַמֵּאֲכָלִים יִהְיוּ מְבִשְׁלִים כָּל-צְרָכָם לִפְנֵי כְּנִיסַת הַשֶּׁבֶת. אִם הַמֵּאֲכָלִים אִינָם מְבִשְׁלִים כָּל צְרָכָם, קִזְמִים פְּרָטִי דִּינִים רַבִּים שְׁיֵשׁ לְהַקְפִּיד עֲלֵיהֶם בְּשֶׁבֶת. כְּגוֹן: סִיר שְׁיֵשׁ בּוֹ מֵאֲכָל שְׁאִינוֹ מְבִשָּׁל כָּל צְרָפוֹ וְהוּא חָס (אֶפְלוֹ לְאַחֲרֵי שֶׁחִסְרוֹ אוֹתוֹ מִהֶאֱשׂ אוֹ מִהַפְּלָטָה), אִסוּר לְהוֹצִיא מִמֶּנּוּ מֵאֲכָלִים וְכָל שֶׁכֵּן שְׁאִסוּר לְבַחֵשׁ בּוֹ¹². כְּמוֹ כֵן, אִסוּר לְכַסּוֹת סִיר זֶה בְּמִכְסָה, אִם הַמִּכְסָה הוֹסֵר מִמֶּנּוּ¹³, וְכֵן אִסוּר לְהַחֲזִיר אֶת הַסִּיר לְאֵשׁ אִם הוֹרִידוֹ אוֹתוֹ מִמֶּנּוּ¹⁴ (רֵאחַ לְהַלְקוֹ אֶת דִּינֵי הַתְּחִזָּרָה).

אִסוּר לְסַגֵּר דְּדֶלֶת שֶׁל תַּנּוּר שְׁמִצּוּיִים בּוֹ תְּבִשְׁלִים שְׁלֹא הַתְּבִשְׁלוֹ כָּל צְרָכָם¹⁵.

החזרה

טו. סיר שיש בו תבשיל, שהסירו אותו מעל גבי האש או מעל גבי פלטה חשמלית בשבת, מתר להחזירו ולשים אותו על האש או על הפלטה, אם מתקיימים התנאים הבאים:

- (א) שהסירו את התבשיל מהאש מתוך כוונה לחזור ולשים אותו שוב על האש.
 (ב) שהאדם ימשיך להחזיק בכלי ולא יעזבו מידו עד שיחזיר אותו על גבי האש. לדעת מרן המחבר מספיק שלא יניח את הכלי על גבי הקרקע אף על פי שעזבו מידו, וכן נוהגים בני עדות המזרח.
 (ג) שהתבשיל יהיה מבשיל כל צרכו.

(ד) שהתבשיל יהיה עדין חם כאשר מחזירים אותו לאש. לדעת הרמ"א מתר להחזיר כל עוד לא הצטנן התבשיל לגמרי. לדעת מרן המחבר אם אין התבשיל חם לפחות בשעור "יד סולדת", אסור להחזירו לאש כי הוא עובר בזה על אסור בשול¹⁶. לדעת המחבר נוהגים בני עדות המזרח.

(ה) שהאש תהיה "גרופה וקטומה". יש הסוברים שאש המכסה בפח או באסבסט וכדו' נחשבת כ"גרופה וקטומה" ומתר להחזיר עליה תבשילים (אם מתקיימים שאר התנאים המובאים לעיל). לדעת החזו"ן איש פסוי האש אינו מתיר את החזרת התבשילים על-גבה¹⁷.

סיר עם תבשיל שהוציאוהו מתנור (או שהסירו אותו מהאש), אין להחזירו לתוך תנור, גם אם יתקיימו כל התנאים המובאים לעיל¹⁸.

בנוסף לכך נדגיש, שפיוס שכיחים ותנורים הפועלים בעזרת טרמוסטט המנוסת את החום שלהם. בתנורים אלו פתיחת או סגירת הדלת עלולה להפעיל את החשמל. לכן, יש לברר היטב את דרך פעולת התנור כדי לא להכשיל באסורי שבת.

הטמנה

טז. אסור להטמין בערב שבת (לפני השבת) מאכלים בדבר המוסיף הבל (חם) ולהשהותם פשהם מטמנים לשבת.

מובא בשלחן-ערוך שאין לעטוף לפני שבת, את הסירים העומדים על האש (או על מקור חם אחר), בשמיכות או בבגדים וכדו' באפן שהשמיכות או הבגדים יכסו את הסירים מכל צדיהם ויגעו בהם.

בשבת עצמה אסור להטמין אפלו בדבר שאינו מוסיף הבל. לכן, אין לעטוף בשבת כלים שיש בהם מאכלים או משקאות חמים, בשמיכות או בבגדים מכל צדיהם, כדי לשמר על חמם. האסור במקרה זה קיים, גם כאשר אין הסירים עומדים על האש¹⁹. כמו כן, אין לשים בשבת בקבוק עם אכל לתינוק וכדו' בתוך מים חמים, כדי לחמם את האכל, אם המים מכסים את הבקבוק²⁰.

דעת מְרוּ הַמַּחְבֵּר שְׁגַם הַטְּמֵנָה בְּמִקְצֵת שְׁמָה הַטְּמֵנָה, כְּלוּמַר, שְׁגַם כְּאִשׁוּר הַשְּׂמִיכוֹת וְכדו' אֵינָן עוֹטְפוֹת אֶת הַפְּלִים מִכָּל צְדִיקָהֶם - זוֹהִי הַטְּמֵנָה אֲסוּרָה.

מְלֻאכוֹת הַקְּשׁוּרוֹת לַהֲכַנֵּת מֵאֲכָלִים (סְחִיטָה, טְחִינָה, לִישָׁה וְעוֹד)

אֲסוּר סְחִיטָה

יז. אֲסוּר לְסַחֵט מִיץ מִפִּירוֹת אוֹ מִיִּרְקוֹת בְּשֶׁבֶת. מְלֻאכָה זוֹ מְצוּיָה הֵן בְּעֵת הַכְּנֵת הַמֵּאֲכָלִים וְהֵן בְּשַׁעַת הָאֲכִילָה עֲצֻמָּה. לְדַגְמָה, בְּעֵת אֲכִילַת אֲשְׁכּוּלִית בְּשֶׁבֶת, יֵשׁ לַהֲזַהֵר שְׁלֹא לַהֲתַכּוֹן לְסַחֵט בֵּיד אוֹ בְּכָלִי אֶת הַמִּיץ שֶׁבָּהּ²¹. בְּמִקְרִים רַבִּים מִיץ שֶׁצָּא מֵאֲלִיו מִפִּירוֹת בְּשֶׁבֶת אֲסוּר לַהֲשַׁתְּמֵשׁ בוֹ בְּמִשְׁךָ כָּל הַשֶּׁבֶת.

יח. מִתֵּר לְסַחֵט בֵּיד (וְלֹא בְּכָלִי הַמֵּיחָד לְסְחִיטָה) פִּירוֹת אוֹ יִרְקוֹת לְתוֹךְ מֵאֲכָל, בְּאִפְּסוֹ שֶׁהַמִּשְׁשָׁקָה נִבְלַל בְּמֵאֲכָל וּמְסַיֵּעַ לַהֲכַנֵּת הַמֵּאֲכָל. הֵתֵר זֶה קָיָם רַק כְּאִשׁוּר סוּחֲטִים אֶת הַמִּיץ לְתוֹךְ מֵאֲכָל וְלֹא לְתוֹךְ כְּלִי עִם מִשְׁשָׁקָה. בְּזִיתִים וּבַעֲנַבִּים מִי שֶׁמְחַמֵּר וְאֵינּוּ סוּחֵט גַּם לְתוֹךְ מֵאֲכָלִים, תְּבוּאָה עֲלָיו בְּרִכָּה, כִּי יִשְׁנֶן דַּעוֹת הָאוֹסְרוֹת לְסַחֵט בְּאִפְּסוֹ²².

יט. מִתֵּר לְסַחֵט יִרְקוֹת כְּבוּשִׁים בְּחֻמֶּץ אוֹ בְּמִי מֶלַח מִהַמַּיִם שֶׁנִּבְלְעוּ בָּהֶם, כְּאִשׁוּר כְּוִנְתוֹ לְתַשּׁוּן אֶת הַיִּרְקוֹת לְאֲכִילָה וְיַעֲשֶׂה זֹאת סְמוּךְ לְאֲכִילָה²³.

כ. אֲסוּר סְחִיטָה כְּלוּל בְּמֵלֻאכַת "דָּש" (לְעִיל מְלֻאכָה ה'). בְּמֵלֻאכָה זוֹ כְּלוּלִים גַּם אֲסוּר דִּישַׁת תְּבוּאָה וּפְרוּק פּוּלִים מִנִּרְתִּיקֵיהֶם (אִם הַנִּרְתִּיקִים - הַשְּׂרַבִּיטִים אֵינָם יִרְאוּיִים לְאֲכִילָה).

בְּמֵלֻאכַת "דָּש" כְּלוּל גַּם אֲסוּר חֲלִיבָה. אָדָם שֶׁיֵּשׁ לוֹ בְּהֵמוֹת חוֹלְבוֹת חֵיב לְבָרֵךְ אֶצֶל רַב הַבְּקִי בְּהִלְכוֹת אֵלוֹ כִּיצַד חוֹלְבִים וְכִיצַד מִשְׁתַּמְשָׁים בְּשֶׁבֶת בְּמִכּוֹנֵת חֲלִיבָה (הַפְּרִטִים הַחֲלֻקְתִּיִּים וְהַמְּצִיאוּתִיִּים הַנֶּם רַבִּים).

אֲסוּר טְחִינָה

כא. טְחִינַת מֵאֲכָלִים אֲסוּרָה בְּשֶׁבֶת. גַּם פְּרוּר חֲמָרִים עַל יְדֵי מַעֲיָכָה, כְּתִישָׁה, רְסוּק וְכדוּמָה, כְּלוּלִים בְּאֲסוּר טְחִינָה (רְאֵה לְעִיל מְלֻאכָה ט'). אֲסוּר טוּחוֹן קָיָם גַּם בְּדָבָרִים שְׂאִינָם מֵאֲכָלִים, כְּגוֹן, פְּרוּר גּוֹשׁ אֲדָמָה, נְסוּר עֲצִים עֲבוּר הַנְּסֻרָת וְעוֹד²⁴.

כב. קְצִיצַת יִרְקוֹת וּפִירוֹת אוֹ חֲתוּכִם לְחֲתִיכוֹת דְּקוֹת מְאֹד נִחְשָׁבִים כְּטְחִינָה. לָכוֹן, חוֹתְכִים בְּשֶׁבֶת חֲתִיכוֹת גְּדוּלוֹת מַעֵט כְּדִי לֹא לַהֲפַשֵּׁל בְּאֲסוּר טוּחוֹן²⁵.

כג. אֵינוּ מְרַסְקִים בְּשֶׁבֶת שְׁלֵג וְקָרַח כְּדִי שְׂיַהַפְכוּ לְמַיִם, אוֹלָם, מִתֵּר לְשִׁים קָרַח לְתוֹךְ מַיִם אוֹ מִשְׁקָאוֹת אַחֲרֵיהֶם²⁶.

מִתֵּר לְשִׁבֵּר קָרַח כְּדִי לְקַחַת וּלְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמַיִם שֶׁמִּתְחַתְּיוֹ²⁷.

אסור לישה

כד. הלישה אסורה בשבת²⁸. אסור לישה קדם כפאשר מערבים מאכל ומשקה או מצקים ונוזלים אחרים, והופכים אותם לבליה אחת. אסור ללוש בצק או שאר חמרים כגון: מים עם קמח, מים עם עפר או מלט, דבש או שמן עם מאכלים שונים וכדומה (ראה לעיל מלאכת "לש" - מלאכה י').

אם החמרים (המצק והנוזל) מתערבים ונדבקים זה בזה, גם מבלי שילושו אותם, אסור לשפף את הנוזל לתוך המצק או להפוך, גם כפאשר אין האדם לש ומערב אותם לאחר מכן בידיו²⁹.

אסור ללוש בשבת בין "בליה עבה" ובין "בליה רפה".

בליה רפה היא בליה נוזלית שנתן לערות אותה מכלי לכלי. לעתים מתר לעשות בליה רפה בשבת: אם משנים את מלאכת הלישה. השנוי צריך להיות הן בסדר שימת החמרים בתערבת והן באופן פעלת הלישה עצמה (ערוב באצבע במקום בכף או ערוב על ידי נענוע הפלי וכדו').

בהלכה זו מצויים פרטי הלכה מרבים ויש לקבל עליה הדרך מאדם הנבקי בהלכה.

כבישת מאכלים

כה. אסור לשים בשבת ירקות בחמץ או במי מלח, כדי לכבש אותם³⁰.

אין למלח בשבת ירקות, שרגילים למלח אותם בימי החל על מנת לכבש אותם, כגון: בצל, צנון, מלפפון ועוד. אם האדם שופף מיד לאחר המליחה שמן וכדומה על ירקות אלו, מתר למלחם. כמו כן, מתר לטבל במלח כל חתיכה בפני עצמה ולאכל אותה מיד³¹.

תרומות ומעשרות בשבת

כו. אסור להפריש בשבת תרומות ומעשרות מפירות וירקות וכדומה. כמו כן, אסור להפריש בשבת חלה מן העסה.

מי שיש לו בביתו טבל לפני השבת ואין לו פנאי להפריש תרומות ומעשרות, יכול להתנות בערב שבת (ביום ששי) את גסח ההפרשה בלשון עתיד, כמובא בהלכות תרומות ומעשרות להלן בפרק ל"ז הלכה י"ג, ובשבת יוכל להפריש.

בשעת ההפרשה בשבת יחזר ויאמר את גסח ההפרשה הרגיל, ויזהר שלא יצטרך לטלטל אחר כך את התרומה המפרשת, כי לאחר ההפרשה חלק זה הוא "מקצה". התנאי מועיל רק לפירות וירקות שפבר נמצאים ברשותו של האדם לפני השבת.

איסור מלאכת בורר

- כז.** אסור לברור בשבת. נצו את האפנים השונים שבהם קים אסור בורר:
- א.** אסור לברר ולהוציא פסלת מתוך אכל. עצמות, גרעינים ויתר הדברים שאינם נאכלים - נחשבים פסלת.
- ב.** אסור לברר תערבת של שני מינים ולהוציא חפצים שלא מעניינים בהם באותה שעה מתוך חפצים שמעניינים בהם.
- האסור קים גם באשר חפצים אלו ראויים לשמוש או לאכילה, אלא שבאותה שעה לא מעניינים בהם.
- ג.** אסור למין תערבת של חפצים או מאכלים לפי סוגיהם השונים. כגון, למין סכויים ולהפריד סכינים לחוד, כפות לחוד וכיו, או למין סוגי פרות, בגדים צעצועים ועוד.

אפן הברירה המתרת

- כח.** רק באשר מצטרפים שלשה תנאים יחד, מתר להפריד תערובות מזון או חפצים אחרים. התנאים הם:
- (א) יש לברר (או להוציא) את החפץ שרוצים בו מתוך החפצים שאין מעניינים בהם ולא להפוך. הפעלה ההפוכה: הוצאת החפצים שאין רוצים בהם או הוצאת הפסלת מתוך האכל - אסורה.
- לדגמה, אין להוציא בעת האכילה את העצמות מהבשר או מהדגים, וכן את הגרעינים מהפירות. יש להוציא את האכל שמעניינים בו והעצמות או הקולפות תשאננה. כמו כן, אין להוציא בגד או חפץ שאין צריכים אותם באותה שעה, מתוך תערבת של בגדים וחפצים אחרים.
- (ב) שהברירה (או ההוצאה) תהיה בידי ולא בכלי כמסננת וכדו'.
- כף או מזלג, בדרך שמושם הרגיל בעת האכילה, אינם נחשבים בכלי לענין מלאכת בורר ומתר להשתמש בהם.
- (ג) שהברירה תהיה לצורך שמוש מידי (סמוך ללבישה או סמוך לאכילה וכדו').
- אין לברר מאכלים, בגדים ועוד כדי להשתמש בהם לאחר זמן.
- באמור, רק באשר מצטרפים שלשת התנאים יחד: **אכל מתוך פסלת, בידי ולשמוש מידי** מתר להפריד תערבת.

הלכות נוספות

- כט.** אסור להציף מים על פסלת ואכל המערבים יחד, כדי שהפסלת תצוף למעלה או תשקע למטה, כי יש בכך אסור בורר³³.

אם נפל זבוב (או דָּבָר אַחֵר) לְתוֹךְ מֵאֵכֶל אוֹ מִשְׁקָה, לֹא יִסִּיר אֶת הַזָּבֹוּב לְבָדוֹ אֲלָא יִקַּח עִמּוֹ מַעֲט מִהַמֵּאֵכֶל אוֹ מִהַמִּשְׁקָה וַיִּזְרְקֵם.³⁴

ל. אֶסוּר לְסַנּוֹ מִשְׁקִים מִפְּסֻלַת הַמַּעֲרַבֶּת בְּהֵם בַּעֲזָרַת מְסַנְנַת אוֹ בַד וְכַדוּמָה.³⁵

מֵתוּר לְעָרוֹת (לְשַׁפָּף) בְּנַחַת נוֹזְלִים מִכְּלִי, אִף עַל פִּי שֶׁהַפְּסֻלַת נִשְׁאַרְתָּ בְּכִלֵי שְׂמֹמֶנּוּ שׁוֹפְכִים. אִךְ עֲלִיו לְהִזְהֵר לְהַפְסִיק לְשַׁפָּף כַּאֲשֶׁר נִפְסַק הַקְּלוּחַ שֶׁל הַנוֹזֵל וּמִתְחִילוֹת לְרִדַת מִהַכְּלִי טְפוֹת בְּלִבָּד, כִּי הַטְּפוֹת יוֹצְאוֹת מִתּוֹךְ הַפְּסֻלַת שֶׁנִּשְׁאַרָה בְּכִלֵי וְהַדָּבָר נִחְשָׁב כַּבְּרִירָה.³⁶

לא. אֶסוּר לְקַלֵּף פִּירוֹת, יָרְקוֹת, אָגוּזִים וְכַדוּי, כְּדִי לְהַנִּיחַ אוֹתָם לְאֲכִילָה לְאַחֵר זְמַן. מֵתוּר לְקַלֵּפָם רַק כְּדִי לְאָכַל אוֹתָם לְאַתְרָה.³⁷

לא מְקַלְפִים בַּמְקַלֵּף הַמְּיַחַד לְכֶךְ (מְצוּיִים בַּעֲנָנֵן זֶה כַּמָּה חֲלוּקֵי דִינִים).

מְלֹאכֶת בּוֹרֵר שְׂכִיחָה הִיא מֵאֵד וְעֲלוּלִים לְהַתְקַל בָּהּ תִּדְוֵר בְּמִשְׁפָּף הַשְּׂבֵת בְּשַׁעַת אֲכִילָה, סְדוּר כְּלֵי-מִטְבַּח, בְּגָדִים, סְפָרִים, מִשְׁחָקֵי יְלָדִים וְעוֹד. לָכֵן, רְאוּי לְלַמֵּד הֵיטֵב פְּרֻטֵי הַלְכוֹת אֵלּוּ שֶׁהֵנָם רַבִּים וּמְסַעְפִּים (רְאֵה לְעִיל בְּמִלְאָכוֹת: ו' - "זוֹרָה", ז' - "בוֹרֵר", ח' - "מְרַקֵּד").

פְּתִיחַת קַפְסָאוֹת, בְּקַבּוּקִים וְאַרְיִזוֹת-מְזוּן

לב. בַּעַת פְּתִיחַת שְׁקִיּוֹת, אַרְיִזוֹת אוֹ קַפְסָאוֹת-מְזוּן בְּשַׁבָּת, יֵשׁ לְהִזְהֵר בְּפֻרְטִים רַבִּים:

אִין לְפִתּוּחַ שְׁקִיּוֹת וְקַפְסָאוֹת סְגוּרוֹת, אִם עַל-יְדֵי פְּתִיחָתוֹ יוֹצֵר כְּלִי קַבּוּל. כַּאֲשֶׁר פּוֹתְחִים בְּשַׁבָּת שְׁקִיּוֹת מְזוּן יֵשׁ לְפִתּוּחַ וְלִקְרַע אוֹתוֹ בְּאִפּוֹ שְׁלֹא יוֹצֵר כְּלִי קַבּוּל.

אִין לְנַקֵּב חוּר בְּפִחִית אוֹ בְּקַפְסָה וְכַדוּמָה, בְּכַדֵי לְשַׁפָּף אֶת תֵּכְנֵן.³⁸

פּוֹסְקִים רַבִּים אוֹסְרִים לְפִתּוּחַ בְּשַׁבָּת פְּקָקִים מִתְּבַרְגָּים שֶׁל בְּקַבּוּקִים, אִם בַּעַת פְּתִיחָתָם נִפְרָדוֹת מֵהֵם הַטְּבַעַת הַתְּחֻמוֹנָה.

כְּמוֹ כּו', אִין לְהַתִּיר קְשָׁרִים בַּעַת פְּתִיחַת הָאַרְיִזוֹת (לְהַלֵּךְ בְּהַלְכוֹת נִיג, נִיד מוּבָאִים דִּינֵי קִשְׁיָרָה וְהַתְּרָה בְּשַׁבָּת).

לג. אַרְיִזוֹת וּפְקָקִים שְׂכֵתוּבִים, מְדַפְסִים אוֹ מְחַתְּמִים עֲלֵיהֶם אוֹתִיּוֹת, סְמָלִים אוֹ צִיּוּרִים, אֶסוּר לְפִתּוּחַם אוֹ לְקַרַע אוֹתָם בְּשַׁבָּת בְּאִפּוֹ שֶׁיִּקְרְעוּ הָאוֹתִיּוֹת, הַמְּלִים אוֹ הַצּוּרוֹת הַשּׁוֹנוֹת. כְּמוֹ כּו', אִין לְמַעַף אוֹ לְטַשְׁטֵשׁ אוֹתִיּוֹת וְצִיּוּרִים הַבּוֹלְטִים אוֹ שְׂקוּעִים בְּאַרְיִזוֹת אוֹ בְּפְקָקִים הַעֲשׂוּיִים מִחֹמֶר רָךְ.

גַּם עַל קַלְפוֹת שֶׁל בִּיצִים, נְקִינִי, תַּפּוּזִים וּמֵאֲכָלִים נוֹסְפִים מְחַתְּמִים לְעֵתִים אוֹתִיּוֹת וַיֵּשׁ לְהִזְהֵר שְׁלֹא לְחַתּוֹף אוֹתָן.³⁹

לאור רבוי הפרטים הנ"ל, ראוי מאד לפתח מראש לפני שבת את כל הקפסאות, האריזות והקבוקים שבזמן פתיחתם בשבת עלולים להתקל באסורים שונים.

נקוי כלי אכל

לד. בשעת נקוי כלי-אכל בשבת יש להזהר מסחיטה⁴⁰. לצורך הנקוי אין להשתמש בבר או בספוג⁴¹ וכו', לא משתמשים בצמר פלדה. אסור להשתמש בשבת בסבון מצק או במשחה לנקוי, כמובא להלן בהלכה ל"ז.

לה. אם נשפכו מים או משקאות על השלחן, יגב אותם במטלית שאינו מקפיד על נקינותו ולכוונו אין חשש שהוא יסחט אותה. כאשר מנגבים בלים וכדומה, יש להזהר מאד שלא לסחט את המטלית, בעת הנגוב או לאחר מכן.

אם נשפכו מים על מפת השלחן העשויה מברד וכדו', יזהר שלא לגרר אותם בכח מחשש סחיטת המפה, אם נשפכו משקים צבועים (מיצים, יין וכדו'), יזהר שלא יצבע בעת הנגוב את שאר המקומות במפה⁴².

אסור הכנה משבת לחל

לו. אין מכינים משבת ליום אחר, פלומר, שאין לעשות פעולה שלא לצורך השבת, גם כאשר הפעולה עצמה אינה מלאכה האסורה בשבת⁴³. לכן, כלי-אכל ששוב לא ישתמשו בהם בשבת, כגון לאחר הסעודה השלישית, אין לנקותם בשבת (אפלו באפן המתיר). כוסות שמשתמשים בהן כל היום, מתיר להדיח אותן, אלא אם כן, ברור לו שלא ישתמשו בהן עוד במשך השבת.

בהלכה זו, שאין מכינים משבת ליום חל, עלולים להתקל לעתים קרובות במשך השבת: בסדור הבית, המטבח, בגדים, ספרים ונחפצים נוספים.

שמוש בסבון ובמשחות

לז. אסור להשתמש בשבת בסבון מצק או במשחת סבון. השמוש בסבון סבון אלו פרוץ באסור ממחוק, כמובא לעיל במלאכה כ"ט⁴⁴.

מתירים להשתמש בסבון נוזלי דליל. ראה פרטים נוספים בענינו רחצה בשבת להלן בהלכה ס"ד.

השמוש במשחות מכל סוג שהוא, כגון: משחת שנים, נעלים⁴⁵, בלים, ידים ועוד, אסור בשבת. כמו כן, אסור להשתמש בשבת בשעווה, בחלב או בחמרים אחרים כדי לסתם חורים וכדומה⁴⁶.

בשעת מחלה או פציעה יש להתעזר עם רב כיצד לנהוג במשחות רפואיות, כי אסור למרחו באפן הרגיל.

כפוס בגדים וצחצוח נעלים

לח. הכפוס והגהוץ אסורים ואין להרטיב בגד במים בשבת, ראה לעיל מלאכה י"ג - מלאכת "מלבן"⁴⁷. כמו כן, אין להשרות בשבת במים חתולים לא-נקיים של תינוקות וכדומה.

לט. אין להסיר פתם מבגד.

אם יש על הבגד טיט או לכלוך לח מתר להסירו בצפרן, אם ישאר פתם בבגד וכונתו רק להסיר את הטיט ולא לנקות את הבגד לגמרי. אין לשפשף את מקום הלכלוך.

אם הטיט יבש לא יסירו כלל⁴⁸.

מ. אין לנער אבק מבגד שמקפידים על נקיונו. לכן, יש להניח בשבת את הבגדים והכובע במקום שלא יפלו ויתלכלכו מאבק. קזים חשש שאם הם יפלו, האדם עלול לנקותם ולעבר על אסור-שבת⁴⁹.

מא. אסור לסחט או לנער בגד או בד מהמים הספוגים בהם⁵⁰.

אין לתלות בשבת פבסים ליבוש. אם בגדים התרטבו בשבת, אסור לתלות אותם כדי שיתייבשו, אפלו במקום שבני אדם אינם רואים זאת⁵¹.

פבסים שהיו רטבים בבניסת השבת, אין לטלטלם כלל ואפלו אם יבשו במשך השבת. המדבר הוא בכבסים שבבניסת השבת היו רטבים בשעור של "טופח על מנת להטפוח", כלומר שאם הם יגעו בדבר אחר הם ירטיבוהו⁵².

מב. קפול טלית או בגדים תלוי בפריטים הלכתיים רבים. אין לקפלים בשבת אלא אם כן מתקיימים כל התנאים המובאים בהלכה. יש המתירים לקפלים שלא כדרך קפולם הראשון כלומר, שלא באפו שבו הם היו מקפלים קודם⁵³.

מג. אין לשים בשמים או מי בשם על בגד, כי אסור בשבת להוליד ריח בבגדים⁵⁴.

מד. אין לצחצח נעלים בשבת ואפלו בלי משחה⁵⁵.

שמוש באור ובמכשירים

מה. אסור להדליק או לכבות, להגביר או לעימם אור בשבת. כמו כן, אסור להפעיל, לוסת או להפסיק (לכבות) בשבת מכשירי חשמל וכדו'. האסור כולל את כל סוגי מכשירי החשמל (כולל מכשירים הפועלים על-ידי סוללות-בטריאות), כלי-רכב, טלפון ואת כל סוגי המכשירים הפועלים על-ידי סולר, גז, גפס ועוד. אין לפתח בוילר או הסקה מרפזית בשבת.

מפאת רבוי המכשירים החשמליים ושמושם הנפוץ בימות החל, ראוי מאד לשים לב שלא להכשיל בהם בשבת, כגון, להזהר שלא לעבר דרך דלת אוטומטית שהעובר מפעיל את פתיחתה ועוד. כאמור לעיל, מכשירי חשמל שונים, כגון תנורים פועלים

על ידי טרמוסטוט. לכן, יש להזהר לא לעשות פעולות העלולות להפעיל או להפסיק את המכשירים.

אסור להפעיל (למלאות) שעון, מפל סוג שהוא. כמו כן, לא מכונים שעון בשבת⁵⁶. הלחיצה על לחצני (כפתורי) שעון חשמלי (דיגיטלי או אחר) הפועל באמצעות חשמל או סוללות אסורה בהחלט.

מו. אין להשמיע קול בכלי נגינה, ברעשן, במשרוקית, בפעמון וכדומה⁵⁷. אין למחא פנים בשבת, אלא אם כן הוא עושה זאת בשנוי (כלאחר-יד) כגון, שמוחא את כף היד על גב היד השנייה⁵⁸.

כתיבה, מחיקה והדבקה

מז. אסור לכתב בשבת⁵⁹. האסור כולל גם ציור⁶⁰, צביעה⁶¹, שרטוט, הטבעת חותמת, חריטה⁶² ועוד. הכתיבה אסורה על כל חמר ואפלו על חול, אבק, אדים שעל השמשה, כתיבה במשקאות על השלחן ועוד⁶³.

מח. גם המחיקה אסורה בשבת⁶⁴. ראה פרטים נוספים במלאכות ל"ב, ל"ג - מלאכות כותב ומוחק.

אין לחתוך או לשבר, ביז או בכלי, עוגות ומאכלים אחרים שכתובים עליהם אותיות (יש מחמירים גם בצירים). לדעת המשנה-ברורה אם האותיות אינן עשויות מחמר אחר, אלא הן שקועות או בולטות בבצק של העוגה, מתר לחתוך או לשבר אותן. החזון איש מחמיר גם באפן זה⁶⁵.

אם נטפו חלב או שענה וכדו' על אותיות, אין להסירם בשבת⁶⁶.

מט. אסור להדביק⁶⁶, לפסל ולכיר בחמר, בפלסטלינה ובכל חמר אחר⁶⁷, כמו כן, לא מצלמים ולא מפתחים פילם בשבת.

תפירה, גזירה וקריעה

נ. אסור לתפר, למתח חוט תפירה שנתרפה בבגד, להתיר תפרים או לגזור⁶⁸. אסור לחתוך בדים ונירות, וכן אסור לחתוך ניר לשרותים⁶⁹. לגבי פתיחת אריזות ושקיות ראה לעיל הלכות ל"ב-ל"ג. וראה לעיל במלאכות י"ט, כ, כ"ג, כ"ד - מלאכות אורג, פוצע, תופר, קורע ומחתך.

נא. נירות או חמרים אחרים, שהדבקו זה לזה בכונה שיהיו מחברים, אסור להפרידם⁷⁰.

אסור מן התורה לחתוך בשבת את ראשי הדפים המחברים של ספרים, כתבי-עת וכדומה, במקרה שהם לא היו חתוכים מלפני השבת⁷¹.

נב. שְׂרוּף או חוּט הַתְּחוּבִים בְּבָגֵד סָבִיב הַצּוֹאֲרוֹן או הַשְּׂרוּוֹל וְכַדוּמָה, אִם הֵם תְּחוּבִים בַּחוּרִים שֶׁבִּין חוּט לַחוּט בְּאָרִיג עֲצָמוֹ, אֲסוּר לְמַתַּח אוֹתָם וּלְהַדְקֵם בְּשֶׁבֶת, כִּי דָבָר זֶה דוּמָה לְתוּפֵר. הַדָּבָר שֶׁכִּיחַ בְּבָגְדֵי צֶמֶר, בְּבָגְדֵי תִינוּקוֹת, בְּכוּבְעִים שֶׁל תִּינוּקוֹת וְעוֹד. רַק בְּמִקְרָה שֶׁהַחוּטִים עוֹבְרִים בְּנִקְבֵים רְחִיבִים בְּמִקְצֵת וּשְׁפֵת הַנִּקְבִים תַּפְוּרָה מִסָּבִיב, מִתֵּר לְהַדְקֵם⁷².

קְשִׁירָה וְהַתֵּרָה

נג. אֵין לְקַשֵּׁר קֶשֶׁר בְּשֶׁבֶת, וְכֵן אֵין לְהַדְקֵ קֶשֶׁר שֶׁנִּתְרַפְּהָ⁷³. מִתֵּר לַעֲשׂוֹת עֲנִיבָה (צוּרַת קֶשֶׁר) בְּשֶׁבֶת. עֲנִיבָה שֶׁעַל גְּבִי קֶשֶׁר אֶחָד (שְׂאִינוּ כְּפוּל) מִתֵּר לַעֲשׂוֹתָהּ, רַק אִם בְּדַעְתּוֹ לְהַתִּירָה בּוֹ-בַיּוֹם.

נד. קֶשֶׁר שֶׁאֲסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ בְּשֶׁבֶת, אֲסוּר גַּם לְהַתִּירוֹ⁷⁴, רְאֵה לְעִיל מְלָאכּוֹת כ"א, כ"ב - מְלָאכּוֹת קוֹשֵׁר וּמַתִּיר.

אִם עֲנִיבָה שֶׁנַּעֲשֶׂתָה בְּשֶׁרוּכֵי הַנַּעֲלִים, הַסֵּתֶבֶכָה מֵאַלְיָה וְנַעֲשֶׂתָה לְקֶשֶׁר, מִתֵּר לְהַתִּיר קֶשֶׁר זֶה בְּשֶׁבֶת, כְּדֵי לְחַלֵּץ אֶת הַנַּעַל מֵהַרְגֵל⁷⁵.

נה. שְׂרוּף או סָרֵט וְכַדוּמָה שֶׁשֶׁמְטוּ מִבָּגֵד או מִנַּעַל, מִתֵּר לְחִזּוֹר וּלְהַשְׁחִיל אוֹתָם בְּשֶׁבֶת, רַק כְּאִשֶּׁר מִתְקַיְמִים הַתְּנָאִים הַבָּאִים:

א. שֶׁהֵם הָיוּ בְּנַעַל או בְּבָגֵד לְכַנִּי הַשֶּׁבֶת.

ב. שֶׁאֲפֹשֶׁר לְהַשְׁחִיל אוֹתָם לְלֹא טְרַח, כְּגוֹן, שֶׁהַנִּקְבִים רְחִיבִים.

ג. שְׂאִינוּ רְגִילִים לְתַפֵּר או לְקַשֵּׁר קֶשֶׁר שֶׁל קִימָא לְאַחַר הַהַשְׁחֵלָה, בְּסוּף הַשְּׂרוּף או הַסָּרֵט.

בְּנַעַל או בְּבָגֵד חֲדָשִׁים, שֶׁלֹּא הָיָה בָּהֶם שְׂרוּף מְעוּלָם, אֲסוּר לְהַשְׁחִיל⁷⁶.

שְׂקִילָה וּמְדִידָה

נו. אֵין לְשַׁקֵּל או לְמַדֵּד בְּשֶׁבֶת.

כְּאִשֶּׁר הָאָדָם מְמַלֵּא כָּלִי שֶׁמְסַמְנֹת בּוֹ מְדוּת, לֹא יִדְיֵק בְּמְדִידָה אֶלָּא יוֹסִיף מְעַט או יִגְרַע מְעַט מִהַמְדָּה הַמְסַמְנֶת⁷⁷. בְּכָלִי הַמֵּיחָד לְמְדִידָה אֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׁ כָּלִל. כְּמוֹ כּוֹ, אֲסוּר לְשַׁקֵּל בְּשֶׁבֶת בְּמִשְׁקָל או בְּמֵאזְנִים, גַּם כְּאִשֶּׁר הוּא אֵינוֹ מְדִיֵק בְּמִשְׁקָל⁷⁸.

מִתֵּר לְמַדֵּד בְּשֶׁבֶת מְדִידָה שֶׁל מְצוּהָ כְּגוֹן לְמַדֵּד גְּבִיעַ אִם הוּא מְכִיל כְּמוֹת "רְבִיעִית" הַדְּרוּשָׁה לְצַרְף קְדוּשָׁה וְכַדוּמָה. מִתֵּר גַּם לְמַדֵּד מְדִידוֹת שׁוֹנוֹת לְצַרְף אָדָם חוּלָה, כִּי הָעֵסוּק בְּרַפּוּאָתוֹ נַחֲשֵׁב לְמַצְוָה⁷⁹.

בְּנִיָּה וּפְרִישַׁת כְּסוּיִים

נז. אֲסוּר לַעֲשׂוֹת בְּשֶׁבֶת פְּעֻלוֹת הַקְּשׁוּרוֹת לְבִנְיָה, כְּגוֹן: חֲפִירָה או יְשׁוּר בְּקַרְקַע, יְצִיקַת מְלֵט, בְּנִיַת קִירוֹת, תְּקִיעַת מִסְמְרִים, קְדִיחַת חוּרִים וְהַרְפַּבְת דְּלָתוֹת וְחִלּוּנוֹת.

גם הריסת מבנים, הוצאת מסמרים ממקומם, עשיית כלים או תקונים אסורות בשבת. ראה לעיל במלאכות ל"ד, ל"ה - מלאכות בונה וסותר.

נח. אין פורשים בשבת כסויים ואהלים (כולל פריסת כסויים להגנה מפני שמש, גשם, ויתושים וכדומה). האסור קיים גם באשר לכסוי הפרוש מלמעלה אין מחצות מצדדיו⁸⁰.

אם הכסוי (הסוכה) היה פרוש לשם גג, מלפני השבת, ברחב טפח לפחות, מתר להמשיך לפרש כסוי זה בשבת. עבי הכריכה של הכסוי המקפל או המגלגל אינו נכלל במדה זו וצריך שיהיה מלבדו טפח הפרוש לשם גג⁸¹.

נט. אסור להקים או לפרש בשבת מחצות, גם ללא כסוי מלמעלה, באשר המחצה דרושה מבחינה הלכתית, כגון, באשר היא משמשת כמחצה של רשות-היחיד וכדומה. כמו כן, אסור להקים מחצה דרך קבע, כגון באשר היא קשורה מלמעלה ומלמטה.

מחצה או כסוי שאסור לעשותם בשבת, אסור גם לסתר או לפרק אותם⁸². אין משתמשים במטריה בשבת⁸³. את הגגון לעגלת התינוק יש לחבר לפני כניסת השבת.

ס. אסור להסיר (לפרק) דלת או חלון ממקום חבוים. דלת או חלון שהוסרו ממקום חבוים, אסור להחזיר אותם בשבת למקומם. כמו כן, אסור לפרק ידית של דלת או של חלון, וכן אם היא התפרקה אסור להחזירה בשבת למקומה.

טאטוא ורצפה ושטיפתה

סא. אין לטאטא בשבת מקום שאינו מרצף, כי הטאטוא עלול לגרום למלוי גמות ולישור הקרקע. אם רב בתי המקום אינם מרצפים, אין לטאטא בשבת אפלו מקום מרצף⁸⁴.

במטאטא קש או במטאטא קשה שיש בו חשש לשבירת הקיסמים אין לטאטא, אפלו מקום מרצף⁸⁵. אין לשטף את הרצפה במים בשבת⁸⁶.

הטיפול בגוף (תספורת, גזיזת צפרניים, אפור וסרוק שעור)

סב. אסור בשבת להסתפר, להתגלח או לתלש שערות. האסור קיים אפלו באשר הוא תולש שערות בידו, בלי עזרת מספרים או כלי אחר⁸⁷.

אסור לגזו צפרניים בשבת. האסור קיים גם באשר הוא מסיר את הצפרניים בידו או מכרסם אותן בשניו⁸⁸.

אסור לתלש את פסות העור שנקלפו סביב הצפרניים וכדומה⁸⁹.

אין לצבֵעַ אֶת הַפְּנִים, הַשְּׂפָתִים, הַעֵינַיִם וְהַצַּפְרָנִים בְּחִמְרֵי אֶפְסוֹר.⁹⁰

סג. אין מְסַתְּרִים בְּשַׁבָּת, כְּמוֹ בַיּוֹם הַחַל. מִתֵּר רַק לְתַקֵּן מַעֲט אֶת הַשַּׁעַר בְּמִבְרַשֵּׁת רַבָּה, שְׂאִינָה מִשִּׁירָה שְׁעָרוֹת. מִיַּחְדִּים לְשַׁבָּת מִבְּרַשֵּׁת רַבָּה מִיַּחְדָּת, שְׂאִין מִשְׁתַּמְשִׁים בָּהּ בַּיּוֹמוֹת הַחֹל.⁹¹

אֶסוּר לְקַלֵּעַ צְמוֹת אוֹ לְהַתִּיר קְלִיעַת צְמוֹת בְּשַׁבָּת. הַקְּלִיעָה אֶסוּרָה גַּם כְּאִשֶּׁר הִיא נְעִישִׁית בֵּיד בְּלִי מְסָרֵק.⁹² כְּמוֹ כּוֹ, אֶסוּר לְסַלֵּסל אֶת הַשַּׁעַר בְּשַׁבָּת. "שְׁבִיל" בְּשַׁעֲרוֹת מִתֵּר לַעֲשׂוֹתוֹ רַק בֵּיד וְלֹא בְּאִמְצָעוֹת מְסָרֵק אוֹ מִבְּרַשֵּׁת.⁹³

רְחֻצָּה

סד. בְּשַׁעַת רְחֻצָּה יֵשׁ לְהִזְהָר שְׁלֹא לְסַחֵט אֶת הַשַּׁעַר.

אֶסוּר לְרַחֵץ בְּשַׁבָּת אֶת כָּל הַגּוּף אוֹ אֶת רַבּוֹ בְּמֵי חַמִּים. מֵיִם שֶׁחַחֵם שְׁלֵחָה נִשְׂאָר מִלְּפָנֵי הַשַּׁבָּת מִתֵּר לְרַחֵץ בְּהֵם פְּנִים, יָדַיִם וְרַגְלָיִם. אוּלָם מֵיִם שֶׁהִתְחַמְּמוּ בְּשַׁבָּת אֶסוּר לְהִתְרַחֵץ בְּהֵם כְּלָל.⁹⁴

מִתֵּר לְרַחֵץ אֶת גּוּפוֹ בְּמֵי קָרִים, אִךְ מוּבָא בְּסַפְרֵי הַפּוֹסְקִים שֶׁנוֹהֲגִים לֹא לְרַחֵץ בְּשַׁבָּת אֶת הַגּוּף בְּמֵיִם, כִּי עֲלוּלִים לְסַחֵט אֶת הַשַּׁעַר.⁹⁵
אֶסוּר שְׁמוּשׁ בְּסַבּוֹן מְצָק אוֹ בְּמִשְׁחַת סַבּוֹן הוּבָא לְעִיל בְּהִלְכָה ל"ז.
הַשְּׂחִיחָה⁹⁶ וְהַרְחֻצָּה בְּיָם אוֹ בְּבִרְכָה אֶסוּרוֹת בְּשַׁבָּת.

טְפוּל בְּתִינוּק

סה. הַטְּפוּל בְּתִינוּק כְּרוּךְ בְּפַעֲלוֹת רַבּוֹת שֶׁבַעֲשִׂיתוֹ עֲלוּלִים לְהַכְשִׁיל בְּאֶסוּר שַׁבָּת, כְּגוֹן: רְחִיצָה, הִכָּנַת וְחַמוּם אֲכָל, פְּעֻלוֹת רְפוּאָה וְעוֹד. לְכֹן, חָשׁוּב מְאֹד לְלַמֵּד כִּיצַד מְטַפְּלִים בְּתִינוּק בְּשַׁבָּת בְּדַרְכֵיִם הַמִּתְרֹות. מְצוּיוֹת חוֹבְרוֹת מִיַּחְדָּוֹת שֶׁבָּהֶן מְכַרְטוֹת הַלְכוֹת וְעֲצוֹת מַעֲשִׂיּוֹת, כִּיצַד לְטַפֵּל בְּתִינוּק בְּשַׁבָּת.

בַּעַת הַשְּׁמוּשׁ בְּצִמְרָן-גֶּפֶן בְּשַׁבָּת יֵשׁ לְהִזְהָר מִסַּחֲיטָה וְאִין לְמַרְחַ בּוֹ נוֹזְלִים. יֵשׁ לְשַׂאֵל רַב אִם מִתֵּר לְהַדְבִּיק אוֹ לְפַתַּח בְּשַׁבָּת חַתּוּלִים חֹד-פַּעֲמִיִּים שֶׁקְצוּוֹתֵיהֶם נִדְבָּקִים.

דִּינֵי רְפוּאָה בְּשַׁבָּת

סו. דִּינֵי רְפוּאָה בְּשַׁבָּת הֵנָּם רַבִּים מְאֹד.⁹⁷ הַדִּין עֲלוּל לְהַשְׁתַּנּוֹת מִמְקָרָה לְמְקָרָה. כְּאִשֶּׁר יְדוּעַ מֵרֹאשׁ שְׁקִימָת בְּעִזָּה רְפוּאִית, יֵשׁ לְהַתְיַעֵץ עִם רַב, לְאַחַר שְׁמִיעַת הַחֹרְאוֹת הַרְפוּאִיּוֹת, וּלְקַבֵּל מִמֶּנּוּ הַדְּרָכָה כִּיצַד לְנוֹהַג בְּשַׁבָּת.
נִצְנוֹ בְּאִפְסוֹ כְּלָלִי, אֶת הַדְּרָגוֹת הַשּׁוֹנוֹת שֶׁל הַחֹלִי:

פקוח נפש: לצרף פקוח נפש (כלומר, עשית פעולות לצרף הצלת חיי אדם) מחללים את השבת.

גם ספק סכנה נחשב כפקוח נפש⁹⁸. קביעת מצב זה מסורה ללב של האדם, כְּאִשֶׁר הוּא רוֹאָה בְּאֵפוֹ כִּנְה וּמְצִיאוֹתַי שֵׁשׁ בְּעֵינַי סִכְנַת חַיִּים אוֹ חֵשֶׁשׁ סִכְנָה.

חכמינו זכרונם לברכה למדו אותנו על מקרים נוספים שיש בהם פקוח נפש ונתן לקבל עליהם הוראות מפי מורי הוראה.

כְּאִשֶׁר הִדְבֵּר אֵינּוּ מִשְׁהָה אוֹ מַעֲבָב אֶת פְּעֻלוֹת הַהַצְלָה אוֹ הַרְפוּי, יֵשׁ לְהִשְׁתַּדֵּל לְמַעַט, כְּכֹל הָאֲפֻשֶׁר, בְּעֵשִׂית פְּעֻלוֹת חֲלוּל שֶׁבֶת.

חולה שאין בו סכנה: מי שנפל למשכב או שהוא סובל מכאבים עד שנחלש כל גופו ולא נשקפת סכנה לחייו, נקרא: חולה שאין בו סכנה.

לחולה שאין בו סכנה מתר לקחת תרופות.

תינוק, דינו כחולה שאין בו סכנה, ומתיר לעשות עבורו את הפעולות שמותר לעשות עבור חולה שאין בו סכנה, אם יש לתינוק צרף בהן.

מחוששים - מקצת חלי: אדם שחש כאבים קלים ככאב גרון או כאב ראש וכדו' אסור לו לקחת תרופות.

אם הכאבים חזקים עד שהוא נאלץ לשכב במטה או שכל גופו נחלש מחמת הכאבים - דינו כחולה שאין בו סכנה, כמובא לעיל.

הוצאת דם: אסור להוציא דם מהגוף בשבת.

עשית חבורה (פצע) ונאפלו באפן שהדם נצרך מתחת לעור, ואינו יוצא לחוץ - אסורה. כמו כן, אסור ללחץ על פצע כדי שיצא ממנו דם.

טפוס ושמוש באילנות

סז. אין לטפס על אילן או להשתמש בו, כגון: להניח עליו או לקחת ממנו חפצים, לטפס על סלם הנשען על העץ וכדומה⁹⁹. אסור בשבת להשתמש גם ב"צדי האילן", כגון, להשתמש בניתד התקוע באילן. מתיר להשתמש ב"צדי-צדדים" של אילן, כגון אם נעוץ ניתד באילן ועליו תלוי סל, מלפני שבת, מתיר לשים או לקחת חפצים מהסל, אך אין לקחת את הסל עצמו¹⁰⁰.

אין להניח על אילן לפני השבת חפצים שמותר להשתמש בהם בשבת, כי חוששים שיוריד אותם מן האילן בשבת, כדי להשתמש בהם¹⁰¹.

סח. מתיר לנגע באילן, ובלבד שהעץ לא יזוז מחמת הנגיעה¹⁰². אם העץ חזק ואינו זז בתוצאה מן שאדם נשען עליו, מתיר להשען עליו, אבל אין להשען עליו בחזקה. לאדם שיש כחו, אסור להשען על העץ, כי מכיון שיש כחו השענותו נחשבת כהשתמשות בעץ¹⁰³.

על עץ חלש, שזז כאשר נשענים עליו, אסור להשען.

עבודות שָׂדֶה וְגֵנָה

ט. אָסוּר לְבַצֵּעַ עֲבוּדוֹת גֵּנָה וְשָׂדֶה, כְּגוֹן: חֲרִישָׁה, זְרִיעָה, הַשְּׂקָאָה, עֲדוּר, נְכוּשׁ, קִטְיָף, עֲקִירַת עֲשָׂבִים, עָלִים וְעֲנַפִּים, רְסוּס, כְּסוּי מִשְׁתַּלּוֹת וְאֵת יִתְרַת הַפְּעֻלוֹת הַנִּעֲשוּׂוֹת בְּשַׂרְקָע, בְּצַמְחִים אוֹ בְּאֵילָנוֹת. רָאָה לְעִיל בְּמִלְאָכוֹת "חֹרֶשׁ", "זֹרְעִי", "קוֹצֵר", "מַעְמֵר", וְ"דָשׁ" (מִלְאָכוֹת א'-ה') אֵת הָאֲסוּרִים הַשְּׂוֹנִים בְּעֲנַן זֶה¹⁰⁴. אֵת כָּל הַפְּעֻלוֹת הַנִּי"ל אָסוּר לַעֲשׂוֹת גַּם בְּעֲצִיצִים.

אָסוּר לְטַלְטֵל עֲצִיצִים עִם צְמָחִים, הָעוֹמְדִים עַל הַשַּׂרְקָע מִמְּקוֹם לְמְקוֹם וְכוּ, אָסוּר לְקַחַת עֲצִיץ שְׂאִינוֹ עוֹמֵד עַל שַׂרְקָע וְלָשִׁים אוֹתוֹ עַל גְּבִי הַשַּׂרְקָע¹⁰⁵.

טוֹב לְהַחְמִיר לֹא לְאָכַל בְּגֵנָה בְּשַׁבָּת, אִם בְּשַׁעַת הַסְּעוּדָה מִשְׁתַּמְּשִׁים בְּמִים, כִּי קִשָּׂה לְהַזְהִיר שְׂלֵא יִפְלוּ מִים עַל הַשַּׂרְקָע¹⁰⁶.

מִתֵּר לְלַכֵּת עַל גְּבִי עֲשָׂבִים בְּשַׁבָּת, אִךְ יִזְהַר שְׂלֵא לְרוּץ אוֹ לְלַכֵּת מֵהָר עַל גְּבִי עֲשָׂבִים גְּבוּהִים, כִּי הֵם יִתְלָשׁוּ אֲנָב רִיצָתוֹ¹⁰⁷.

ע. פְּרוֹת שְׁנִשְׂרוּ מֵאֲלֵיהֶם מֵהָאֵילָן בְּשַׁבָּת, אָסוּרִים בְּטַלְטוּל וּבִבְאֻכְיָלָה, בְּמִשְׂדֵּךְ כָּל הַשַּׁבָּת. הַפְּרוֹת וְהִירְקוֹת הַנִּמְצָאִים בְּשַׁבָּת בְּגֵנוֹת אוֹ מִתַּחַת לְאֵילָנוֹת אָסוּרִים בְּטַלְטוּל וּבִבְאֻכְיָלָה, כִּי חוֹשְׂשִׁים שְׂמָא הֵם נִשְׂרוּ בְּשַׁבָּת¹⁰⁸. אִם זְדוּעַ שְׁהַפְּרוֹת נִשְׂרוּ לִפְנֵי הַשַּׁבָּת מִתֵּר לְלָקֵט אוֹתָם אֶחָד אֶחָד וּלְאָכְלָם (יֵשׁ לְבָרֵר בְּמִקְרָה זֶה אֵת דִּינֵי הַפְּרִשְׁתֵּי תְרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת בְּשַׁבָּת - לְהִלְךְ פֶּרֶק ל"ו), אֲבָל אָסוּר לְאֶסֶף כַּמָּה פְּרוֹת בְּיַחַד כִּי הַדָּבָר כְּרוּף בְּאֲסוּר "מַעְמֵר" (רָאָה לְעִיל מִלְאָכָה ד').

אִין לָשִׁים בְּשַׁבָּת פְּרָחִים בְּמִים וְאִין לְהוֹסִיף אוֹ לְהַחְלִיף מִים בְּאַגְרִטָל אוֹ בְּכָלִי שְׁעוֹמְדִים בּוֹ פְּרָחִים¹⁰⁹.

אָסוּר צִידָה, רִכִּיבָה וְנִסְיָעָה בַּעֲגָלָה

עא. אָסוּר לְצוּד בְּעָלֵי חַיִּים בְּשַׁבָּת. הָאָסוּר כּוֹלֵל הֵן צִידַת בְּעָלֵי חַיִּים שְׂמִקְבָּל לְצוּד אוֹתָם בְּיַמֵּי חַל, כְּגוֹן: צְפָרִים, חִיּוֹת וּבְהֵמוֹת, וְהֵן צִידַת תְּרָקִים וְכדוֹ'.

אָסוּר לְרַכֵּב עַל סוּס אוֹ עַל כָּל בְּהֵמָה אַחֲרַת בְּשַׁבָּת וְכוּ אָסוּר לְנִסְעַ בַּעֲגָלָה הִרְתוּמָה לְבַעַל חַיִּים.

אָסוּר עֲבוּדָה בְּבַעֲלֵי חַיִּים - "שְׁבִיתַת בְּהֵמָתוֹ"

עב. אָסוּר לְהִנְהִיג בְּהֵמָה (גַּם כְּאֲשֶׁר הִבְהֵמָה אֵינָה שְׂלוֹ) בְּשַׁבָּת בְּיַד, בְּמִקְל אוֹ עַל יְדֵי הַשְּׂמַעַת קוֹל וְכדוֹ' אִם עַל-יְדֵי כֶּף הַבְּהֵמָה תַּעֲשֶׂה אַחַת מִלִּיט הַמִּלְאָכוֹת הָאֲסוּרוֹת בְּשַׁבָּת. אָסוּר זֶה נִקְרָא: "אָסוּר מְחַמְרִי".

הָאֲדָם חַיֵּב לְהַשְׂמִיר שְׂלֵא תַעֲשֶׂה אַחַת מִלִּיט הַמִּלְאָכוֹת עַל יְדֵי בַעַל חַיִּים שְׂבַבְעָלוֹתוֹ, גַּם כְּאֲשֶׁר הוּא עֲצָמוֹ אֵינוֹ גוֹרֵם לַעֲשִׂיַת הַמִּלְאָכָה. דִּין זֶה נִלְמַד מֵהַפְּסוּק: "לְמַעַן יְנוּחַ שׁוֹרְךָ וְחִמּוֹרְךָ" (שְׁמוֹת כג, יב).

”וּכְבֹדְתוֹ מַעֲשוֹת דְרָכֶיךָ, מִמְּצֵא חֲפָצֶךָ וְדָבָר דְבָר”

עג. חֲכַמֵּינוּ זְכוֹרֵנוּס לְבָרְכָה הוֹסִיפוּ בְשֶׁבֶת מִסְפַּר אֲסוּרִים נוֹסְפִים. הַמְּטָרוֹת שֶׁל אֲסוּרִים אֵלּוּ הוּ: לְהַרְחִיק אֶת הָאֲנָשִׁים שֶׁלֹּא יִכְשְׁלוּ בְּאֲסוּרֵי תוֹרָה, לְיַחַד אֶת הַשֶּׁבֶת וּלְהַבְדִּילָהּ מֵעֶסְקֵי חֲלוֹן הַמַּפְרִים אֶת מְנוּחַתוֹ הַרוּחָנִית וְהַגְּשָׁמִית שֶׁל הָאָדָם, לְכַבֵּד אֶת הַשֶּׁבֶת כַּיּוֹם שֶׁל קִדְשָׁהּ וְעוֹד.

בְּדַבְרֵי יִשְׁעִיָה הַנְּבִיא (יִשְׁעִיָה נח, יג-יד) נֹאמֵר:

”אִם תֵּשִׁיב מִשֶּׁבֶת רְגְלֶךָ, עֲשׂוֹת חֲפָצֶךָ בַּיּוֹם קִדְשִׁי,

וְקִרְאתָ לַשֶּׁבֶת עֲנֵג, לְקִדּוֹשׁ ה' מְכַבֵּד,

וּכְבֹדְתוֹ מַעֲשׂוֹת דְרָכֶיךָ מִמְּצֵא חֲפָצֶךָ וְדָבָר דְבָר.

אִז תִּתְעַנֵּג עַל ה' וְהִרְפַּבְתִּידָּ עַל בְּמַתִּי אֶרֶץ

וְהֵאֲכִילְתִּידָּ נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִידָּ כִּי פִי ה' דְּבָר”.

מִדַּבְרֵי הַנְּבִיא נִלְמְדִים שֶׁלִּשָׁה עֲנִינִים, שְׁיֵשׁ לְשֹׁמֵר עֲלֵיהֶם בְּשֶׁבֶת:

(א) ”מַעֲשׂוֹת דְרָכֶיךָ”,

(ב) ”מִמְּצֵא חֲפָצֶךָ”,

(ג) ”וְדָבָר דְבָר”.

לְעֲנִינֵים אֵלּוּ קָרָאוּ חֲכַמֵּינוּ זְכוֹרֵנוּס לְבָרְכָה: ”עֲבָדִין דְּחַל” כְּלוֹמֵר, מַעֲשִׂים וְעִסְקִים שֶׁל יְמֵי חַל הָאֲסוּרִים בְּעֲשִׂיָהּ בְּשֶׁבֶת.

”מַעֲשׂוֹת דְרָכֶיךָ”

עד. בְּאֲסוּר ”מַעֲשׂוֹת דְרָכֶיךָ” כָּלוּל שֶׁלֹּא יְהִיָה הַלוֹכוֹ שֶׁל הָאָדָם בְּשֶׁבֶת כְּהַלוֹכוֹ בַּיּוֹם חַל, כְּלוֹמֵר, שֶׁלֹּא יְרוּץ וְשֶׁלֹּא יִפְסַע פְּסִיעָה גִּסָּה. בַּיּוֹם חַל דְּרָכּוֹ שֶׁל הָאָדָם לְמַהֵר וְלָרוּץ לְעֶסְקֵי, בְּשֶׁבֶת שֶׁנֹּאמֵר בָּהּ: ”וּכְבֹדְתוֹ מַעֲשׂוֹת דְרָכֶיךָ”, עֲלֵינוּ לְכַבֵּדָהּ וְלֹא לָרוּץ. נִעְרִים הַמְּתַעַנְנִים מְרִיצָה וּמְקַפֵּיצָה, מִתֵּר לָהֶם לַעֲשׂוֹת זֹאת בְּשֶׁבֶת¹¹⁰.

”דְרָכֶיךָ” אֲסוּרִים - אֲבָל דְרָכֵי שְׂמִים מִתְרִים. לָכוֹ, מִתֵּר לָרוּץ לְדַבְרֵי מִצְוָה, לְתַפְלָהּ וּלְלַמּוּד תּוֹרָה.

”מִמְּצֵא חֲפָצֶךָ”

עה. אֲסוּר לְעֶסֶק בְּשֶׁבֶת בְּמִסְחָר. הָאֲסוּר חַל בִּין עַל הַקּוֹנָה וּבִין עַל הַמוֹכֵר. כְּמוֹ כּוֹ, אֲסוּר לְשָׂכַר חֲפָצִים אוֹ לְהִשְׁכִּירָם לְאַחֲרִים, לְשָׂכַר פּוֹעֲלִים (אֲפֵלוּ כַּאֲשֶׁר אֵינוּ מְדַבְּרֵי עִמָּם בְּשֶׁבֶת עַל תְּשׁוּלוּם) וְכַדּוּמָה¹¹¹.

אֲסוּר לְאָדָם לְעַבֵּר בְּשִׂדּוּתֵינוּ, בְּחִנּוּתוֹ אוֹ בְּיִתְרֵי נִכְסָיו, אִם הַדְּבָר נִכָּר שֶׁהוּא בּוֹדֵק מֵה יֵשׁ לְתַשּׁוּן בָּהֶם אוֹ לְקַנּוּת עֲבוּרָם לְאַחַר הַשֶּׁבֶת.

אסור ללכת בשבת למקום שנוכח שהולכים אליו כדי לעשות בו, לאחר צאת השבת, פעלה שאסור לעשותה בשבת. כגון, ללכת לתחנת אוטובוס כדי לנסע משם במוצאי שבת, ללכת למקום העבודה כדי להתחיל לעבד שם במוצאי שבת וכדומה¹¹².

עו. מטעם "ממצוא חפצך" אסור לאדם לעיין בחשבונותיו ולחשב אותם, לקרא בעתונות מקצועיות או במודעות מסחריות וכדו'.

אסור להקנות לאחרים או לקנות לעצמו חפץ בשבת על-ידי מעשה קנין, גם בלי תשלום כספי.

אין לתת מתנות בשבת, כי הדבר דומה למקח וממכר. לצרף שבת ולצרף מצוה מתר לתת מתנות¹¹³. אין לתת מתנות לנער בר-מצוה וכדו' בשבת. מן הראוי להתיעץ עם אדם בקי בהלכה כיצד לנהג בענין זה.

עז. "חפציד" אסורים - אבל חפצי שמים מתירים. לכו, מתר לנדב צדקה בשעת העליה לתורה בבית הכנסת (את הפסוק לצדקה נותנים לאחר השבת) וכו, מתר לחשב בעל-פה חשבונות של מצוה¹¹⁴.

"דבר דבר"

עח. אין לדבר על דברים שאסור לעשותם בשבת, כגון על נסיעה שהאדם יסע לאחר השבת, על פתיבה, על קניית סחורה ועל מלאכות אחרות¹¹⁵.

עט. דבור בעניני עסקיו אסור, אבל הרחור בעסקים, בלא דבור, מתר. אף משום ענג שבת, מצוה שהאדם לא יתרחק בעסקיו בשבת ויחוש כאלו כל מלאכתו עשויה, וכך נאמר במכילתא בפרשת יתרו: "ששית ימים תעבד ועשית כל מלאכתך" (שמות כ, ט) וכי אפשר לאדם לעשות כל מלאכתו בששית ימים? אלא שבת (בשבת), כאלו כל מלאכתך עשויה¹¹⁶.

משום ענג שבת אין לספר בשבת דברים שיצטרו את שומעם. יש להקדיש את השבת ללמוד התורה ולמעט בדבורים בטלים. בעסקר מטל חיוב זה על אנשים העוסקים במשך ימות השבוע בפרנסתם, עליהם להשתדל מאד להקדיש את יום השבת ללמוד ולהתעלות בתורה¹¹⁷.

טחה יתרה

פ. מטעם "עבדין דחל" אין לטרוח בשבת טרחה יתרה ולבצע עבודות קשות, אף על פי שהפעלות עצמן אינן מלאכות האסורות בשבת. בכלל אסור זה כלולים נשיאת משאות כבדים ואסוף פרות שהתפגרו בחצר לתוך סל וכדומה. מתר ללקט את הפרות רק מעט מעט ולאכלם, מבלי לשים אותם בתוך סל. אם הפרות נפלו במקום

אֶחָד מִתֵּר לְשֵׁים אוֹתָם בְּסֵל, אוֹלָם אִם הִם הִתְעַרְבוּ בְּתוֹךְ הַעֲפָר שֶׁבַחְצָר, מִתֵּר לְקַחַת אֶת הַפְּרוֹת רַק אֶחָד אֶחָד וְלֹא כָל אוֹתָם¹¹⁸.

אֲמִירָה לְגוֹי בְּשַׁבַּת

פא. אֲסוּר לומר לְגוֹי שְׂעִיעֶשָׂה מְלֹאכָה עֲבוּר יְהוּדֵי בְּשַׁבַּת. אֲסוּר זֶה קַיָּם גַּם כְּאֲשֶׁר אוֹמְרִים זֹאת לְגוֹי לְפָנֵי הַשַּׁבַּת. כְּמוֹ כֵן, אֲסוּר לומר לְגוֹי בְּשַׁבַּת שְׂעִיעֶשָׂה מְלֹאכָה עֲבוּר יְהוּדֵי בְּשַׁבַּת אוֹ לְאַחַר הַשַּׁבַּת.

דִּינֵי אֲמִירָה לְגוֹי בְּשַׁבַּת הֵנָּם מְרַבֵּים. קַיָּמִים אֲפָנִים שֶׁבָּהֶם מִתְּרַת הָאֲמִירָה לְגוֹי. רְאוּי לְהוֹעֵץ בְּאֵדָם בְּקִי בְּהַלְכָּה עַל פְּרֻטִים אֱלוֹ¹¹⁹.

הַלְכוֹת עֲרוּבִין

פב. הַלְכוֹת עֲרוּבִין הֵנָּן רַבּוֹת וּמְסֻעָפוֹת. הֵן עוֹסְקוֹת בְּאֲסוּר הַעֲבֵרַת חֲפָצִים מִרְשׁוֹת לְרְשׁוֹת, בְּאֲסוּר סְטוּל אֲרָבַע אֲמוֹת בְּרְשׁוֹת הַרְבִּים וּבְבִאוּר דִּינֵי רְשׁוֹת שַׁבַּת: רְשׁוֹת הַרְבִּים, רְשׁוֹת הַיְחִיד, בְּרַמְלִית וּמְקוֹם פְּטוּר.

מִפְּאֵת רְבוִי הַהֲגֵדְרוֹת וְהַפְּרֻטִים הַמְצוּיִים בְּהַלְכוֹת עֲרוּבִין, אִין אֲפִשְׁרוּת לְפָרֵט אֶת כָּל הַהַלְכוֹת בְּמִסְקָנָתָּ זֶה. רְאוּי לְלַמֵּד הַלְכוֹת אֵלֶּי בְּהַרְחֵבָה. בְּכָל מְקָרָה שְׂמִסְתַּפְּקִים מֵה דִּינוֹ יֵשׁ לְשֹׂאֵל רַב¹²⁰.

רְשׁוֹת שַׁבַּת

פג. כִּי "רְשׁוֹת הַרְבִּים" נִחְשָׁבִים הַרְחוּבוֹת (שְׂאִין לָהֶם תְּקָרָה) הַרְחֵבִים שֶׁשֶׁעֲשָׂרָה אֲמוֹת, וְכֵן הַדְּרָכִים הַמּוֹבִילוֹת מֵעִיר לְעִיר אִם הֵן רְחֵבוֹת שֶׁשֶׁעֲשָׂרָה אֲמוֹת. בְּלִיטוֹת וּשְׂקָעִים הַמְצוּיִים בְּרְשׁוֹת הַרְבִּים וְגָבְהֶם אוֹ עֲמָקִים פְּחוֹת מִשְׁלֶשֶׁה טְפָחִים, כְּלוּלִים בְּרְשׁוֹת-הַרְבִּים. יִשְׁנֹן דְּעוֹת שֶׁכְּרְשׁוֹת הַרְבִּים נִחְשָׁבִים רַק הַרְחוּבוֹת וְהַדְּרָכִים שְׂעוּבָרִים בָּהֶם שְׂשִׁים רְבוּא (שֶׁשׁ מֵאוֹת אֶלֶף) אִישׁ.

פד. "רְשׁוֹת הַיְחִיד" הִיא מְקוֹם שֶׁשְׂטוּחוֹ לְפָחוֹת אֲרָבַעַה טְפָחִים עַל אֲרָבַעַה טְפָחִים, הַנִּבְדָּל מִרְשׁוֹת הַרְבִּים עַל יְדֵי מַחְצוֹת בְּגִבָּה עֲשָׂרָה טְפָחִים אוֹ יוֹתֵר מֵעֲשָׂרָה. גַּם מְקוֹם שֶׁהוּא עֲצָמוֹ גִּבָּה אוֹ נְמוּדָּ מִרְשׁוֹת הַרְבִּים עֲשָׂרָה טְפָחִים (כְּגוֹן בּוּר וְכְדוּמָה) וּשְׂטוּחוֹ לְפָחוֹת אֲרָבַעַה טְפָחִים עַל אֲרָבַעַה טְפָחִים נִחְשָׁב כְּרְשׁוֹת הַיְחִיד. כְּלִי (אֲרוֹן, עֲגָלָה, אֲרֹן וְכְדוּמָה) הַמִּנְחָח בְּרְשׁוֹת הַרְבִּים וְגָבְהוֹ עֲשָׂרָה טְפָחִים נִחְשָׁב כְּרְשׁוֹת הַיְחִיד וְאֲסוּר לְהַעֲבִיר מִמֶּנּוּ חֲפָצִים לְרְשׁוֹת הַרְבִּים אוֹ לְהַפְּדֹ.

פה. "בְּרַמְלִית" הִיא מְקוֹם שֶׁרְחִיבוֹ לְפָחוֹת אֲרָבַעַה טְפָחִים עַל אֲרָבַעַה טְפָחִים הוּא נִבְדָּל מִרְשׁוֹת הַרְבִּים עַל יְדֵי מַחְצוֹת בְּגִבָּה שְׁבִין שְׁלֶשֶׁה לְתִשְׁעָה טְפָחִים אוֹ שֶׁהִיא מְקוֹם הַגְּבֵהָ אוֹ נְמוּדָּ מִרְשׁוֹת הַרְבִּים שְׁלֶשֶׁה עַד תִּשְׁעָה טְפָחִים. גַּם שְׂדֵה, יָם

ומדבר הם פרמלית. כמו כן, רחוב או מקום אחר שאינו מקוף מחצות נחשבים כפרמלית, באשר אין להם את דיני רשות הרבים.

"מקום פטור" הוא מקום ברשות הרבים ששטחו פחות מארבעה טפחים על ארבעה טפחים והוא גבה מקרקע רשות הרבים שלשה טפחים או יותר.

"טפח" לפי שעור החזון-איש הוא 9.6 ס"מ ולפי שעור הרב תיים נאה הוא 8 ס"מ. ארצה של "אמה" (6 טפחים) לפי שעור החזון-איש הוא 57.6 ס"מ ולפי שעור הרב תיים נאה הוא 48 ס"מ.

אסור הוצאה מרשות לרשות

פו. אסור להעביר חפצים בשבת מרשות-הרבים לרשות-היחיד או מרשות-היחיד לרשות-הרבים. כמו כן, אין להעביר חפצים מפרמלית לרשות-הרבים ולרשות-היחיד או להפך. מלבד הבגדים שהאדם לבוש בהם, אין לשאת חפצים מרשות לרשות ביד, בכיסי הבגדים וכדומה. כמו כן, אסור לזרק, להושיט, לדחוף או למשוך חפצים מרשות לרשות. האסור כולל גם חפצים שאינם מקצה. חפצי מקצה אסור לטלטל אפלו באותה רשות, כמובא להלן.

אסור לטלטל חפצים ארבע אמות בתוך רשות הרבים או בתוך הפרמלית עצמה. מתר להעביר חפצים ממקום פטור לרשות הרבים ולרשות היחיד וכן להפך. אסור להעביר חפצים מרשות היחיד לרשות הרבים או להפך דרך מקום פטור, גם במקרה שהאדם יעצר או יניח את החפץ במקום פטור ואחר כך ימשיך לרשות השנייה.

פי. בהלכות ערובין מבאר ביצד מערבים שתי רשיות על ידי "ערובי חצרות" או על ידי "שתוף מבואות", להחשיבן כרשות אחת, כדי להתיר את הטלטול מרשות אחת לשנייה. הלכות אלו הן מרפבות מאד והן נעשות אך ורק על ידי אנשים הבקיאים היטב בהלכה. בערים ובמושבים שונים בנוי "ערוב" סביב העיר. באמצעותו מערבים את העיר שתחשב מבחינה הלכתית כרשות אחת.

הערוב נעשה על ידי "צורת הפתח". שני עמודים שעליהם מנחים קורה או חוט נחשבים כמחצה. באמצעות מערכת עמודים מסוג זה מקיפים את העיר. מלבד זאת מניחים פת שהקנו אותה לבני העיר באחד מבתי העיר. על ידי ערוב החצרות נחשבים בני העיר כשתפים בכל בתי העיר והטלטול בתוך העיר מתר.

כמובא לעיל, ישנם פרטי דינים רבים מאד בענין זה. לכן, אין לסמוך על ערוב שאין עליו פסוח הלכתי מדקדק.

פח. מתר לצאת מרשות לרשות עם תכשיטים וכן מתר לשאת אותם ארבע אמות ברשות-הרבים, אך קימים בענין זה פרטי דינים רבים:

אסור להחזיק את התכשיטים בידי או בפניס ולצאת אתם, מתר לשאת אותם רק באותו אופן שמתקשטים בהם בימות החל, כשהם מחברים לגוף או לבגד וכדו'. כמו כן, אסור לאשה לצאת עם תכשיטים שקינם חשש שהיא תשלה אותם (מחבור לבגד או לגוף), כדי להראות אותם לאחרים.

אסור גם לצאת בתכשיט שמחבר לבגד או לגוף ברפיון ולא בחזקה, כי קיים חשש שהוא פל והאדם יולכנו בידו¹²¹. מצויים דינים רבים לגבי סוגי תכשיטים שונים שאסור לצאת בהם מרשות לרשות, מפאת החשש שמא ישלפו אותם או שמא הם פלו, כאמור לעיל. ראוי לברר הלכות אלו הלכה למעשה.

אסור תחומין

פט. אסור נוסף הוא "אסור-תחומין". אין להתרחק יותר מאלפים (2000) אמות מהעיר או מהישוב. האסור קיים אפלו בהליכה רגלית, כאשר האדם אינו נושא עמו מאומה.

נתן לעשות "ערובי תחומין", כדי להתיר את ההליכה למרחק יותר גדול מאלפים אמה (לכוון אחד בלבד). הפרטים ההלכתיים הנם רבים. לכן, אין לעשות ערובי תחומין אלא בהדרכת אדם הבקי היטב בהלכות אלו.

אסור מקצה

צ. אין לטלטל (להזיז) חפצי מקצה¹²².

סוגי המקצה העקריים הם: **א**) פלי שמלאכתו לאסור. **ב**) מקצה מחמת חסרון-כיס. **ג**) מקצה מחמת גופו. **ד**) בסיס לדבר האסור¹²³.

הרמב"ם בהלכות שבת פרק כ"ד כותב:

"אסרו חכמים לטלטל מקצת דברים בשבת. בדרך שהוא עושה בחל. ומפני מה נגעו באסור זה? אמרו: ומה אם הזהירו נביאים וצוה שלא יהיה הלוכה בשבת כהלוכה בחל. ולא שיחת שבת כשיחת החל שנאמר: "ודבר דבר". קל וחמר שלא יהיה טלטול בשבת כטלטול בחל. כדי שלא יהיה כיום חל בעניו. ויבוא להגביה ולתקן בלי מפנה לפנה או מבית לבית או להצניע אבנים וכיוצא בזה. שהרי הוא בטל ויושב בביתו ויבקש דבר שיתעסק בו ונמצא שלא שבת. ובטל הטעם שנאמר בתורה: "למען ינוח" וראה שם טעמים נוספים לאסור מקצהו.

פלי שמלאכתו לאסור

צא. חפץ המשמש לעשית מלאכה שאסור לעשותה בשבת, כגון: מכשירי כתיבה, גפרורים, פלי עבודה כפטיש ומשור, מסמרים, פלי מטבח כמסננת, מגרדת ונפה, סיגרי בשול רקים (ללא תבשילים) והמכסים שלהם.

צב. כְּלִי שֶׁמְלַאכְתּוֹ לְאֶסוֹר אֶסוֹר לְטַלְטְלוֹ כְּשֶׁאָר חֲפָצֵי הַמִּקְצָה, מְלַבֵּד "לְצַרְדָּ" גּוֹפוֹ" אוֹ "לְצַרְדָּ מְקוֹמוֹ" שֶׁמֵּתֵר לְטַלְטְלוֹ.

"לְצַרְדָּ גּוֹפוֹ" פְּרוּשׁוֹ, שֶׁמֵּתֵר לְקַחַת כְּלִי שֶׁמְלַאכְתּוֹ לְאֶסוֹר כְּדִי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְמַלְאכַת הַתֵּר, כְּגוֹן: פְּטִישׁ לְצַרְדָּ פְּצוּחַ אֶגּוּזִים וְכדוֹמָה. אִם יֵשׁ לְאָדָם כְּלִי שֶׁל הַתֵּר, כְּגוֹן מִפְּצַח אֶגּוּזִים, יִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ וְלֹא בְּכִלֵי שֶׁל הָאֶסוֹר.

"לְצַרְדָּ מְקוֹמוֹ" פְּרוּשׁוֹ, שֶׁרְצוֹנוֹ לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִקּוֹם שֶׁעָלָיו מִנַּח הַכֵּל. כְּגוֹן, שֶׁהִפְטִישׁ מִנַּח עַל שִׁלְחָן וְהוּא צָרִיד לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם אוֹ שֶׁהוּא מִנַּח עַל כֶּסֶף וְרְצוֹנוֹ לְשַׁבֵּת עָלָיו. בְּמִקְרָה זֶה מֵתֵר לְהַעֲבִיר אֶת הַ"כְּלִי שֶׁמְלַאכְתּוֹ לְאֶסוֹר" לְמִקּוֹם אַחֵר. אֶת סוּגֵי הַמִּקְצָה הַבָּאִים אִין לְטַלְטֵל אֶפְלוֹ לְצַרְדָּ גּוֹפִם אוֹ לְצַרְדָּ מְקוֹמָם:

מִקְצָה מַחֲמַת חֶסְרוֹן-כֵּיס

צג. דָּבָר שֶׁעוֹמֵד לְשִׁמוּשׁ אֶסוֹר בְּשַׁבָּת וְהַבְּעָלִים מְקַפְּדִים שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ לְשִׁמוּשׁ אַחֵר, כְּגוֹן מְכוּנַת-כְּתִיבָה, פְּמוּטִים, מְצַלְמָה, נְזֵרוֹת עֶרְךָ וּשְׁאָר הַחֲמֻרִים וְהַמְכַשְׁיִרִים שֶׁאִין מִשְׁתַּמְשִׁים בָּהֶם לְשִׁמוּשׁ אַחֵר. גַּם בָּלִים הַעוֹמְדִים לְסַחֲרָה וּמְקַפְּדִים עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם, כְּדִי שֶׁלֹּא יִתְקַלְקְלוּ, כְּלוּלִים בְּמִקְצָה מַחֲמַת חֶסְרוֹן-כֵּיס.

מִקְצָה מַחֲמַת גּוֹפוֹ

צד. דָּבָר שֶׁאִינוֹ כְּלִי וְאִינוֹ רְאוּי לְמַאֲכָל, כְּגוֹן: אֶבְנִים וְחַל, קְלַפּוֹת וְגִלְעִינִים, מְטַבְּעוֹת, אֶסִּימוֹנִים, בַּעֲלֵי חַיִּים, דְּבָרֵי מַאֲכָל שֶׁאִינָם רְאוּיִים לְאֲכִילָה לְלֹא בְּשׂוּל, כְּגוֹן: קֶמַח, שְׁעוּעִיּוֹת לֹא מְבֻשָּׁלֹת, תְּפוּחֵי אֲדָמָה חַיִּים, וְכוּ דְבָרֵי מַאֲכָל הָאֶסוּרִים בְּאֲכִילָה.

בְּסִיס לְדָבָר הָאֶסוֹר

צה. חֲפָץ שֶׁבְּעָלָיו אוֹ אָדָם אַחֵר בִּידְיַעַת הַבְּעָלִים, שָׁמוּ עָלָיו לְפָנֵי הַשַּׁבָּת דָּבָר מְקַצָּה וְהַמְקַצָּה מִנַּח שֶׁם בְּשַׁעַת כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת. הַחֲפָץ (הַבְּסִיס) שֶׁעָלָיו מִנַּח הַמְקַצָּה, נַעֲשֶׂה גַם הוּא מְקַצָּה וְאִין לְטַלְטְלוֹ בְּמִשְׁךָ כָּל הַשַּׁבָּת, אֶפְלוֹ אִם הַמְקַצָּה הוֹסֵר אוֹ נִפֵּל מִמֶּנּוּ. לְדַגְמָא, מְגֵרַת שִׁלְחָן שֶׁמִּנְחִים בָּהּ כְּלִי עַבּוּדָה אוֹ כֶּסֶף וְכדוֹמָה, נַעֲשִׂית בְּסִיס לְדָבָר הָאֶסוֹר וְאִין לְטַלְטְלָהּ.

צו. אִם עַל הַבְּסִיס מִנְחִים מַעַת כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת, מְלַבֵּד הַמְקַצָּה, גַּם חֲפָצֵי הַתֵּר, הוּא נַעֲשֶׂה בְּסִיס לְדָבָר הַמֵּתֵר וְלְדָבָר הָאֶסוֹר. אִם חֲפָצֵי הַתֵּר חֲשׂוּבִים לוֹ יוֹתֵר מִחֲפָצֵי הָאֶסוֹר (שֶׁהֵם נְחוּצִים לוֹ לְשִׁמוּשׁ בְּשַׁבָּת וְכדוּ'), וְאִין אֶפְשָׁרוֹת לְנַעַר אֶת חֲפָץ הָאֶסוֹר, הַבְּסִיס מֵתֵר בְּטַלְטוּל.

מְקָרִים שְׂבָהִם מִתּוֹ לְטַלְטֵל מְקָצָה

צז. קוֹצִים וְשִׁבְרֵי זְכוּכִית הַמְנַחִים בְּמִקּוֹם שָׁבוּ הֵם גְּלוּלִים לְהַזִּיק, מִתּוֹ לְפָנוּתָם מִשָּׁם.

כְּמוֹ כּוֹ, אִם נוֹתְרוּ עַל הַשְּׁלֶחַן לְאַחַר הָאֲכִילָה, הַרְבֵּה קִלְפוֹת אוֹ עֲצָמוֹת וְכדוֹי וְהַדְּבָר מְאוּס לְאָדָם שֶׁהִשְׁלַחַן יִשָּׂאָר כִּד בְּמִשְׁךְ הַשֶּׁבֶת, מִתּוֹ לִטַל אוֹתָם¹²⁴.

אֲפָנִים שֶׁמִּתּוֹ לְטַלְטֵל בָּהֶם

צח. טְלִטּוּל עַל יְדֵי נְפִיחָה (נְשִׁיפָה): מִתּוֹ לְטַלְטֵל מְקָצָה עַל יְדֵי נְשִׁיפָה בְּפֶחַ, כְּגוֹן לְהַסִּיר שְׁטָרוֹת כְּסוּף מִהַשְּׁלֶחַן עַל יְדֵי נְשִׁיפָה וְכדוֹי.

טְלִטּוּל מִן הַצַּד: מִתּוֹ לְטַלְטֵל מְקָצָה עַל יְדֵי דָבָר אַחֵר. טְלִטּוּל זֶה נִקְרָא בְּלִשׁוֹן הַחֲלֻכָה "טְלִטּוּל מִן הַצַּד". הַהֲתֵר קָיָם רַק בְּתַנְאֵי שֶׁהַטְלִטּוּל אֵינוֹ לְצַדֵּךְ הַמְּקָצָה. כְּגוֹן לְקִיחַת בְּגָד שֶׁאֵינוֹ מְקָצָה וְעַל יְדֵי כֵד מְזִיזִים בְּגָד מְקָצָה, לְקִיחַת סִפֵּר וְעַל יְדֵי כֵד מְזִיזִים מִטְּבַעוֹת וְכדוֹי.

אִם הַטְלִטּוּל נֶעֱשֶׂה לְצַדֵּךְ לְקִיחַת הַמְּקָצָה עֲצָמוֹ אֲסוּר גַּם טְלִטּוּל עַל יְדֵי דָבָר אַחֵר. טְלִטּוּל בְּגוּפוֹ: לְדַעַת הַמִּשְׁנָה בְּרוּרָה מִתּוֹ לְטַלְטֵל מְקָצָה עַל יְדֵי אֶחָד מֵאֲבָרֵי הַגּוּף (וְלֹא עַל יְדֵי הַיָּד) כְּגוֹן: בְּרַגְלֵךְ, בְּפֶחַ, בְּמַרְפֵּק וְכדוֹי. הַחֲזוֹן אִישׁ אוֹסֵר טְלִטּוּל מְקָצָה בְּגוּפוֹ. דִּינֵי מְקָצָה הַנֶּסֶם רַבִּים וּמְסַעְפִּים. מִפְּאֵת שְׂכִיחוּתוֹ שֶׁל הָאֲסוּר, רְאוּי לְלַמֵּד הַלְכוֹת אֵלּוּ בְּהִרְחֻבָה וּבִאֲפֹן מַעֲשִׂי.

פָּרָק כ"א

פְּרָטִים שְׂרָצוּי לְהַכִּינֵם לְפָנֵי שֶׁבֶת

א. לְאַחַר פְּרוּט הַלְכוֹת שֶׁבֶת, מוּבָאִים בְּפָרָק זֶה פְּרָטִים שׁוֹנִים, שֶׁרְאוּי מְאֹד לְהַכִּינֵם מֵרֵאשִׁי, כְּדִי לֹא לְהַכְשֵׁל בְּמִשְׁךְ הַשֶּׁבֶת בְּמַלְאָכוֹת אֲסוּרוֹת. רְאוּי שְׁכַל אָדָם יִתְכַנֵּן מֵרֵאשִׁי פְּרָטִים נוֹסְפִים, שֶׁהִכְנַתָּם תִּסְיַע לוֹ לְנַחַל חַיֵּי נַעַם וְעֵנֶג בְּשֶׁבֶת, תוֹדֵךְ שְׂמִירָה עַל קִיּוּם כָּל הַהֲלָכוֹת:

ב. מְכַיְנִים לְפָנֵי הַשֶּׁבֶת אֵת הַמַּאֲכָלִים שֶׁהִכְנַתָּם דּוֹרְשֵׁת טְחִינָה, לִישָׁה אוֹ סְחִיטָה, כִּיּוֹן שֶׁפְּעֻלוֹת אֵלּוּ אֲסוּר לַעֲשׂוֹתָן בְּשֶׁבֶת.

ג. מְבַשְׂלִים מֵרֵאשִׁי אֵת כָּל הַמַּאֲכָלִים.

אֵת הַמַּאֲכָלִים שֶׁמְעַנְנִים לְשִׁמּוֹר עַל חַמָּס, מְנִיחִים בְּיוֹם שֶׁשִׁי לְאַחַר הַבְּשׂוּל עַל מְקוֹר-חֹם. אֵת הָאֵשׁ שֶׁעָלְיָה מְנִיחִים אֵת הַמַּאֲכָלִים לְמִשְׁךְ הַשֶּׁבֶת, מְכַסִּים בְּפֶחַ אוֹ בְּכִסּוּי אֲסֻבָּסֻט וְכדוֹמָה.

ד. מִרְתִּיחִים מֵרֹאשׁ מִיָּם בְּכַמוֹת שֶׁתְּסַפִּיק לְכָל צָרְכֵי הָאֲכִילָה וְהַשְׂתִּיחָה בַשָּׁבֶת. כְּדֵי לְשַׁמֵּר עַל חֵם הַמַּיִם, שְׂמִים בְּיוֹם שֵׁשִׁי לְמִשְׁפָּחַ הַשָּׁבֶת אֶת מֵיחַם הַמַּיִם (דוּד וְכִדּוּמָה) עַל מְקוֹר חֵם. מְכַסִּים אֶת הָאֵשׁ כְּנִי"ל.

ה. מִרְתִּיחִים לִפְנֵי הַשָּׁבֶת תַּמְצִית-תְּה וּבִה מְשַׁתְּמָשִׁים לְהַכְנִת תְּה בַשָּׁבֶת. הַשְּׂמוּשׁ בַשָּׁבֶת בְּשִׁקּוּיֹת אוֹ בְּעַלִּי-תְּה, שֶׁלֹּא בְּשָׁלוֹ מֵרֹאשׁ, עֲלוּל לֵהוּיֹת כְּרוּךְ בְּאֶסוּר בְּשׂוּל כַּמּוּבָא לְעִיל בְּפָרָק כ' הַלְכָה י"ג.¹

ו. פִּירוֹת אוֹ יָרְקוֹת אֲשֶׁר מְעַרְבִים בָּהֶם עֶפֶר אוֹ פֶּסֶלֶת וְכִדּוּמָה, יֵשׁ לְשַׁטֹּף אוֹתָם וּלְנַקּוֹתָם לִפְנֵי כְּנִיסַת הַשָּׁבֶת, כִּי אִם יִנְקוּ אוֹתָם בַשָּׁבֶת עֲלוּלִים לְהַכְשֵׁל בְּאֶסוּר בּוֹרָר.²

ז. מִן הָרְאוּי לְפִתּוֹחַ לִפְנֵי הַשָּׁבֶת קִפְסָאוֹת שְׂמוּרִים, שִׁקּוּיֹת סְגוּרוֹת שֶׁל אֲכָל וּמִשְׁקָה, אֲרִיזוֹת מְזוּן וּבִקְבוּקִים עִם מְכֶסֶה מִתְבָּרַג שֶׁבִשְׁעַת פְּתִיחָתָם וּנְרַדְתָּ מֵהֶם הַטְּבַעַת הַתְּחַתּוֹנָה. פְּרֻטִים נוֹסְפִים מוּבָאִים לְעִיל בְּפָרָק כ' הַלְכוֹת לִיב-ל"ג.

ח. יֵשׁ לְהַפְרִישׁ תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת מֵהַמְּאָכְלִים וְהַמְּשַׁקָּאוֹת לִפְנֵי כְּנִיסַת הַשָּׁבֶת.³ בַשָּׁבֶת עֲצָמָה אֵין מְפָרִישִׁים תְּרוּמוֹת וּמַעֲשָׂרוֹת, אֲלָא אִם כּוֹ, הִתְנוּ מֵרֹאשׁ תְּנַאי הַמִּיחָד לְכָךְ. גִּסַּח הַתְּנַאי וּפְרֻטִים הַלְכְּתִיִּים נוֹסְפִים מוּבָאִים לְהַלֵּן בְּפָרָק ל"ז הַלְכָה י"ג.

ט. מְחַבְּרִים לְמַעַרְכַת הַחֲשָׂמֶל שְׁעוֹן-שָׁבֶת, הַמְדַלִּיק וּמְכַבֵּה אֶת הָאוּר מַעֲצָמוֹ בַשָּׁעוֹת הַרְצִיּוֹת. אֶת הַשְּׁעוֹן מְכוּנִים לִפְנֵי כְּנִיסַת הַשָּׁבֶת.

מְנַתְּקִים אֶת זָרֵם הַחֲשָׂמֶל שֶׁל הַנוֹרָה בְּמִקְרָר, כְּדֵי שֶׁהִיא לֹא תִדְלַק בְּעַת פְּתִיחַת דְּלַת הַמִּקְרָר (יֵשׁ לְבָרַר אֲצֵל אֲדָם בְּקֵי בְּהַלְכָה כִּיצַד לְנַהֵג בְּהַקְשָׁר לְפִתְחַת מִקְרָר חֲשָׂמֶל בַשָּׁבֶת. בְּמִקְרָר עִם הַפְּשָׂרָה אוֹטוֹמָטִית יֵשׁ לְבָרַר גַּם לְגַבֵּי סְגִירָתוֹ).

י. מְכַנִּיִם נֶיֶר חַתוּף לְשֵׁרוֹתֵים. בַשָּׁבֶת אֶסוּר לְחַתּוֹף נֶיֶר זֶה.⁴

יא. מְנִיחִים בְּצַד חֲפְצֵי מְקַצָּה שְׂאֶסוּר לְטִלְטֵלָם (לְהַזְיִז) בַשָּׁבֶת. חֲפְצִים כְּכֶסֶף, כְּלֵי כְּתִיבָה וּפְרֻטִים רַבִּים נוֹסְפִים, שֶׁחֲלָקָם מוּבָא לְעִיל בְּסוּף פָּרָק כ' (הַלְכוֹת צי-צ"ז) הֵנָּם מְקַצָּה.

רְצוּי שֶׁדַּבְרֵי מְקַצָּה לֹא יִהְיוּ מְנֻחִים בְּמִקְוֹמוֹת שְׂמִשְׁתְּמָשִׁים בָּהֶם בַשָּׁבֶת, כְּגוֹן בְּכִיסֵי הַבְּגָדִים, עַל הַכְּסָאוֹת וְהַשְּׁלַחְנוֹת, בְּמִגְרוֹת הַמְּטַבַּח וְעוֹד, כִּי עֲלוּלִים לְהַזְיִז. אֲדָם שְׂמִתְעַטֵּף בַשָּׁבֶת בְּטִלִּית שֶׁל יָמֵי הַחַל, יוֹצֵא לִפְנֵי שָׁבֶת אֶת הַתְּפִלִּין מֵהַשִּׁקּוּי שֶׁל הַטִּלִּית, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִטְלָטֵל אֶת הַתְּפִלִּין בַשָּׁבֶת.

יב. מְצוּה לְמַשְׂמֵשׁ בְּכִיסֵי הַבְּגָדִים לִפְנֵי כְּנִיסַת הַשָּׁבֶת, כְּדֵי לְבַדֵּק אִם אֵין בָּהֶם חֲפְצִים, שְׂמָא הוּא יִשְׁכַּח וְיוֹצֵאֵם בַשָּׁבֶת לְרִשׁוֹת הַרְבִּים אוֹ שְׂמָא יֵשׁ בָּהֶם חֲפְצֵי מְקַצָּה וְהוּא יִשְׁכַּח וְיִטְלָטֵל בַשָּׁבֶת.⁵

יג. אִם יֵשׁ בְּבֵית תִּינוּק, יֵשׁ לְהַכִּין מֵרֹאשׁ מְלֵאֵי מְסַפִּיק שֶׁל כָּל הַדְּבָרִים הַדְּרוּשִׁים לְטַפּוֹל בּוֹ, כְּגוֹן: אֲכָל מְבֻשֵׁל אוֹ מְרֻסָּק, חַתּוּלִים, פְּסוֹת צֶמֶר-בְּנֶן וְתַלוּשׁוֹת וְעוֹד.

יד. אם ידוע מראש שְׁקִימוֹת בְּעֵינָה רְפוּאִית הַדּוֹרְשֵׁת טפול בְּשַׁבָּת (מחלה או פְּצִיעָה וְכדוּמָה), יֵשׁ לְשׁוּחֵחַ עִם רַב, לְאַחַר שְׁנוּדְעוּ פְּרִטֵי הַרְפוּי הַמְדִּיקִים מְרֹפֵא, וְלִקְבֹּל הַדְּרָכָה בִּיצַד לְבַצֵּעַ אֶת פְּעֻלוֹת הַרְפוּי בְּאִפְסוֹ הַמִּתָּר בְּשַׁבָּת.

טו. אם לְאַחַר הַשַּׁבָּת חָל יוֹם-טוֹב (או לְהַפְדֹּד) וְכֵן בְּשָׁנֵי יָמִים טוֹבִים רְצוּפִים, מְדַבְּרִיקִים נְרוֹת לְפְמוּטִים מְרֹאֵשׁ, לְפָנֵי הַשַּׁבָּת אוֹ הַחֵג, גַּם לְלִילָה הַשְּׁנִי. בְּשַׁבָּת אוֹ בְּחַג אֲסוּר לְהַתִּיד נְרוֹת וּלְהַדְבִיקֵם לְפְמוּטִים, וְכֵן אֲסוּר לְהַבְהִיב אֶת הַפְּתִילָה וּלְכַבּוֹתָהּ.⁶

טז. כְּאֲשֶׁר מִתְקַרֵּב זְמַן כְּנִיסַת הַשַּׁבָּת, מִטַּל עַל הָאָדָם לָרוֹז אֶת בְּנֵי בֵּיתוֹ, בְּלִשׁוֹן רַכָּה, שְׂיִסִּימוּ מִבְּעוֹד יוֹם אֶת כָּל הַהֲכָנוֹת לְשַׁבָּת.⁷ וְכֵן אָמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכָרוֹנָם לְבָרָכָה: "שֶׁלֶּשֶׁה דְּבָרִים צָרִיד אָדָם לומר בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ עֶרֶב שַׁבָּת עִם הַשְּׂכָה: עֲשׂוּתָם, עֲרַבְתָּם, חֲדַלְקוּ אֶת הַנֵּר" (מִסְכַּת שַׁבָּת פָּרָק ב' מִשְׁנָה ז').

* * *

נִתֵּן לְהַפְנִס לְהִיכָלָה שֶׁל הַשַּׁבָּת וְלַחוּשׁ בְּעֵנֵג, בְּמִנוּחָה וּבְקִדְשָׁה הַנְּסוּיָכִים בָּהּ. הַהֲכָנוֹת מְרֹאֵשׁ וְהַבְּקִיאוֹת בְּהַלְכָה, מְסִיעִים לְאָדָם לְהַתְעַנֵּג מִהַיּוֹם שְׁכָלוֹ שַׁבָּת וּמִנוּחָה וְשִׁעְלוֹ נְאֻמֵּר בְּפִיּוֹט: "מֵעֵין עוֹלָם תָּבֵא - יוֹם שַׁבָּת מְנוּחָה".